Naturstyrelsen

Projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Hellebæk

November 2026

Naturnationalpark Hellebæk

Udgiver: Naturstyrelsen

Grundkort: Geodatastyrelsen

Fotos: Naturstyrelsen

Resumé

Naturnationalpark Hellebæk etableres i henhold til Lov 1177 af 8. juni 2021 (Adgang til etablering af naturnationalparker og obligatorisk digital kommunikation m.v.).

Målet med naturnationalparkerne er at fremme natur og biodiversitet ved at understøtte økosystemer med naturlige processer og dynamikker og minimal brug af forvaltningsindgreb.

Naturnationalpark Hellebæk består i dag af lysåbne overdrev og enge med helårsgræssende kvæg i Hellebæk Kohave samt større sammenhængende skovområder med et samlet areal på 673 ha. I Naturnationalpark Hellebæk er der store kulturhistoriske værdier knyttet til en meget tidlig industrialisering i området baseret på vandkraft m.v. I respekt for områdets unikke kulturhistoriske vandsystem suppleres den eksisterende kreaturgræsning i Hellebæk Kohave med et ydre vildthegn, hvor der udsættes krondyr.

Den nuværende afgrænsning af Hellebæk Kohave fastholdes ift. kulturarvsområderne, og der opretholdes en reproducerende kreaturbestand. Omkring Kohaven fastholdes som hidtil et lavt kreaturhegn. Udsætningen af krondyr skal være med til at skabe en større grad af strukturel variation i vegetationen i området omkring Hellebæk Kohave, og de vil kunne færdes frit i hele naturnationalparken og passere kreaturhegnet. Det vil blandt andet give flere lysninger i skoven, varierede overgangszoner mellem skov og lysåben natur samt mere dødt ved.

I etableringsfasen vil der være særlig fokus på at genskabe mere naturlige hydrologiske forhold i respekt for områdets særlige hydrologiske kulturarv, bestående af opstemmede søer og kanalsystemer, samt øge mængden af dødt ved. Herudover skal udbredelsen af ikke-hjemmehørende træarter reduceres, og der vil blive gennemført naturgenopretningsindsatser for at nedbryde den ensartede skovopbygning, som længerevarende forstlig drift har medført samt øge landskabsvariation på de lysåbne arealer, der senest er taget ud af landbrugsdrift. Alle disse tiltag iværksættes for at fremskynde den biodiversitetsmæssige udvikling.

Naturnationalparken vil bidrage til spændende naturoplevelser, ro og fordybelsesmuligheder for friluftslivet generelt. Dette vil samtidig understøtte naturturismen i området. Størstedelen af de nuværende friluftsfaciliteter fastholdes som udgangspunkt, og der suppleres med forskellige nye faciliteter såsom observationspunkter, parkerings- og informationsfaciliteter ved indgangene og afmærkede vandreruter. Et særligt fokus er at forbedre adgangsforholdene for bevægelseshæmmede. Der sikres dertil en hensigtsmæssig omlægning og sammenbinding af stier og markerede ruter. Seks indgange til området udpeges som hovedindgange. Disse hovedindgange understøtter både adgangen til naturnationalparken og sikrer samtidig den rekreative sammenhæng til naturområder uden for naturnationalparken som f.eks. de kystnære arealer nord for naturnationalparken eller den sydlige del af Teglstrup Hegn. Arealet ved Hellebæk Avlsgård planlægges som naturnationalparkens centrale formidlingssted og vil fungere som den primære hovedindgang med faciliteter og information, der skal understøtte de besøgende i naturnationalparken.

Der gennemføres moniteringsprogrammer, der undersøger effekten på biodiversitet samt Naturnationalpark Hellebæks påvirkning af den rekreative anvendelse og oplevelse i området. Desuden overvåges tilstanden af kultur- og fortidsminder med henblik på fortsat at sikre disse da en del af det historiske vandsystem i Hellebæk stadig er i drift og bl.a. opretholder områdets større søer, som Bøgeholm Sø, Bondedammen m.fl. Endelig anvendes en fast procedure til overvågning af de store planteædende pattedyr, og dyrevelfærden evalueres.

Dialog, inddragelse og proces

Forud for udarbejdelse af denne projektbeskrivelse og forvaltningsplan er der foregået en inddragelse af offentligheden, blandt andet med de to nationale arbejdsgrupper: den videnskabelige arbejdsgruppe og interessentarbejdsgruppen samt den lokale bestyrelse og den tidligere lokale projektgruppe for Naturnationalpark Hellebæk. Der er afholdt offentlige naturvandringer i april og september 2022 med deltagelse af ca. 175 personer i alt. I juni 2022 holdt den lokale projektgruppe en skovvandring og efterfølgende to møder. Naturstyrelsen afholdt et offentligt temamøde om naturnationalparken i juni 2022, hvor ca. 50 personer deltog og en efterfølgende workshop, som blev afholdt i september samme år. I 2022 blev der også afholdt flere nabovandringer. Derudover har der gennem hele processen været dialog med Helsingør Kommune, som har deltaget i den lokale projektgruppe. Helsingør Byråd har fulgt processen tæt og der har været afholdt flere skovvandringer med byrådet. I 2024 blev der nedsat en lokal bestyrelse, og bestyrelsen har på 5 møder gennemgået og drøftet de væsentligste emner indeholdt i denne projektbeskrivelse. I foråret 2025 er der afholdt møder med ca. 35 skelnaboer på steder, hvor det ydre hegn forløber tæt på private boliger. De forskellige gruppers input og refleksioner er inddraget i udarbejdelsen af Naturstyrelsens første udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan, der blev sendt i offentlig høring i 9 uger fra den 21. august 2025 og til og med den 23. oktober 2025. Alle - både borgere, kommuner og organisationer - havde her mulighed for at kommentere forslaget.

Efter høringsperioden er høringssvar og ændringer blevet drøftet i bestyrelsen. Naturstyrelsen har herefter udarbejdet en revideret projektbeskrivelse og forvaltningsplan, der inkl. bestyrelsens overvejelser er blevet forelagt minister og regeringsordførere med henblik på politisk godkendelse.

Nærværende projektbeskrivelse og forvaltningsplan foreligger her i sin endelige form efter den offentlige høring og politiske godkendelse.

Indhold

Resumé 3

1.	**Indledning**	**7**
2.	**Projektbeskrivelse Eksisterende forhold**	**12**
2.1	Skov	13
2.2	§25 Særlig værdifuld skov	15
2.3	§ 3-beskyttet natur og andre lysåbne arealer	16
2.4	Natura 2000	18
2.5	Bilag IV-arter og bilag I-fugle	22
2.6	Øvrige fredede arter og rødlistede arter	23
2.7	Landskabelige og hydrologiske forhold	24
2.8	Rekreative forhold	26
2.9	Fredede og beskyttede fortidsminder	28
2.10	Forholdet til lovgivning	29
2.11	Forholdet til øvrig planlægning for området	31
2.12	Forholdet til national sikkerhed	32
2.13	Inddragelse af offentligheden	32
3.	**Projektbeskrivelse Planlagte tiltag og anlæg**	**35**
3.1	Naturnationalparkens geografiske afgrænsning	35
3.2	Store planteædende pattedyr	36
3.2.1	Valg og fravalg af store planteædende pattedyr	36
3.3	Etablering af hegn	44
3.4	Friluftsfaciliteter samt veje, stier og ruter	47
3.5	Trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger	51
3.6	Tiltag på tilgrænsende arealer	52
3.7	Naturgenopretning og biodiversitetsfremmende tiltag	52
3.7.1	Rydning og strukturfældning	53
3.7.2	Veteranisering og dødt ved	58
3.7.3	Styrkelse af skovbryn og overgange	58
3.7.4	Fremme forekomsten af hjemmehørende buske og træer	59
3.7.5	Fremme af lysåbne skovområder	59
3.7.6	Genopretning af hydrologi og det historiske vandsystem	59
3.7.7	Bekæmpelse af ikke-hjemmehørende invasive arter	61
3.7.8	Specifikke indsatser rettet mod arter eller særligt værdifulde naturarealer samt igangværende projekter	62
3.7.9	Konvertering af landbrugsjord til ny natur	62
3.8	Øvrige tiltag	63
3.9	Forventede klimaeffekter	63
4.	**Forvaltningsplan**	**65**
4.1	Udviklingsmål	65
4.2	Principper for forvaltning af dyr, der kan passere ind og ud af naturnationalparken	65
4.3	Principper for forvaltning af dyr udsat i naturnationalparken	65

4.4	Principper for forvaltning af friluftsliv og rekreative faciliteter	69
4.5	Principper for forvaltning af faciliteter og aktiviteter på tilstødende arealer	71
4.6	Principper for forvaltning af naturgenopretningstiltag	71
4.6.1	Principper for forvaltning af vandmiljøet	73
4.7	Principper for forvaltning af fredede og beskyttede fortidsminder	73
4.8	Principper for forvaltning af trafiksikkerhed	76
4.9	Principper for overvågning af udviklingen i området	76

Bilag 1.Artstabeller **79**

1. Indledning

Dette dokument udgør Naturstyrelsens faglige projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Hellebæk.

Naturnationalpark Hellebæk bliver dermed én ud af de første 15 naturnationalparker i Danmark. Hovedformålet med naturnationalparkerne er at styrke områdernes natur og biodiversitet ved at give mulighed for etablering af større sammenhængende naturområder, hvor naturen i højere grad end i dag kan udvikle sig på egne præmisser, og hvor der udsættes store planteædende pattedyr, som bidrager til naturens udvikling i området. Herved tilstræbes så vidt muligt naturlige økosystemer. Naturnationalparkerne skal samtidig give mere spændende naturoplevelser og dermed mulighed for mere friluftsliv og øget turisme i de pågældende områder.

Naturnationalparken skal forvaltes med natur og biodiversitet som hovedhensyn, hvor skov- og landbrugsdriften ophører[1]. For at understøtte naturlige processer og dynamikker etableres der helårsgræsning med store og forskellige planteædende pattedyr. Bestanden tilpasses det naturlige fødegrundlag, og der anvendes som udgangspunkt ikke støttefodring (tidligere kaldet tilskudsfodring). Desuden skal den naturlige hydrologi genoprettes. Mængden af dødt ved øges gennem veteranisering og fældning af træer for at nedbryde den ensartede skovopbygning, som længerevarende forstlig drift har medført – og dermed fremskyndes den biodiversitetsmæssige udvikling. Desuden tilbageføres en del af arealerne til et mere naturligt udgangspunkt bl.a. ved at fjerne oversøiske træarter og nedbringe arealet med europæisk ikke-hjemmehørende træarter. Endelig bekæmpes invasive arter, som f.eks. rynket rose.

I december 2020 indgik den daværende S-regering, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Alternativet aftale om Natur- og Biodiversitetspakken, herunder etablering af yderligere op til 13 nye naturnationalparker ud over de allerede igangsatte naturnationalparker i Fussingø og Gribskov. Baggrunden for den politiske aftale, der danner rammen for naturnationalparker på statens arealer, var et ønske om at styrke Danmarks natur og biodiversitet.

I april 2021 besluttede den daværende S-regering sammen med aftalepartierne bag Natur- og Biodiversitetspakken, hvor de tre næste naturnationalparker skulle placeres. Det drejer sig om Almindingen på Bornholm, Stråsø mellem Herning og Holstebro, samt Tranum ved Jammerbugten. I juni 2021 vedtog den daværende S-regering, SF, Radikale Venstre, Enhedslisten, Konservative Folkeparti, Liberal Alliance og Alternativet i Folketinget lovgrundlaget for etableringen af naturnationalparker på statens arealer[2]. I aftalen om Natur- og Biodiversitetspakken er der også afsat bevillinger til naturnationalparkerne. Det gælder både i etableringsfasen til projektledelse, hegn, dyr, færiste, friluftsfaciliteter, naturgenopretning, mv., og det gælder den varige drift herunder indtægtstab, når skovdrift, jagt og eksterne græsningsaftaler inkl. EU-tilskud ophører samt formidling, monitering, det løbende tilsyn med hegn og dyr osv.

I marts 2022 besluttede den daværende S-regering sammen med aftalepartierne bag Natur- og Biodiversitetspakken, hvor de ti næste naturnationalparker skulle placeres. Det drejer sig om Læsø Klitplantage (Læsø Kommune), Hanstholm i Thy (Thisted Kommune), Husby Klitplantage i Vestjylland (Holstebro Kommune), Kompedal i Midtjylland (Silkeborg Kommune), Mols Bjerge i Djursland (Syddjurs Kommune), Nørlund Plantage og Harrild Hede i Midtjylland

[1] Se naturbeskyttelseslovens kapitel 8a

[2] https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2024/927

(Ikast-Brande Kommune og Herning Kommune), Draved Skov og Kongens Mose i Sønderjylland (Tønder Kommune), Hellebæk i Nordsjælland (Helsingør Kommune), Bidstrupskovene på Midtsjælland (Lejre Kommune) og Ulvshale på Møn (Vordingborg Kommune).

I SVM-regeringens regeringsgrundlag af december 2022 står der bl.a., at der stal etableres lokale bestyrelser for naturnationalparkerne, at dispensationsmuligheden fra dyrevelfærdsloven skal evalueres og at der kan udpeges yderligere fem områder, hvor der kan etableres naturnationalparker. I februar 2024 blev der nedsat bestyrelser for de 15 første naturnationalparker. I november 2024 blev der indgået "Aftale om Implementering af et Grønt Danmark" mellem regeringen (Socialdemokratiet, Venstre og Moderaterne), Socialistisk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti og Radikale Venstre. Heraf fremgår, at der skal etableres yderligere 6 naturnationalparker samt 1 bynær naturnationalpark.

Naturnationalpark Hellebæk
Naturnationalpark Hellebæk på ca. 673 ha er beliggende i det nordøstligste Sjælland mellem Helsingør og Ålsgårde. Naturnationalparken omfatter arealer i Hellebæk Skov, Hellebæk Kohave og en del af Teglstrup Hegn. Naturnationalparkens ydre afgrænsning udgøres mod vest og nordvest af Skindersøvej samt Ålsgårde, mod nord og nordøst af bebyggelsen i Hellebæk og Hornbækbanen, mod øst af skovgærdet (dog undtaget arealer udlagt som golfbane). Den sydlige afgrænsning udgøres af Esrumvej.

Inden for naturnationalparken findes den ca. 230 ha store Hellebæk Kohave med helårsgræssende kreaturer, som ejes og tilses af Naturstyrelsen i en hegning med et lavt kreaturhegn. I hele naturnationalparkens områdeudsættes krondyr, som skal hæve det samlede græsningstryk, og som holdes inde af et højt vildthegn.

Inden for naturnationalparkens afgrænsning er der følgende bygninger og tekniske anlæg: Forsyning Helsingørs vandværk samt Naturstyrelsens nuværende og tidligere tjenesteboliger (Anes Hus, Karens Hus, Gammel Skovhus, Kohavehus).

Området nær byen Hellebæk rummer et enestående kulturlandskab med velbevarede anlæg fra en stor vandkraftbaseret industri i 16-1700-tallet. Til sikring og styring af vandkraften har 43 søer, damme eller moseområder været forbundet med 16 km gravede kanaler, hvor vandstanden flere steder den dag i dag reguleres med stemmeværker.

Naturnationalparkens bølgende morænelandskab rummer varierende istidsaflejringer dannet under sidste istid. Særligt i den centrale del af området ses langstrakte bakker vekslende med lavninger i en tydelig orientering i nordvest-sydøstlig retning. I lavningerne er der mange steder opstået smalle langstrakte søer. Området består af en helt særlig mosaik af tætte skove, vådområder og de lysåbne arealer med overdrev, eng og mose i og omkring Hellebæk Kohave.

Områdets mange søer, damme og vådområder rummer helt særlige naturværdier og er særligt næringsfattige på grund af jordbundsforholdene, der i bakkerne består af aflejringer af smeltevandssand eller -grus.

En del af den tidlige industrialders damme blev i gennem 1800-tallet og 1900-tallet drænet for at forbedre de skovdyrkningsmæssige forhold. Der er i de senere år retableret tre af disse vådområder.

Naturnationalpark Hellebæk vil tilbyde spændende nye naturoplevelser. Området omkring naturnationalparken er tæt befolket. Hegnet omkring naturnationalparken skal holde dyrene inde, men ikke de besøgende ude – uanset om det drejer sig om færdsel til fods, på cykel eller til

hest. Mulighederne for at finde vej gennem området forbedres med etableringen af nye afmærkede ruteforløb, som tager udgangspunkt i de større indgange. Dyrelivet og landskabet vil kunne opleves fra både eksisterende og nye udsigtspunkter.

Skoven inden for Naturnationalpark Hellebæk udlægges som urørt skov i forbindelse med udpegning af naturnationalparken. Naturstyrelsen har udarbejdet overordnede retningslinjer og principper[3] for forvaltning for urørt skov. Det betyder, at man inden for Naturnationalpark Hellebæk følger principperne i de overordnede retningslinjer for urørt skov i forhold til fældning samt udtag og salg af træ. I naturnationalparken kan der ligesom i den urørte skov opstå behov for at gennemføre særlige forvaltningstiltag af hensyn til f.eks. naturtyper beskyttet af naturbeskyttelsesloven, Natura 2000-naturtyper og arter samt andre truede arter, jf. bemærkninger til loven om naturnationalparker[4]. I urørte skove foregår græsning ikke nødvendigvis som helårsgræsning og kan anvendes som et understøttende virkemiddel i forhold til at fremme biodiversiteten i udvalgte og prioriterede områder. I Naturnationalpark Hellebæk er græsning et helt centralt forvaltningstiltag, hvor kreaturer og krondyr græsser hele året.

Der ændres ikke på adgangsreglerne for området, hvor borgere har adgang hele døgnet hele året rundt. De fleste friluftsaktiviteter i naturnationalparken vil uændret kunne fortsætte. Omfanget af de hegnede områder og tilstedeværelsen af dyr hele året kan dog påvirke mulighederne for visse former for friluftsaktiviteter, hvoraf nogle aktiviteter allerede i dag kræver tilladelse. Det kunne eksempelvis dreje sig om større fladedækkende aktiviteter, som i dialog med arrangørerne kan søges afviklet på nærliggende statslige arealer. Der vil altid blive taget konkret stilling til ansøgninger om større arrangementer fra gang til gang.

Naturnationalparken og de øvrige skove omkring Hellebæk udgør et af de tre naturmæssige kerneområder i Nationalpark Kongernes Nordsjælland.

Proces, tidsplan og lovgivning
Denne "Projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Hellebæk er udarbejdet i henhold til lovgrundlaget for naturnationalparker, der fremgår af naturbeskyttelseslovens kapitel 8a. Af lovgrundlaget for naturnationalparkerne fremgår det, at der til en ansøgning om at etablere en naturnationalpark skal udarbejdes både en projektbeskrivelse og en forvaltningsplan.

Projektbeskrivelsen skal beskrive de eksisterende forhold samt de aktiviteter, der skal gennemføres for at etablere naturnationalparken, mens forvaltningsplanen skal beskrive principperne for den naturforvaltning m.v., der vil foregå i naturnationalparken, når den først er etableret.

Miljøministeren har nedsat og udpeget medlemmerne til de to nationale arbejdsgrupper. Grupperne vedr. de nye naturnationalparker omfatter en videnskabelig arbejdsgruppe med repræsentanter inden for biodiversitet, dyrevelfærd, borgerinddragelse m.m. og en arbejdsgruppe for interessenter med en lang række organisationer repræsenteret. Derudover er der nedsat en lokal bestyrelse til hver naturnationalpark med repræsentanter for lokale foreninger, brugergrupper mv. I maj og juni 2022 blev der afholdt de første møder i de to nationale arbejdsgrupper og 2 møder i den lokale projektgruppe. I februar 2024 blev nedsættelsen af bestyrelser påbegyndt. Bestyrelserne erstatter de tidligere lokale projektgrupper. Bestyrelsen for Naturnationalpark Hellebæk blev nedsat den 6. juni 2024.

[3] https://naturstyrelsen.dk/media/i4ypx1bg/bilagb_overordnede-retningslinjer-for-uroert-skov.pdf

[4] https://www.retsinformation.dk/eli/ft/202012L00229

Der har været afviklet følgende arrangementer/aktiviteter

- Offentlige naturvandringer den 28. april 2022 (ca. 100 deltagere) og den 22. september 2022 (75 deltagere).

- Den lokale projektgruppe har holdt to møder henh. den 7. juni 2022 (inkl. skovvandring) og den 20. september 2022.

- Naturstyrelsen har i samarbejde med blandt andre Københavns Universitet afholdt offentligt temamøde om naturnationalparken den 27. juni 2022 (40 deltagere) og en efterfølgende workshop den 5. september 2022 (60 deltagere).

- I august 2022 har naboerne været inviteret til nabovandringer. Der har været afholdt i alt 4 nabovandringer med deltagelse af ca. 50 naboer. I maj 2025 er der afholdt møder med skelnaboer, hvor det ydre vildthegn har et forløb tæt på boliger.

- Bestyrelsen for Naturnationalpark Hellebæk har afholdt møder den 20. august 2024, 30. oktober 2024, 14. januar 2025, 25. februar 2025, 26. marts 2025, 10. juni 2025, 10. november 2025 og 24. februar 2026.

Denne projektbeskrivelse og forvaltningsplan er udarbejdet bl.a. på baggrund af ovenstående drøftelser med de to nationale arbejdsgrupper samt den lokale bestyrelse og den daværende lokale projektgruppe, og er d. 21. august 2025 sendt i offentlig høring i 9 uger, hvorefter der er foretaget enkelte justeringer. Dette dokument omfatter projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen i endelig version.

En gruppe af IUCN-kommissionseksperter fra verdens største uafhængige naturbeskyttelsesorganisation, IUCN, har gennemgået projektbeskrivelserne og forvaltningsplanerne for de første fem naturnationalparker[5]. Samtidig har repræsentanter for organisationen besøgt de pågældende områder. På den baggrund har IUCN konkluderet, at alle fem naturnationalparker opfylder IUCN's standard for beskyttede naturområder. Naturnationalparkerne Fussingø, Gribskov og Almindingen har fået tildelt forvaltningskategori "II Nationalpark". Naturnationalparkerne Tranum og Stråsø har fået tildelt IUCN forvaltningskategori "V Beskyttet landskab".

Naturstyrelsen skal søge om etableringstilladelse. Den endelige projektbeskrivelse og forvaltningsplan indgår som en del af Naturstyrelsens ansøgningsmateriale, jf. naturbeskyttelsesloven § 61c. For en mere uddybende beskrivelse af lovgrundlaget og myndighedsbehandling i forbindelse med etablering af naturnationalparker, se nedenstående faktaboks.

[5] Normander, B., Woollhead, J., Petersen, A., Feyeh, F. og Garn, A-K.

(2022): Vurdering af fem naturnationalparker efter IUCNs standard for beskyttet natur. NaturTanken,

Parks'nTrails, GEON, SustainParks, Zoologisk Have København og IUCN SSC Conservation Planning

Specialist Group Europe.

Lovgrundlag og myndighedsarbejde i naturnationalparker

Den 3. juni 2021 vedtog et bredt flertal i Folketinget ændring af en række love. Ændringerne giver mulighed for at etablere naturnationalparker på statens arealer. Med ændringerne er der indsat et nyt kapitel 8a (§§ 61a-61e) i naturbeskyttelsesloven. Lovændringerne trådte i kraft 1. juli 2021. Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 61a, stk. 1, at en naturnationalpark efter tilladelse fra miljøministeren kan etableres på et større statsejet område. Tilladelse til etablering af en naturnationalpark meddeles på baggrund af en ansøgning efter § 61c. Ansøgningen udarbejdes af den statslige lodsejer (Naturstyrelsen), i fald der er flere statslige lodsejere udarbejdes ansøgningen i fællesskab. Det fremgår af § 61c, stk. 2, at en ansøgning om etableringstilladelse skal indeholde en projektbeskrivelse og forvaltningsplan. Af §§ 61d og 61e fremgår kravene til indholdet i hhv. projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen. Det fremgår af § 61a, stk. 3, at forvaltningen af en naturnationalpark, der omfatter arealer inden for internationale naturbeskyttelsesområder, skal medvirke til gennemførelse af Natura 2000-planens mål for naturtilstanden.

Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø (SGAV) er myndighed for den etableringstilladelse til naturnationalparken, der skal meddeles. SGAV er også myndighed for miljøscreeninger og miljøkonsekvensvurderinger på statens arealer. Bl.a. skal hydrologiprojekter anmeldes til miljøscreening for vurdering af, om der skal udarbejdes en miljøkonsekvensvurdering (VVM) i henhold til miljøvurderingsloven. Naturstyrelsen anmoder derfor også SGAV om en miljøscreening af de planlagte hydrologitiltag i naturnationalparkerne. SGAV vil, når Naturstyrelsen anmelder en screeningsansøgning, på baggrund af projektbeskrivelserne og forvaltningsplanerne i hver naturnationalpark, vurdere, om en miljøkonsekvensvurdering af det konkrete projekt – også kaldet en VVM - er nødvendig - eller om hydrologiprojekterne kan udføres på baggrund af en miljøscreening. Forud for screeningsafgørelsen skal SGAV foretage en høring af de berørte myndigheder, herunder kommunen, samt evt. parter efter de almindelige bestemmelser i forvaltningsloven.

Som led i behandlingen af ansøgning om både etableringstilladelse og miljøscreening skal der foretages en vurdering af, om gennemførelse af projekterne vil have en væsentlig påvirkning på Natura 2000-områder, jf. habitatbekendtgørelsen. Hvis en væsentlig påvirkning ikke kan udelukkes, skal der gennemføres en habitatkonsekvensvurdering, hvilket også fører til, at der skal gennemføres en miljøkonsekvensvurdering.

Etablering af naturnationalparkerne forudsætter i nogle tilfælde også tilladelser fra kommunerne i henhold til bl.a. følgende love:

- Naturbeskyttelseslovens § 3 og beskyttelseslinjer: Etablering af høje hegnslinjer samt hydrologiprojekter kan afhængig af beliggenhed kræve vurderinger i henhold til § 3, § 16 og § 18 (beskyttede naturtyper, beskyttelseslinjer omkring fortidsminder og visse søer og muligvis kommunalbestyrelsens dispensation herfra jf. naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 1 og 2, hvis hegnslinjer og hydrologiprojekterne berører arealer, der er omfattet af disse bestemmelser).

- Vandløbsloven: Regulering af vandløb, herunder bl.a. hegnslinjens krydsning af vandløb, der kræver tilladelse fra kommunerne. Kommunalbestyrelsen er vandløbsmyndighed, jf. § 7 i loven.

2. Projektbeskrivelse Eksisterende forhold

Naturnationalpark Hellebæk udgør ca. 673 ha og er beliggende mellem Helsingør og Ålsgårde. Naturnationalparken udgør sammen med Nyrup Hegn, Krogenberg og Danstrup Hegn samt Horserød, Gurre og Klosterris Hegn et stort sammenhængende skovområde, som kun brydes af små og forholdsvist ekstensive private jordbrugs/fritidsejendomme. Naturnationalparkens område afgrænses af Skindersøvej, bebyggelserne i Ålsgårde og Hellebæk, Hornbækbanen, skovgærdet mod øst og Esrumvej mod syd.

Inden for naturnationalparkens afgrænsning er der følgende bygninger og tekniske anlæg: Forsyning Helsingørs vandværk samt Naturstyrelsens nuværende og tidligere tjenesteboliger (Anes Hus, Karens hus, Gammel Skovhus, Kohavehus).

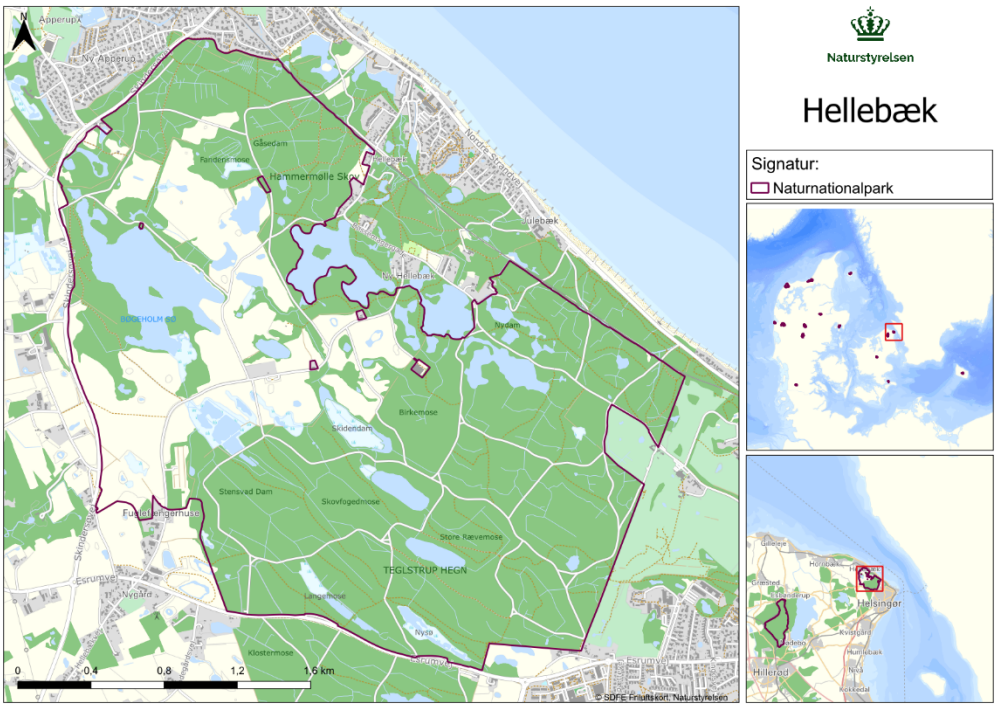
Dele af området blev allerede udpeget som urørt skov i 1994 på grund af de store naturværdier og mange sjældne naturtyper og arter. Området med urørt skov blev udvidet i 2018 og senest i forbindelse med finanslov 2020 og omfatter nu al skov i hele naturnationalparkens område.

Området rummer et enestående historisk kulturlandskab med velbevarede anlæg fra den tidlige industri i 16-1700-tallet. Her har reguleringen af landskabets særlige topografi skabt grundlaget for en stor vandkraftbaseret industriel produktion af blandt andet våben. Til sikring og styring af vandkraften har 43 søer, damme eller moseområder været forbundet med 16 km gravede kanaler, hvor vandstanden flere steder reguleres med stemmeværker. De sammenhængende damme, kanaler, dæmninger og stemmeværker er fordelt over store dele af naturnationalparkens område.

Naturnationalparkens bølgende morænelandskab rummer varierende istidsaflejringer fra sidste istid. Særligt i den centrale del af området ses langstrakte bakker vekslende med lavninger i en tydelig orientering i nordvest-sydøstlig retning. I lavningerne er der mange steder opstået smalle langstrakte søer. Helt karakteristisk for området er den særlige mosaik af tætte skove, vådområder og de lysåbne arealer i og omkring Hellebæk Kohave. Skoven er domineret af bøg og rødgran.

Områdets mange søer, damme og vådområder rummer helt særlige naturværdier, og er, modsat andre steder på Sjælland, særligt næringsfattige på grund af jordbundsforholdene, der i bakkerne består af aflejringer af smeltevandssand eller -grus og fravær af intensiv landbrugsdrift i nærområdet.

Teglstrup Hegn stammer fra skovudskiftningen i 1780'erne, hvilket både navnet og de lange lige skovgrænser viser. Skoven er dannet ved samling af overdrevsarealer fra Helsingør og Horserød. På den tid var Hellebæk Skov del af godset Hellebækgård med tilhørende industri ejet af den dansk-tyske lensgreve Heinrich Carl Schimmelmann. Efter afslutningen af 2. verdenskrig overtog staten Hellebækgård med hjemmel i loven om konfiskation af tysk og japansk ejendom. Ejendommen blev delt op, hvor det daværende statsskovvæsen overtog Hellebæk Skov, og Forsvarsministeriet overtog Hellebæk Avlsgård med tilhørende marker til anvendelse som militært øvelsesterræn. Det gamle godsområde blev fredet i 1952, og Forsvaret overdrog i 2000 deres ejendom til Skov- og Naturstyrelsen som led i et større magelæg. Hovedbygningen ved Hellebæk Avlsgård nedbrændte i 2006, og avlsbygningerne blev revet ned i 2018.

Kort 1 Naturnationalpark Hellebæk placering og afgrænsning af naturnationalparken.

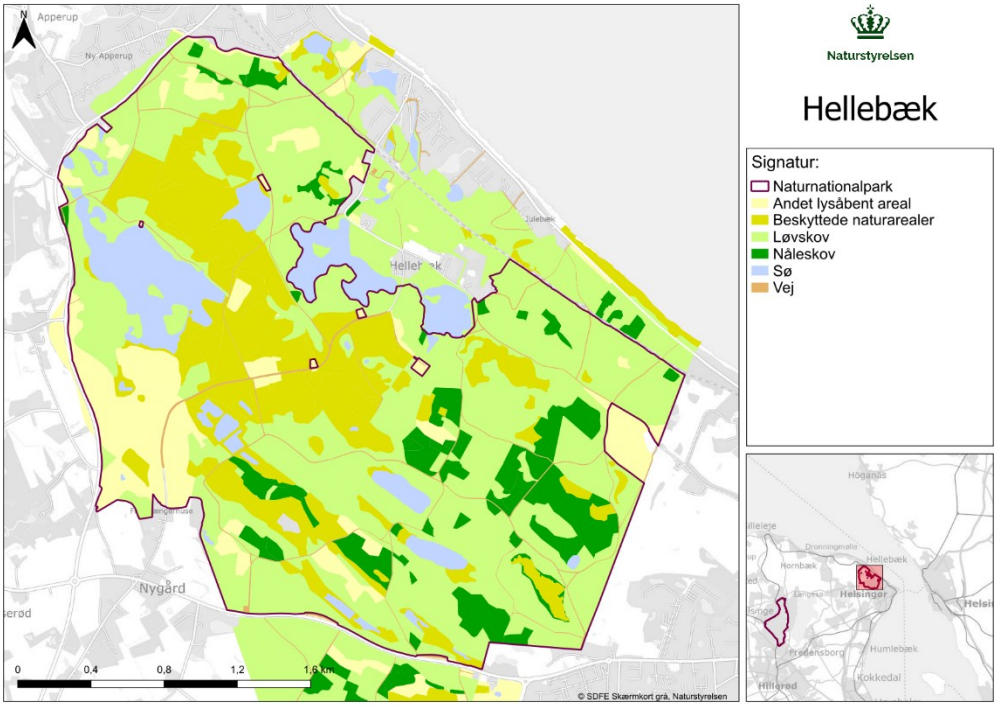
2.1 Skov

På nedenstående Kort 2 ses fordeling på arealer med henholdsvis skov, lysåben natur (naturbeskyttelseslovens § 3) og andre lysåbne arealer inden for naturnationalparken, som arealerne ser ud i dag.

I Tabel 2.1 ses desuden fordelingen af træarter på de skovbevoksede arealer og omfanget af lysåbne arealer inden for naturnationalparken. De skovdækkede arealer udgør i alt ca. 395 ha

Tabel 2.1 Arealsammendrag Naturnationalpark Hellebæk. *Andre lysåbne arealer omfatter bl.a. tidligere landbrugsarealer og veje.

Areal i hektar	Bøg	Eg	Andet løvtræ	Rødgran	Andet nåletræ	§ 3-natur	*Andre lysåbne arealer	Total
Naturnationalpark Hellebæk	220	32	83	48	12	251	27	**673**

Kort 2 Naturnationalpark Hellebæk: Løvskov, nåleskov og lysåbne arealer.

Knapt 60 % af naturnationalparken er skovdækket, hvor løvskoven udgør langt hovedparten (ca. 50 %). Bøgen er den dominerende løvtræart i området, og findes særligt på de højere liggende arealer i Hellebæk Skov og i Teglstrup Hegn. Karakteristisk for området er i dag de forholdsvist gamle bøgebevoksninger med en stor andel af store bøgetræer. Bøgen har i nyere tid været den mest dominerende træart i skovdriften. Skovnaturen i området er generelt tæt og sluttet skov med en lille andel af lysninger. Andet løvtræ udgøres primært af elle- og askeskov i de lavere og mere fugtige områder. Som følge af svampesygdommen asketoptørre er hovedparten af asketræerne døde eller døende, og mange aske-arealer vil derfor i en periode komme til at ligge som åbne arealer med store mængder dødt ved. Elle- og askeskoven er de skovbevoksninger med den største andel af lysninger. De fugtigste af arealerne vil sandsynligvis udvikle sig til elleskov eller arter som birk, hæg, kvalkved, pil og andre mindre træer og buske vil indvandre. Egeskov (32 ha) findes spredt i området med yngre egeskov plantet på lavere bund og som ældre skov på den lidt højere bund. Naturnationalparken indeholder et stort antal meget gamle og store egetræer. Den oversøiske træart rødeg findes indplantet flere steder i skovene. Generelt er andelen af træer med huller eller råd lav, men nogle skovnaturtyper har dog i mindre områder over 10 træer/ha med huller eller råd. Skovnaturtyperne har en varieret mængde dødt ved. Der er få døde træer, som er opretstående og endnu ikke er væltet, mens der findes en varierende mængde liggende dødt ved og i nogle områder mere end 10 døde træer pr. ha.

En række andre hjemmehørende løvtræarter som elm, fuglekirsebær, birk og ahorn findes indblandet i skovene – ikke mindst i skovbrynene. Ahorn selvsår sig, og findes især i Hellebæk Skov. Ahorn indgår i en naturlig dynamik med særligt områdets bøgeskov, og der ser ud til at være plads til begge arter.

Hele den tidligere Hellebækgårds område er omfattet af en landskabsfredning (se afsnit 2.11), som har været med til at fastholde områdets karakteristiske landskabstræk med søer omkranset af bøgeskove og medvirket til at sikre områdets karakterfulde gamle ege. Fredningen foreskriver her, at "Højskoven rundt om Bondedammen behandles videst muligt efter æstetiske hensyn, evt. ved pluk- og holmhugstdrift. Noget lignende skal gælde skovene om de andre damme…" således at der sikres en stadig skovbevoksning omkring søerne.

I 1900'tallet har rødgranen været plantet hyppigt i området, særligt på en del af de lavere liggende og grøftede arealer. Gennem de seneste årtier er omfanget af rødgran blevet mindsket til fordel for blandt andet genetablering af vådområder. Rødgranen udgør i dag ca. 48 ha. Det er karakteristisk, at man især finder de helt gamle nåletræer – især skovfyr og lærk – som indblanding i gamle bøgebevoksninger. I Teglstrup Hegn findes en række mindre arealer med de oversøiske træarter sitkagran, nobilis, douglasgran og thuja, samt nogle ganske små bevoksninger af grandis og tsuga.

Både rødgran og skovfyr sår sig selv i Teglstrup Hegn. De oversøiske arter har indtil nu ikke udvist invasive træk i området.

I området er der særligt mange store og meget gamle træer – både bøg og eg. Særlig biologisk interesse knytter sig til de gamle ege med en alder på ca. 350-400 år, hvor der gennem årene er gjort fund af den sjældne bille eremit. Eremitten har ikke været genfundet i de seneste år, men den lever forhåbentlig fortsat skjult i træernes hulheder. De tiltag, som gøres for at bedre dens livsvilkår, vil også tilgodese en række andre organismer, som er knyttet til de gamle træer. Det gælder blandt andet flere smælder-arter – eksempelvis ege-skovsmælder samt en art som stellas mosskorpion (der er særligt beskyttet efter habitatdirektivet) og adskillige svampearter. I de senere år har midler fra bl.a. projektet LIFE Open Woods muliggjort en større indsats for at forbedre levevilkårene for disse arter. En lang række af de gamle ege i Hellebæk Skov og Kohaven er således blevet frithugget for at sikre en bedre lystilgang til stamme og kronedele. Der er endvidere sket veteranisering af en række mellemaldrende bøge, som er blevet beskåret og skadet i kronerne for at fremme udviklingen af levesteder for bl.a. eremitten. Der er dertil etableret en naturmæssig sammenhæng (netværk / spredningskorridor) mellem biologisk vigtige ege.

I naturnationalparkens område indgår væsentlige kerneområder af skov, der blev udpeget som urørt skov med Naturskovsstrategien fra 1994. Der er helt overvejende tale om løvskovsarealer, men også lavbundsarealer med birk, el og rødgran. Der er sket yderligere udlægninger af urørt skov i 2018 og 2020. Med oprettelse af naturnationalparken vil alle områdets skovbevoksninger være udlagt til urørt skov.

2.2 §25 Særlig værdifuld skov

Tabel 2.2 Forekomst af §25 særlig værdifuld skov i naturnationalparken

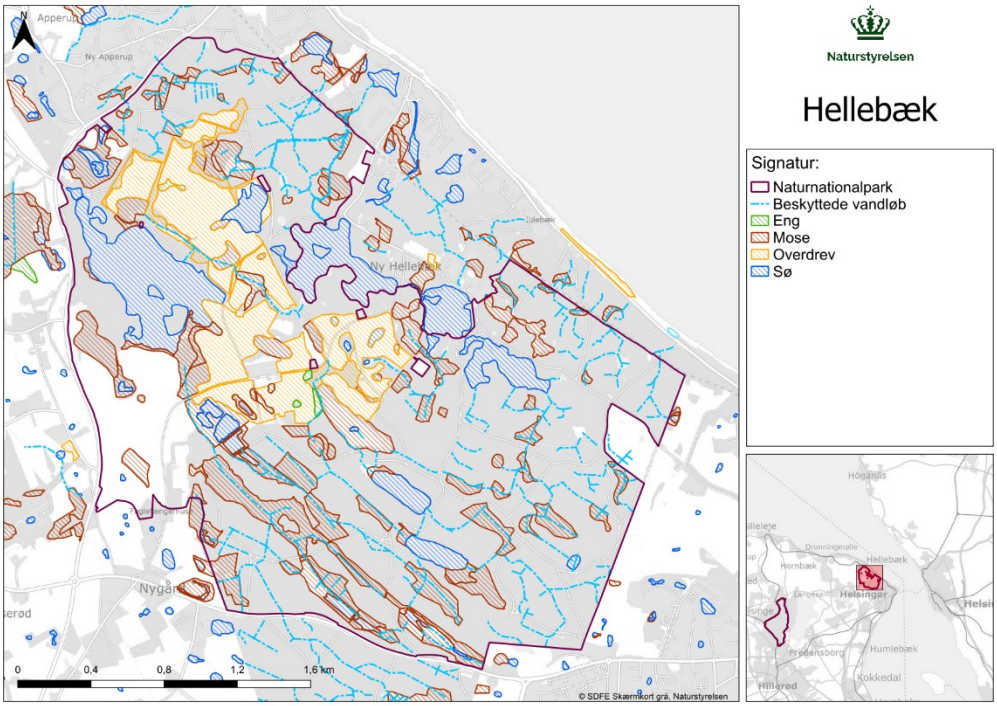
§ 25 beskrivelse	Areal (ha)
12a. Løv-/blandskov med biostrukturtræer	0,8
5c. Dyrehave og græsningsskov	4,4
6c. Ældre tilgroningsskov	1,2
9b. Bøg med biostrukturtræer	3,0
I alt	**9,4**

I naturnationalparken er der kortlagt samlet 9,4 ha særlig værdifuld skov i henhold til skovlovens §25. Kortlægningen er foretaget af Miljøstyrelsen i 2016 og er et supplement til udpeg-

ningen af de registrerede habitat-skovnaturtyper jf. afsnit 2.4. Det største kortlagte område udgøres af en ret lysåben og artsrig græsningsskov med indslag af ellesump og en rig urtevegetation. Området er beliggende i Kohaven lidt øst for den tidligere avlsgård. Øvrige kortlagte arealer er primært beliggende i Teglstrup hegn.

2.3 § 3-beskyttet natur og andre lysåbne arealer

Udbredelsen af naturtyper beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 omfatter ca. 250,5 ha og fremgår af Tabel 2.3 og Kort 3.

Kort 3 Arealer og vandløb beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3

Tabel 2.3 Arealer registreret efter naturbeskyttelseslovens §3 kortlagt i Naturnationalpark Hellebæk

Naturtype	Eng	Overdrev	Mose	Sø	Total
Areal i hektar	1	80	114,6	54,9	**250,5**

Naturnationalpark Hellebæk rummer betydelige arealer, i alt ca. 250,5 ha, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3. Arealerne ses i Tabel 2.3, hvor især de store mosearealer og arealerne med overdrev og sø dominerer. Et særligt karakteristisk element i naturnationalparkens område er de mange søer og vådområder, hvor den kulturhistoriske påvirkning har tilført området helt særlige levevilkår for dyr og planter.

Det gamle gods Hellebækgård er omfattet af en landskabsfredning (se afsnit. 2.10), der foruden opretholdelse af den gamle højskov omkring søerne mv., skal sikre søernes vandstand, græsgangene, og at bevoksningen på øerne i nogle af søerne bevares. Det fremgår af fredningsbestemmelserne, at der på græsgangene med mellemrum anlægges spredte holme,

trægrupper og enkeltstående træer for at sikre vekselvirkningen mellem skov og græsgange fremadrettet.

Hellebæk Kohave er et markant landskabselement i området og rummer et større sammenhængende areal med græsningsskov og overdrevslandskab omkring Bøgeholm Sø og den i 2018 nedrevne Hellebæk Avlsgård. I perioden 2003 til 2004 blev store dele af Hellebæk Kohave hegnet, og der blev genetableret græsning i større skala. Muligheden opstod, da Forsvarets aktiviteter i området ophørte, og arealerne blev lagt ind under Naturstyrelsen. Der er nu skabt et sammenhængende græsningslandskab i overensstemmelse med Natura 2000-udpegningsgrundlaget og fredningsbestemmelserne for området.

I de første år foregik græsningen i Kohaven overvejende som sommergræsning med et forholdsvist højt græsningstryk, hvor dyrene gik i flere adskilte folde. I 2019 blev foldene lagt sammen til én samlet fold, som løbende er blevet udvidet, så den i dag også omfatter dele af de omkringliggende skovområder. I alt er et areal på ca. 230 ha hegnet. Området helårsgræsses i dag af knapt 35 køer og deres kalve via en privat dyreholder, som styrelsen har en forpagtningsaftale med, for bedst muligt at tilgodese naturværdierne og fremme græsningen af vedplanter både på overdrevet og i skovene.

Med udvidelsen af Kohavens hegning ind i de omkringliggende skovområder har det været målet at fremme udviklingen af overgangszoner mellem de lysåbne græsningsgange og den sluttede skov. Græsningen har over årene medvirket til at udvikle de tidligere omdriftsarealer i retning af værdifulde naturtyper med vigtige strukturelementer i form af bl.a. roser, tjørn og slåen. I 2021 er der desuden udlagt en række store, solitære sten, spredt i det lysåbne område. Stenene tilfører græsningslandskabet en lang række levesteder for bl.a. firben og varmeelskende insekter, som forsvandt, dengang man ryddede området for sten for at gøre det dyrkbart. Overdrev og græssletter på tidligere dyrkede arealer i Hellebæk Kohave rummer fortsat en del kulturgræsser, som er en reminiscens fra tidligere tiders drift, og arealerne er generelt artsfattige med få bredbladede blomstrende arter. Dette gælder særligt i forhold til de sidst opgivne dyrkningsarealer nærmest Nygård. Disse arealer er endnu ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om beskyttede naturtyper (§3), og områderne fremstår generelt uden de strukturelementer, der karakteriserer naturtypen overdrev i form af myretuer, spredte krat eller sten i jordoverfladen.

Hovedparten af områdets søer og vådområder er etableret ved opstemning som led i den tidlige industrialiserings udnyttelse af vandkraften. Søerne, som tidligere var en del af Hellebækgårds område, er omfattet af en fredning, som fastlægger deres vandspejl. De største søer er Bøgeholm Sø, Bondedam, Kobberdam og Videløkke Dam.

Moserne i Teglstrup Hegn og Hellebæk Skov er blandt Sjællands mest artsrige. Skidendam er en af Sjællands meget få aktive højmoser. Fandens Hul er en stor hængesæk med en lille sø i og rummer Danmarks eneste bestand af dværgvandnymfe. Gennem en årrække var vandfladen gradvist ved at lukke til. For at sikre levestedet for dværgvandnymfen blev der i efteråret 2016 indhentet dispensation til at grave i hængesækken i Fandens Hul, for på den måde at etablere en større åben vandflade. Der er i 2021 for første gang blevet observeret flere individer af dværgvandnymfe ved den nye sø. Skidendam, Fandens Hul og andre tørvemoser i Teglstrup Hegn og Hellebæk Skov plejes løbende med rydning af træopvækst.

Området har tidligere rummet flere forekomster af den invasive planteart kæmpebjørneklo, men en årrække med intensiv bekæmpelse har ført til, at den nu næsten er udryddet på stedet. Japansk pileurt, der også betragtes som invasiv, er desværre almindelig især i området omkring Hellebæk i randen af naturnationalparken. Udvalgte bestande af japansk pileurt omkring Hammermøllen i Hellebæk uden for naturnationalparken søges bekæmpet målrettet.

2.4 Natura 2000

Naturnationalparken er beliggende indenfor Natura 2000-område nr. 130 kaldet Teglstrup hegn og Hellebæk Skov. Her er kortlagt habitatnaturtyper i kategorierne skovnaturtyper, lysåbne naturtyper, søer over 5 ha og søer under 5 ha jf. Natura 2000-planen 2022-27[6]. De kortlagte habitatnaturtyper ses af Kort 4, og Tabel 2.4 giver en oversigt over habitatnaturtypernes tilstand og plejetiltag jf. den gældende Natura 2000 plejeplan[7] for området.

Tabel 2.4 Naturtyper fra Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, som forekommer i naturnationalparken. Særligt prioriterede naturtyper er markeret med *. Naturtilstanden er opgjort i 5 tilstandsklasser, hvor I er høj, II er god, III er moderat IV er ringe og V er dårlig. For skovhabitatnaturen er der ikke udviklet et tilstandsvurderingssystem. Data er baseret på Miljøstyrelsens basisanalyse 2022-2027. Tabellen fortsætter på de følgende sider.

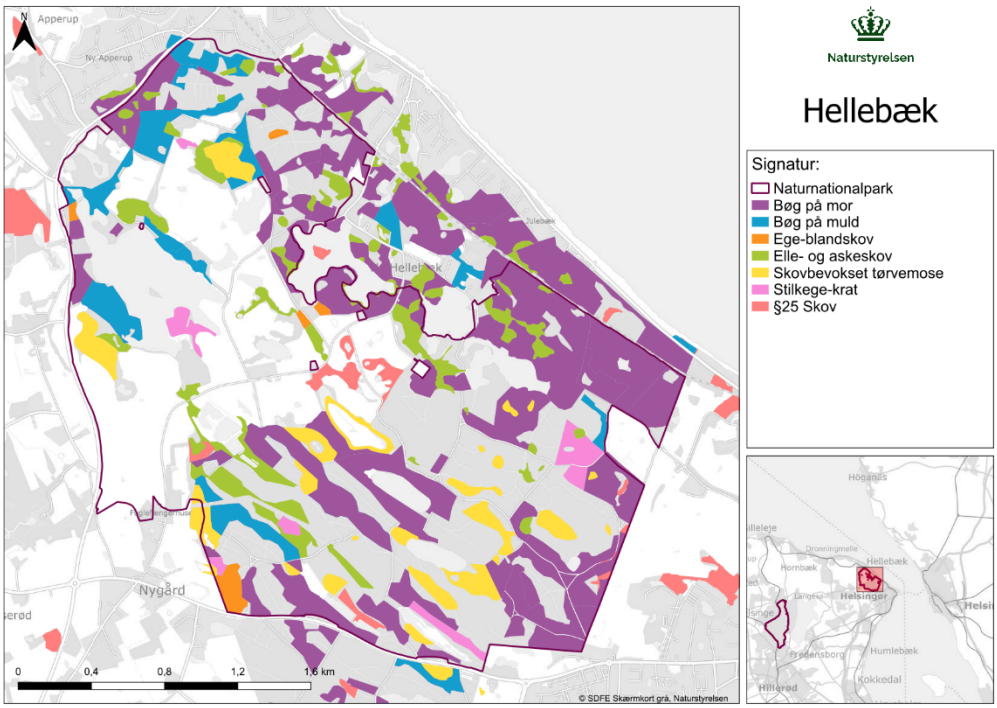
Habitatnaturtype	Areal indenfor NNP (ha)	Andel af samlet areal i N2000-området (%)	Fordeling på naturtilstand (ha)
Næringsrig Sø	40,2 ha	92 %	I: 2,3 ha II: 4,7 ha Ej vurd.: 33,3 ha
Brunvandet sø	7,3 ha	100 %	I: 0,1 ha II: 7,1 ha
Surt overdrev*	0,3 ha	100 %	III: 0,3 ha
Tidvis våd eng	0,4 ha	0,4 %	III: 0,4 ha
Højmose*	3,1 ha	100%	II: 3,1 ha
Nedbrudt højmose	1,2 ha	20 %	IV: 1,2 ha
Hængesæk	3,0 ha	60 %	II: 1,9 ha III: 1,1 ha
Bøg på mor	160,8 ha	68 %	Ikke vurderet
Bøg på muld	31,8 ha	88 %	Ikke vurderet
Ege-blandskov	4,5 ha	100 %	Ikke vurderet
Stilkege-krat	11,1 ha	100 %	Ikke vurderet
Skovbevokset tørvemose*	31,2 ha	79 %	Ikke vurderet
Elle- og askeskov *	36,2 ha	82 %	Ikke vurderet

[6] https://miljoegis.mim.dk/spatialmap?profile=natura2000planer3-2022

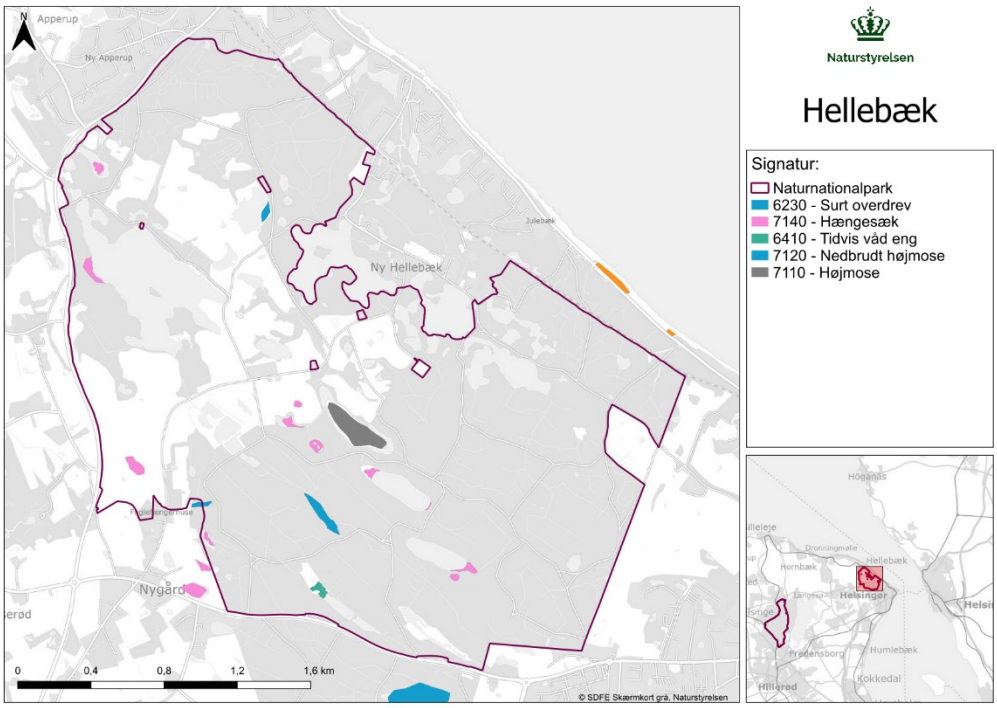
[7] https://gis.nst.dk/n2k/gaeldendenatura2000plejeplan/?data_id=dataSource_1-HoeringN2kPlejeplaner3gen_5648%3A7

Tabel 2.5 Plejetiltag jf. den gældende Natura 2000 plejeplan. Via linket til plejeplanen[7] kan plejetiltag på de enkelte forekomster af habitatnaturtyperne ses på et kort.

Habitatnaturtype	Planlagte indsatser i gældende N2000-plejeplan
Skovnaturtyper	- Etablering af naturnationalpark - Urørt skov - Græsningsskov - Aktiv lukning af dræn og grøfter - Andre biodiversitetsfremmende tiltag - Bekæmpelse af andre problem- og uønskede arter - Bekæmpelse af invasive arter - Etablering af vandhuller/søer - Græsningsskov - Ophør med vedligeholdelse af afvanding - Restaurering af vandhuller/søer - Veteranisering
Lysåbne naturtyper	- Etablering af naturnationalpark - Hegning - Græsning - Rydning af opvækst - Rydning af bevoksning - Afbrænding - Aktiv lukning af dræn og grøfter - Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn - Andet areal uden drift - Bekæmpelse af invasive arter - Ophør med vedligeholdelse af afvanding - Restaurering af vandhuller/søer - Slåning - dvs. uden fjernelse af det afslåede - Slæt - dvs. med fjernelse af det afslåede

Kort 4 Kortlagte skovhabitatnaturtyper i naturnationalparken, samt forekomsten af § 25-skov.

Kort 5 Kortlagte lysåbne habitatnaturtyper inden for naturnationalparken.

Natura 2000-området er også udpeget for at beskytte arter som stor kærguldsmed, eremit, stor vandsalamander, grøn buxbaumia og stellas mosskorpion. I Tabel 2.6 ses en oversigt over arterne, trusler mod dem, og hvilke økologiske behov de har. I forbindelse med EU-projektet Life Open Woods er der gennemført en række plejetiltag rettet specifikt mod eremittens levesteder i form af lysstilling af områdets gamle ege.

Tabel 2.6 Arter fra Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, der forekommer i naturnationalparken. Særligt prioriterede arter i henhold til EU-direktiverne er markeret med *. Trusselsvurdering er baseret på Miljøstyrelsens basisanalyse 2022-2027.

Artsnavn	Trusler
Stor kærguldsmed	Miljøstyrelsen vurderer, at det er sandsynligt, at arten kan findes i andre søer i området og at der ikke er trusler mod artens fortsatte tilstedeværelse i området.
Stor vandsalamander	Miljøstyrelsen vurderer, at der ikke er aktuelle trusler mod artens tilstedeværelse i Natura2000-området.
Grøn buxbaumia	Miljøstyrelsen vurderer, at der ikke er aktuelle trusler i Natura2000-området.
Stellas mosskorpion	Miljøstyrelsen vurderer, ikke umiddelbart at der er trusler mod artens forekomst i området, idet især den nordlige del af området rummer flere gamle, hule træer
Eremit*	Miljøstyrelsen vurderer at manglende værtstræer og rette lysforhold omkring træerne er en betydelig trussel for arten på både kort og langt sigt

Natura 2000-hensynene vil blive håndteret i forbindelse med det videre myndighedsarbejde bl.a. i forbindelse med miljøscreening og væsentlighedsvurdering. Herunder hvordan forvaltningen vil blive tilrettelagt for at understøtte Natura 2000-beskyttelsen samtidig med ønsket om vildere natur. Den gældende Natura 2000-plan og Naturstyrelsens Natura 2000-handleplan vil indgå i myndighedsarbejdet.

En betydelig del af de ældre bøgebevoksninger, især i den nordøstlige del af området og den sydlige del af Teglstrup Hegn, er kortlagt som habitatnaturtypen bøg på mor (9110), som er områdets dominerende habitatskovtype. I den nordvestlige del af Hellebæk Skov samt centralt i Teglstrup Hegn findes dertil bevoksninger kortlagt som bøg på muld (9130) – ofte i mosaik med bøg på mor (9110). I alt 36 ha er kortlagt som habitatnaturtypen elle-askeskov (91E0) og 31 ha er kortlagt som skovbevokset tørvemose (91D0). Skovbevokset tørvemose findes hyppigst på de grøftede vådbundsarealer. Enkelte af egebevoksningerne er kortlagt som egeblandskov (9160), og tre bevoksninger er kortlagt som stilkegekrat (9190).

Skovhabitatnaturtyperne er ikke tilstandsvurderet i forbindelse med Natura 2000 kortlægningen. En del af bevoksningerne fremstår som mere varierede med etagering og indblanding af andre hjemmehørende løvtræarter og dødt ved. Andre dele af skovene er er fortsat ret ensartede med kun få træarter, som alle har samme alder, og uden strukturer som eksempelvis døde eller stor og gamle træer.

Ved den seneste kortlægning (2016-2019) er naturtilstanden vurderet.

De store søer i naturnationalparken Bøgeholm Sø (26,5 ha) og Kobberdam (6,5 ha) er omfattet af vandområdeplanerne, og deres miljøtilstand overvåges i denne sammenhæng. Bondedam, som ligger lige op til Naturnationalparken er også omfattet af vandområdeplanen. Bøgeholm Sø og Kobberdam er begge kortlagt som naturtypen næringsrig sø. Bøgeholm Sø har en moderat miljøtilstand, mens Kobberdam er registreret med en ringe miljøtilstand på grund af indholdet af fytoplankton – sandsynligvis grundet for høj tilførsel af næringsstoffer.

Naturnationalparken rummer et stort antal mindre søer (under 5 ha), hvor særligt typen næringsrig sø er dominerende. De mindre søer i naturnationalparken har god eller høj naturtilstand.

Det sure overdrev ved Pernillesø er vurderet til moderat tilstand. De mange forekomster af hængesæk, bl.a. ved Bøgeholm Sø, Fandens Hul, Klaresø og Sortesø er vurderet til god tilstand, mens en mindre andel af forekomsterne er vurderet til moderat tilstand. De nedbrudte højmoser ved Fuglefængerhuse og i Skovfogedmosen er i hhv. ringe og dårlig tilstand.

Den primære trussel mod de lysåbne arealer er tilgroning med konkurrencestærke urter, græsser og vedplanter, og det konstateres i basisanalysen for Natura 2000 området, at naturtyperne er afhængige af fortsat græsning eller høslæt. Herudover er truslerne mod de våde naturtyper udtørring som følge af afvanding via gamle drænsystemer og grøfter. For de våde, lysåbne naturtyper er det særligt tilgroningen med vedplanter, som udfordrer tilstanden. Der er med jævne mellemrum ryddet især birk fra moserne som led i engangsindgreb i naturplejen. Hellebæk Kohave har været afgræsset af kvæg siden 2004 (afsnit 3.2).

Som beskrevet i afsnit 3.7.7 rummer området enkelte bestande af den invasive japansk pileurt, som særligt i området omkring Bøssemagergade har spredt sig. I de senere år har Naturstyrelsen i samarbejde med lokale frivillige afprøvet flere nye metoder til at bremse denne arts spredning.

2.5 Bilag IV-arter og bilag I-fugle

En række dyre- og plantearter er i EU vurderet som særligt sårbare og truede. For vildtlevende fugle fremgår beskyttelsesbestemmelser af EU's fuglebeskyttelsesdirektiv, hvoraf særligt beskyttede arter, som fuglebeskyttelsesområderne er udpeget for, fremgår af direktivets bilag I. Bilag II i habitatdirektivet lister på tilsvarende måde arter, der kan udpeges områder for, og som godt kan forekomme uden at være på udpegningsgrundlag.
. Af habitatdirektivets bilag IV fremgår arter, der er omfattet af en streng beskyttelse. Bilag IV-arterne må i hele landet ikke forsætligt slås ihjel, og der er forbud mod forstyrrelse eller ødelæggelse af deres yngle- og rasteområder. For vildtlevende fuglearter er der også forbud mod forsætligt drab, forringelse af levesteder og ødelæggelse af reder. Beskyttelsen af arterne fremgår af artsfredningsbekendtgørelsen[8], herunder blandt andet de nævnte forbud og undtagelser.

I projektbeskrivelsens Bilag 1 findes en opgørelse af nyere fund af ovennævnte bilagsarter.

Bilag IV arterne eremit, stor kærguldsmed og stor vandsalamander er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. I forbindelsen med Miljøstyrelsens overvågningsprogram Novana er der i 2022 fundet ekskrementer fra eremit i et gammelt egetræ vest for Bøssemagergade. Der er dog ikke fundet levende individer i området siden 2012, men artens lange udvikling fra larve til voksen bille og levesteder højt oppe i træerne betyder, at det ikke kan udelukkes, at arten lever i området og kan genfindes. Stor kærguldsmed findes i og omkring Fandens Hul, mens stor vandsalamander er fundet en række steder i og omkring vådområderne i Kohaven. Spidssnudet frø er endvidere kendt fra det græssede område i Kohaven.

Ved Novana-afrapporteringen 2012-2017 blev der registreret 8 arter flagermus i naturnationalparken: Vandflagermus, frynseflagermus, troldflagermus, pipistrelflagermus, dværgflagermus, brunflagermus, sydflagermus og skimmelflagermus. Naturstyrelsen foretog i 2022 en ny overvågning, og registrerede 8 arter. Ud over ovennævnte arter, blev der også registreret brun langøre.

Arter på habitatdirektivets bilag V
På vådbundsarealerne i området findes en lang række tørvemosser, knyttet til våde, lyse næringsfattige arealer. Herudover findes der almindelig ulvefod, femradet ulvefod og otteradet ulvefod, som er knyttet til næringsfattig råjord. På morbunden i Teglstrup Hegn er almindelig hvidmos flere steder dominerende.

Fugle på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1

Området er en kendt lokalitet til observation af trækfugle, men herudover er der en lang række ynglende fuglearter, som er omfattet af fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1. Der er således faste ynglepar af rød glente. Isfuglen observeres jævnlig ved de store søer i Kohaven og yngler regelmæssigt i sø- eller vandløbsbrinker. Rørdrummen og rørhøgen er knyttet til rørskoven omkring flere af områdets søer og vådområder. Hvepsevågen og sortspætten yngler typisk i den gamle bøgeskov. Mens hvepsevågen typisk fouragerer i de små lysåbne naturtyper, finder sortspætten gerne sin føde i og omkring nåleskovsarealer. Rødrygget tornskade er knyttet til bl.a. Kohavens insektrige lysninger med kvas og buske. Tranen yngler ikke i området, men ses hyppigt i træktiden, både overflyvende og rastende.

[8] https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/521

2.6 Øvrige fredede arter og rødlistede arter

En række danske dyre- og plantearter, der ikke er opført på bilag IV, er fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen.

Området er levested for seks fredede arter af padder og tre arter af krybdyr. Der er tale om de mest almindelige og vidt udbredte arter i Danmark. Grøn frø er blandt andet fundet i Teglstrup Hegn, mens spidssnudet frø og butsnudet frø er kendt fra en lang række lokaliteter i naturnationalparkens område, hvor de er knyttet til lavvandet klart ynglevand fri for fisk. Stor vandsalamander er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, og findes både i Hellebæk Skov og i Kohavens vådområder. Lige uden for naturnationalparken findes observation af markfirben, og denne kan muligvis selv indvandre til naturnationalparken, hvis der skabes lysåbne solbeskinnede sandede områder fx ved rydning af nåletræsområder på sydvendte skråninger i Teglstrup hegn. Moseperlemorssommerfugl (EN) har været kendt fra området ved Skidendam, men arten er sidst set i 2016. Arten er tilknyttet lysåbne højmoser og fattigkær med tranebær og klokkelyng.

Den Danske Rødliste[9] er en samlet oversigt over ca. 13.900 danske arter, som rummer bl.a. information om, hvor truede disse arter er. Hver art er, gennem en standardiseret proces, udviklet af International Union for Conservation of Nature (IUCN), henført til en kategori, som afspejler artens status i den danske natur. De rødlistede arter omfatter kategorierne: Utilstrækkelig data (DD), regionalt uddøde (RE), kritisk truet (CR), truet (EN), sårbar (VU) og næsten truet (NT).

I projektbeskrivelsens Bilag 1 findes en opgørelse af nyere fund af fredede og rødlistede arter (rødlistekategorierne RE, DD, CR, EN, VU og NT).

Arter der er truet ifølge Den Danske Rødliste 2010 og som ikke er nævnt i ovenstående kategorier

Der er i naturnationalparken registreret 101 truede arter jf. Den Danske Rødliste (kategorierne CR, EN og VU). 46 af disse arter udgøres af fugle, hvoraf en del dog alene er trækfugle, som ikke er direkte knyttet til området. Hele området omkring Hellebæk Kohave, Teglstrup Hegn og Hellebæk Skov er af stor betydning for flere rødlistede fuglearter. Isfugl og lærkefalk har i en årrække ynglet her, hvoraf lærkefalken ynglede til 2019. Duehøgen yngler fortsat i området og havørnepar viser territorial adfærd og raster fast i Hellebækområdet. Pirol, karmindompap og vendehals, som har små og sårbare bestande i Danmark, er observeret i området i yngletiden, men grundet områdets beliggenhed på en væsentlig trækrute er det dog usikkert, om der er tale om ynglefugle eller trækkende tilfældige individer.

Otte truede insektarter fra rødlisten er kendt fra området. Den mest sjældne er dværgvandnymfen (CR), som har sit eneste danske levested i Fandens Hul.

En ny undersøgelse (2024) af edderkopper har vist, at naturnationalparken huser et stort antal arter og heraf fire truede arter. Ved undersøgelsen blev arten glødespringer fundet for første gang i Danmark. Arten er derfor endnu ikke på Den Danske Rødliste. Arten Gnaphosa nigerrima (EN) er kendt fra de næringsfattige moser ved Skidendam og Fandens hul og kendes kun fra otte lokaliteter i Danmark.

Listen over truede rødlistede planter indeholder blot 3 arter. Brun fladaks (CR) og kær-fnokurt (EN) har voksested i områdets moser, mens taks (EN) vokser spredt i bøgebevoksninger.

[9] https://ecos.au.dk/forskningraadgivning/temasider/redlist/roedliste-2030

Skovområderne ved Hellebæk samt Teglstrup Hegn huser en rig forekomst af svampe. Der er registreret 25 arter af truede svampe i Den Danske Rødliste. Den mest sjældne er den træboende pindsvinepigsvamp (CR), som er knyttet til levende eller døde stammer af bøg. Listen rummer også to arter af vokshatte (grøngul og rødmende vokshat (EN)), der begge er knyttet til ugødsket græsland (overdrev).

Oversigten over rødlistede arter indeholder også ni truede arter af laver. Rødpudret bogstavlav (EN) og tyk prægelav (EN) er de mest sjældne arter af lav. Begge er knyttet til barken på løvtræer.

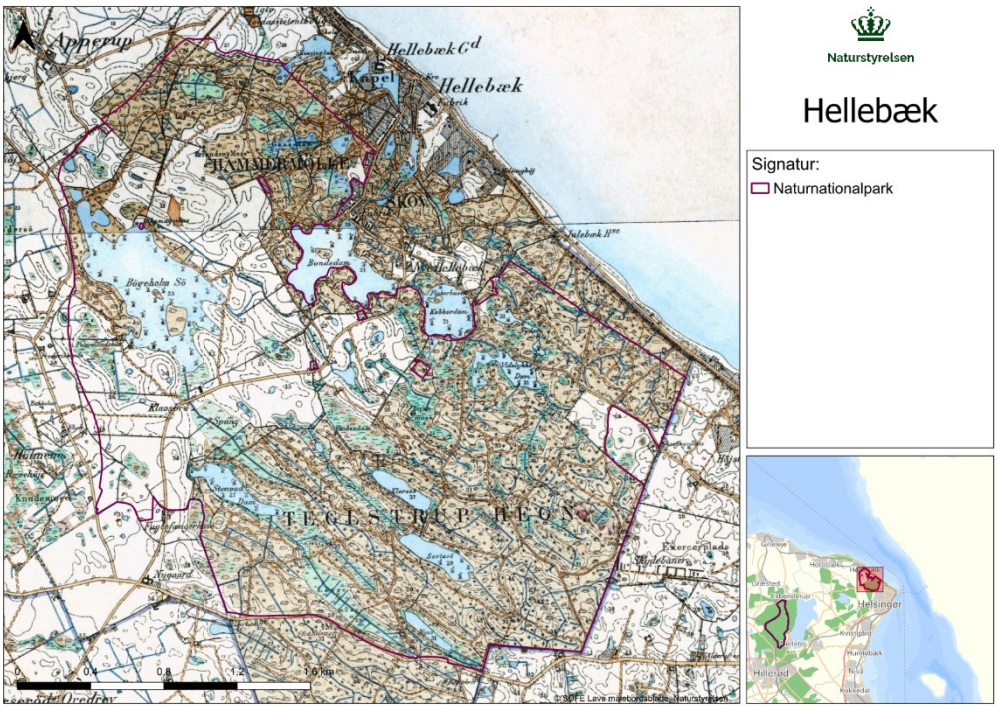
Entomologen Emil Blicher Bjerregårds har gennemgået en lang række sommerfuglelokaliteter i Nationalpark Kongernes Nordsjælland. Det generelle billede er, at en række sommerfuglearter er forsvundet fra området i løbet af de sidste 100 år. Således forekom også moseperlemorsommerfugl indtil 2016. Sidstnævnte er en art, der er tilknyttet næringsfattige lysåbne moser med tranebær. Fra de næringsfattige moseområder Fandens Hul og Skidendam kendes grøn busksommerfugl.

Specifikke indsatser rettet mod arter
I naturnationalparken findes et væld af småsøer samt både små og store lysåbne naturområder med overdrev, hængesæk og skovbevoksede moser. Deres spredte beliggenhed i skovområderne gør, at små, sårbare populationer med levested her har risiko for at blive isoleret og uddø pga. indavl, randpåvirkning og hændelser som tørke o. lign. Derfor er der et særligt behov for større levesteder af denne karakter, der giver mulighed for at imødekomme de specialiserede levestedskrav, som arterne har.

Projektet LIFE Open Woods, som Naturstyrelsen i disse år er projektansvarlig for, er rettet mod at forbedre levestederne for en række lyselskende planter og dyr i skovlandskaberne. Projektet omfatter særskilte indsatser ift. arterne knyttet til gamle ege og dødt ved, og omfatter bl.a. lysstilling og veteranisering af egetræer. LIFE Open Woods forløber parallelt med etableringen af naturnationalparken, og konkret i Hellebæk vil det betyde, at en del tiltag er sat i gang allerede i forbindelse med LIFE projektet.

2.7 Landskabelige og hydrologiske forhold

Landskabelige forhold
Landskabet i området er præget af istidsaflejringer dannet under sidste istid. Det bølgede morænelandskab fremgår af Kort 6 og ses tydeligst i det åbne græsningslandskab i Hellebæk Kohave, men er i skovens nordlige og østlige del sløret af den mere sammenhængende løvskov. Landskabet falder gradvist fra 43 – 45 m.o.h. i det sydøstlige hjørne ned mod kystskrænterne uden for naturnationalparkens område.

Kort 6 Høje målebordsblade 1842-1899

Det primære karaktergivende element i området er den særegne terrænform i områdets centrale del, hvor landskabet har en tydelig orientering i nordvest-sydøstlig retning i form af langstrakte bakker vekslende med ligeledes langstrakte lavninger, hvori der mange steder er dannet små søer. Søerne er også et markant landskabselement i områdets nordlige del, hvor terrænformen dog bliver mere uregelmæssig.

Det historiske ydre stendige mod golfbanen er med til at give skoven en markant afgrænsning mod øst. Områdets vestlige afgræsning er mindre markant, og præget af anlægget af Skindersøvej, som i nyere tid har været med til at opbløde skovens afgrænsning.

I naturnationalparkens findes en mosaik af tæt løvtræsdomineret skov, skovomkransede søer og Hellebæk Kohaves store, åbne græsningslandskab. Det skovomkransede græsningslandskab har en karakteristisk bølgende terrænform. Hvor afgræsningen mellem skoven og græsningslandskabet tidligere var meget skarp, har Hellebæk Kohaves etablering for næsten 20 år siden nu ført til en gradvis udvikling af overgangszoner mellem skoven og græsningsområderne, så de skarpe skel er blødt op.

Hydrologiske forhold

Vandløb, søer og vådområder er gennem tiden blevet reguleret og ændret som led i den tidlige industrialiserings udnyttelses af vandkraften. Dermed er der ikke naturlig hydrologi i området, og mange af vandområderne kan karakteriseres som modificerede jf. vandrammedirektivets definitioner. Hovedparten af søerne og moserne indgår således i et større sammenhængende system af opstemmede damme og kanaler, der skulle sikre en stabil vandforsyning til bl.a. Hammermøllen (afsnit 2.9).

Der findes en lang række søer og damme i området: Bøgeholm Sø, Kobberdammen, Videløkke Dam m.fl. Derudover ligger der også en række moser i området, bl.a. højmosen Skidendam, som er den største og biologisk set mest interessante.

Områdets mange sø- og mosedannelser er næringsfattige på grund af den grusede jordbund. Fravær af intensiv landbrugsdrift i nærområdet forstærker formodentlig denne effekt. I Teglstrup Hegn ligger søerne som smalle strøg mellem langstrakte bakker. Flere steder i området er der tidligere gravet ler og tørv, og de fremstår nu som vandfyldte lavninger.

En lang række af den tidlige industrialders damme blev i gennem 1800- og 1900-tallet drænet, for at forbedre de skovdyrkningsmæssige forhold. Naturstyrelsen har i de senere år retableret tre af disse vådområder. Retableringerne er sket ved strategiske, punktvise grøftelukninger.

2.8 Rekreative forhold

Hellebæk Skov og Teglstrup Hegn er bynært beliggende og et intensivt benyttet naturområde. Teglstrup Hegn er Helsingørs bynære skov, mens Hellebæk Skov benyttes af beboerne i Ålsgårde-området. Besøgsintensiteten er højest i den nordlige del af området nær kysten og de bebyggede områder. Især det nordøstlige hjørne af Teglstrup Hegn med indgangen til skoven ved Teglstrup Hus samt Hellebæk Kohave er intensivt benyttet. På store dele af den østlige side grænser naturnationalparken op mod Helsingør Golfklubs baneanlæg.

En meget stor del af brugerne kommer fra nærområdet. De kommer både til fods, på cykel og til hest. Herudover afholdes årligt et stort antal organiserede aktiviteter i området, hvoraf nogle kræver tilladelse fra Naturstyrelsen. I Tabel 2.7 ses en oversigt over tilladelser for perioden 2014-2024.

De eksisterende friluftsfaciliteter ses på Kort 7. Rundt omkring og i naturnationalparkens område ligger der en række små og mellemstore parkeringspladser. Blandt de større er parkeringspladsen ved den tidligere avlsgård, samt pladserne på nordsiden af Esrumvej. Der findes endvidere parkeringsmuligheder ved de to indkørsler til Hellebæk Kohave.

Ved indgangen til området i den nordøstlige del af Teglstrup Hegn nær Helsingør findes en meget besøgt skovlegeplads og en grillplads. Grillpladser findes desuden ved Bøgeholm Sø og ved Rævemosen i Teglstrup Hegn. Der er en større, og meget benyttet, handicapvenlig primitiv overnatningsplads (Edens Have) med toilet, vand og el nordvestligt i Hellebæk Skov (afd. 4294). Der er parkeringsmuligheder, info og bålhytte ved den tidligere Hellebæk Avlsgård, hvor der også ligger en primitiv overnatningsplads. Med gyldigt fisketegn er der frit fiskeri fra bredden af flere af områdets søer.

Naturstyrelsen har længe haft en ”gul vandrerute” i området. Ruten er markeret i terrænet med gule markeringer og oplysninger om ruten kan findes på udinaturen.dk. Den europæiske fjernvandrevej E6 (Finland-Grækenland) og Den Danske Pilgrimsrute (Helsingør-Ballerup) går gennem Teglstrup Hegn.

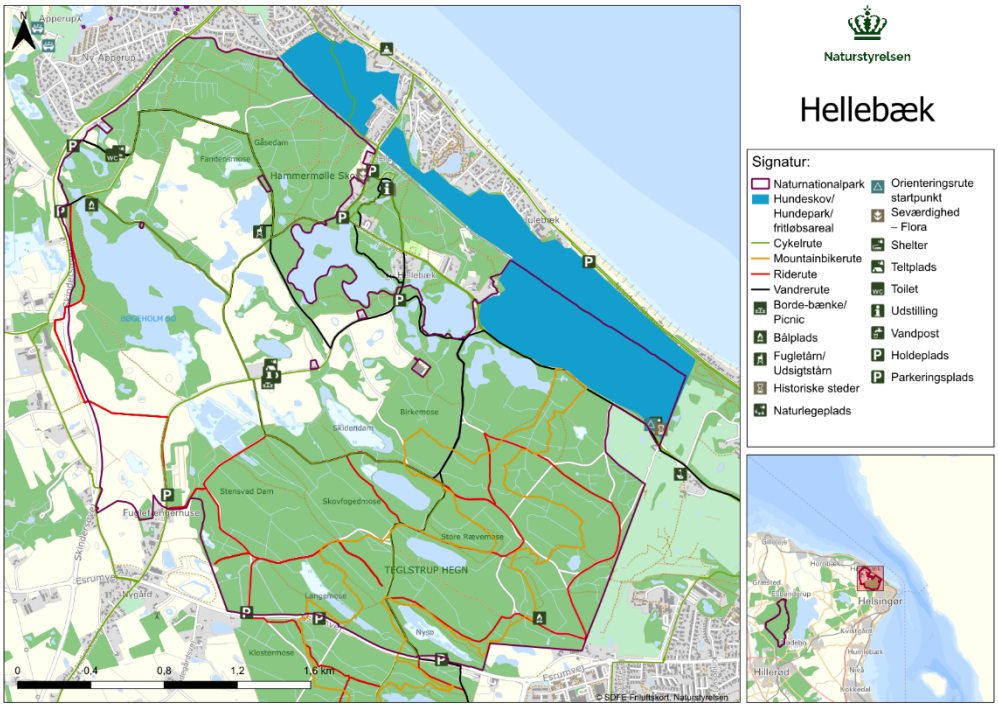
Der findes Find Vej-poster i Teglstrup Hegn (orienteringsløb). Der er et afmærket mountainbike-spor i Teglstrup Hegn. Sporet vedligeholdes af det frivillige laug, MTB 3060. Der er for nylig oprettet et lokalt ridelaug, som sammen med Naturstyrelsen vedligeholder ridestierne i området.

En del af det nordlige Teglstrup Hegn er udlagt som hundeskov, og en del heraf er beliggende inden for naturnationalparkens afgrænsning.

Hellebæk Kohave tiltrækker særligt om foråret mange ornitologer, men også en lang række andre brugere. Der ligger et fugleskjul i Kohaven ved Pernille Sø.

Nordkyststien og *Slotsruten* (regionale cykelruter 47 og 48) følger skovveje i den nordlige del af Hellebæk Skov og Teglstrup Hegn.

I den sydlige del af Hellebæk Kohave ligger den tidligere militære skydebane, hvor Helsingør Kongelige Privilegerede Skydeselskab hvert år i august måned afholder deres traditionelle fugleskydning.

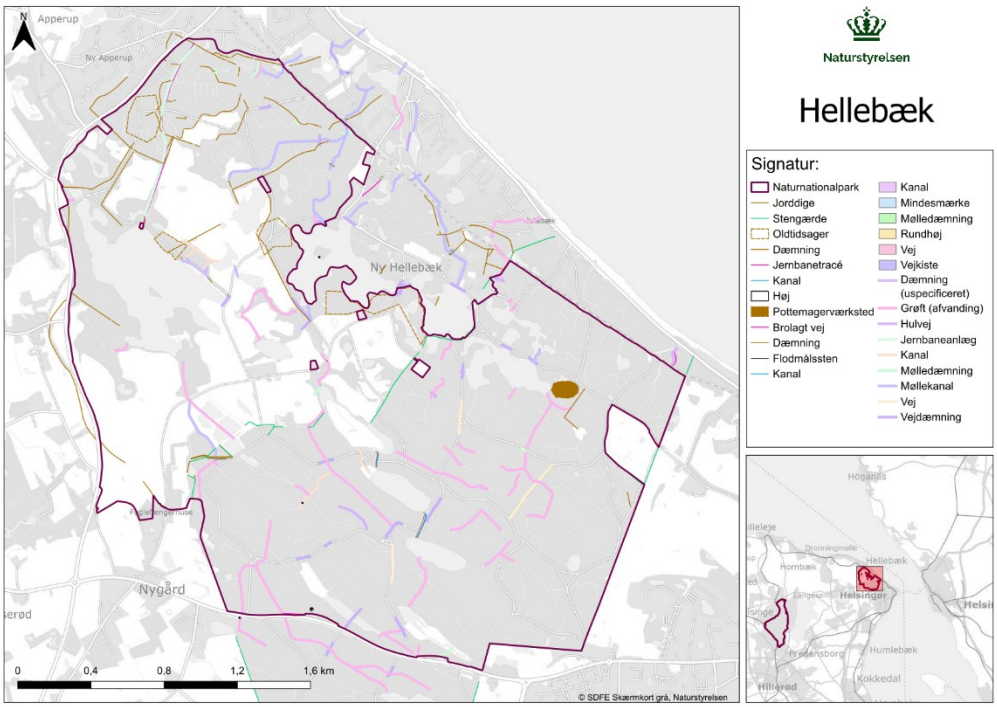
Kort 7 Nuværende friluftsfaciliteter

Tabel 2.7 Oversigt over friluftsaktiviteter, som har krævet Naturstyrelsens tilladelse i perioden 2016 til 2024. Statistikken baserer sig på ansøgninger om afholdelse af arrangementer på statens arealer ift. Naturstyrelsens retningslinjer. Statistikken er forbundet med nogen usikkerhed, idet der kan forekomme aktiviteter, hvor der ikke er søgt om tilladelse, eller hvor aktiviteten senere blevet aflyst. Langt de fleste friluftsaktiviteter kræver ikke tilladelse og tabellen er derfor ikke en fuldstændig opgørelse over alle friluftsaktiviteter.

Aktivitetstype	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	I alt
Dagorienteringsløb	24	25	11	15	6	11	16	11	11	**130**
Hundetræning	28	0	0	0	0	0	0	0	0	**28**
Motionsløb	11	14	18	15	16	12	13	9	9	**117**
MTB/cykling (konkurrence)	4	4	3	5	1	1	2	1	4	**25**
Natorienteringsløb	0	0	0	1	0	0	3	0	0	**4**
Ridning	1	5	1	3	2	2	5	2	1	**22**
Skovtur	0	3	1	0	0	0	2	0	0	**6**
Øvrige	12	14	7	12	13	13	18	16	14	**119**
I alt	**80**	**65**	**41**	**51**	**38**	**39**	**59**	**39**	39	**451**

2.9 Fredede og beskyttede fortidsminder

Områdets absolutte kulturhistoriske særkende er en mængde velbevarede spor fra den tidlige industrialisering i Danmark. De fleste af de talrige søer og vådområder i skovene menes at være naturligt dannede, men stednavne af typen -dam i Hellebæk antyder, at der er sket opstemninger. Kobberdam menes at være fremkommet ved kombination af anlægget af vejen mellem Helsingør og Hellebæk og ved lergravning til brug for Erik af Pommerns opførelse af Krogen (forgængeren for Kronborg) omkring år 1420-25. Dæmningen i nordenden af Bondedam tilskrives samme vejanlæg.

Kort 8 Fredede og beskyttede fortidsminder

Opførslen af Kronborg Slot ved Helsingør, som blev påbegyndt i 1500-tallet, blev starten på 400 års industriel anvendelse af området baseret på vandmøller og udnyttelse af vandkraft. Til sikring og styring af vandkraften har 45 søer, damme eller moseområder været forbundet med 16 km gravede kanaler, idet vandstanden flere steder kunne reguleres med stemmeværker.

Mange af de kulturhistoriske vådområder har i dag samme naturtilstand (sø, dam eller mose), som det var tilfældet i 1700-tallet. Men der findes også eksempler på områder, som i 1700-tallet stod med blankt vandspejl, men som siden er blevet drænet og i dag er skovbevoksede.

Frederik II opførte Kongens Mølle til formaling af korn. Under Christian IV udviklede stedet sig til egentligt industriområde med hammermølle, kobbermølle og stampemølle, og det omfattede værksteder og boliger for værkernes arbejdere og funktionærer. Gennem industriens udvikling var ejerforhold og vandrettigheder forskellige og skiftede mellem kronen, amtmænd og private.

Området omkring bebyggelsen i Hellebæk indeholder mange elementer fra den tidlige industri. En stor del af bygningsmassen stammer fra det historiske industrikompleks. Ved alle husene har udgået aktiviteter og brug, som har sat sig spor i nærområderne fx i form af græsning og hold af husdyr nær arbejderboligerne eller stensatte veje.

Som et relikt fra områdets funktion som militært øvelsesterræn ligger der i Hellebæk Kohave en militær skydebane. Skydebanens udstyr (betonblænder og betongrav) blev fjernet i 2018, og området i den umiddelbare nærhed af betongraven blev oprenset for bly. I dag er det eneste tilbageværende synlige spor af skydebanen en række volde.

Inden for naturnationalparkens område findes der en række udsigter samt indsigter over kultur- og industrilandskabet. Det gælder således udsigterne, som er omfattet af Hellebækgård fredningen (bl.a. udsigterne over Bondedammen). Dertil kommer udvalgte udsigter omkring Hellebæk og de store søer, som vedligeholdes og plejes i et samarbejde med frivillige aktører.

Anes Hus ligger ved den nordlige side af Bøgeholm Sø, og er navngivet efter en landarbejderkone, Ane Sofie Olsen der var veninde med den berømte skuespillerinde Johanne Louise Heiberg. Anes Hus drives i dag af "Selskabet til Anes Hus Bevarelse".

Fra Anes Hus løber Lersporet, som er rest af et tipvognsspor fra 1874, der transporterede ler opgravet ved Bøgeholm Sø til Hellebæk Teglværk. Et sidespor fører til en lergrav vest for Fandens Mose.

I den nordlige del af Teglstrup Hegn findes det fredede fortidsminde Pottelersbakken med lertagningshuller og rester af teglovne. Nær Værkenes Mose og Kulholms Mose i den centrale del af Teglstrup Hegn findes velbevarede kulovne, som menes at have fungeret frem til 1830.

Langs Esrumvej, ca. 300 meter øst for Nygård, ligger et stykke brolagt vej fra middelalderen. I området findes desuden en enkelt gravhøj fra bronzealderen, og spredt i skovene ligger agersystemer, der især stammer fra middelalderen og frem til 1800-tallet.

I forbindelse med udlæg af urørt skov, som gik forud for udpegningen som naturnationalpark har Naturstyrelsen og Museum Nordsjælland gennemført en nøjere gennemgang og registrering af de kulturhistoriske damme og vandkraftanlæg i Teglstrup Hegn og Hellebæk Skov. Undersøgelsen skal give grundlaget for en kulturhistorisk forvaltningsplan, som skal udarbejdes for hele det område, som det kulturhistoriske vandsystem berører. Den kulturhistoriske forvaltningsplan vil blive et selvstændigt dokument, som supplerer projektbeskrivelsen for naturnationalparken og forvaltningsplanen for urørt skov i området.

2.10 Forholdet til lovgivning

Lov om etablering af naturnationalparker blev vedtaget af Folketinget i juni 2021. Loven indeholder en række ændringer af bl.a. skovloven og naturbeskyttelsesloven. Etablering af Naturnationalpark Hellebæk vil ud over ansøgning om etableringstilladelse være afhængig af en række tilladelser og dispensationer fra anden lovgivning. Opførelse af hegn kan forudsætte en række tilladelser/dispensationer, ligesom udsætning af dyr, genopretning af mere naturlige hydrologi, visse biodiversitetsfremmende indsatser og anlæg af friluftsfaciliteter m.v.

I forbindelse med forvaltning af naturnationalparken vil der i anden lovgivning være en række krav, der sætter rammerne for aktiviteterne i naturnationalparken. Det vil eksempelvis omfatte regler for tilsyn med de store planteædende pattedyr, opfyldelse af Natura 2000-planerne og forpligtelser i forhold til beskyttede naturtyper, fredninger og beskyttet kulturarv.
I forbindelse med ansøgning om tilladelse til etablering af naturnationalparken skal der udarbejdes en væsentlighedsvurdering efter habitatbekendtgørelsen og en vurdering af målsatte vandforekomster. Det er Miljøstyrelsen som myndighed, der giver tilladelse til projektet og foretager væsentlighedsvurderingen.

Etablering af Naturnationalpark Hellebæk og forvaltningsplanens gennemførelse er, udover etableringstilladelsen, afhængig af tilladelser, godkendelser eller dispensationer efter bl.a. følgende love (listen er ikke udtømmende):

- Naturbeskyttelsesloven
- Vandløbsloven
- Planloven
- Byggeloven
- Museumsloven
- Vej- og færdselslovgivning
- Miljøvurderingsloven
- Bekendtgørelse om opdræt af hjortedyr
- Jagt- og vildtforvaltningsloven
- Lov om hold af dyr
- Dyresundhedsloven
- Dyrevelfærdsloven

Nationalpark Kongernes Nordsjælland
Den kommende naturnationalpark ligger i det sammenhængende naturområde Hellebæk skov og Teglstrup Hegn, hvilket er en del af Nationalpark Kongernes Nordsjælland. Naturnationalparken indgår som en del af nationalparkens samlede natur og kulturlandskab.

Fredningen af Hellebækgård
Naturnationalpark Hellebæk er omfattet af Fredningsnævnets afgørelse af 08. februar 1952 vedr. Hellebækgård med senere ændringer. Fredningen omfatter hovedparten af Hellebæk Skov samt de vestligste dele af Teglstrup Hegn – i alt nær ved halvdelen af naturnationalparkens område. Den oprindelige fredning skete i forbindelse med statens overtagelse af ejendommen Hellebækgaard. Fredningen har til formål at bevare det naturskønne område for almenheden og forhindre bebyggelse. Dertil kommer en række konkrete bestemmelser ift. bevaring af søer, græsgange og gamle, karakterfulde egetræer samt udsigten over Bondedam. På græsningsarealerne er der forbud mod bebyggelse og grusgravning. Det fremgår af fredningsbestemmelserne, at der på græsgangene med mellemrum anlægges spredte holme, trægrupper og enkeltstående træer for at fastholde landskabskarakteren. Fredningsbestemmelserne omfatter et generelt forbud mod regulering af søer og damme.

I 1967 blev der rejst en fredningssag for højmosen Skidendam. Sagen blev dog frafaldet, da de statslige myndigheder, som var ansvarlige for mosen (forsvarsministeriet og statsskovvæsenet) accepterede at tage de nødvendige hensyn til naturværdierne og herunder bl.a. undgå dræning og udgrøftning for ikke at påvirke mosens vandstand.

Mod sydøst grænser naturnationalparken op til fredningen af Helsingørs grønne Vestkile, jf. Fredningsnævnets afgørelse af 29.november 2012, som har til formål at sikre det karakteristiske landskab og skabe bedre offentlig adgang.

Vandområdeplaner
Vandområdeplan for Vandområdedistrikt II, Sjælland dækker planperioden 2021-2027. Den indeholder oplysninger om påvirkningerne af vandområderne, beskrivelse af overvågningen af vandområderne, vurderinger af tilstanden i vandområderne, de miljømål, der gælder for det enkelte område, samt et resumé af de indsatser, der gennemføres med henblik på at opfylde de fastlagte mål.

Naturnationalpark Hellebæk afvander til hovedvandopland Øresund (DK2.3) og er en del af kystvandopland Kattegat, Nordsjælland.

I områdets nordlige del har det målsatte vandløb Knudemoseløbet et forløb ovenfor Skåningedam. Der er ikke udpeget indsatser jf. indsatsbekendtgørelsen[10] i denne del af vandløbet. Nedstrøms Skåningedam og uden for naturnationalparken er der udpeget indsatser i form af fjernelse af spærringer. Helsingør Kommune er ansvarlig for at gennemføre projektet.

Søerne Bøgeholm Sø, Bondedam, Kobberdam, Klaresø og Sortesø er alle målsatte søer i vandområdeplanen. I planperioden er der i indsatsbekendtgørelsen angivet, at Bondedammen skal undergå sørestaurering. Helsingør kommune gennemfører en teknisk forundersøgelse af Bondedammen. Forundersøgelsen skal afklare hvorfor søen ikke er i målopfyldelse, og heraf hvorvidt det er muligt at foretage restaureringstiltag i søen således, at der opnås målopfyldelse. Det er Helsingør Kommune, som er ansvarlig for gennemførelse af indsatser i henhold til indsatsbekendtgørelsen og et evt. genopretningsprojekt vil være en kommunal opgave.

2.11 Forholdet til øvrig planlægning for området

Området vil blive forvaltet efter Naturstyrelsens retningslinjer for urørt skov[11].

I området, hvor Naturnationalpark Hellebæk etableres, er der i øvrigt vedtaget følgende planlægning:

Kommuneplanlægning

Nedenfor oplistes de kommunale udpegninger og planer, der findes inden for naturnationalparken jf. Helsingør Kommunes Kommuneplan 2019. Naturnationalparken omfatter kommuneplanens distrikter Hellebæk-Ålsgårde samt Gurre-Nygård. Såfremt ikke andet fremgår, omfatter planlægningen hele naturnationalparkens område. Der er dertil igangsat arbejdet med en ny, bevarende lokalplan for Hellebæk-området.

- Naturbeskyttelsesområde
- De lysåbne områder i Hellebæk Kohave er kortlagt som ”Skovrejsning uønsket”
- Kommuneplanramme 4.B17 gældende for boligområde i Hellebæk
- Bevarende lokalplan (4.39) for Hellebæk og del af Nordre Strandvej.
- En række arealer i området er udpeget som lavbundsarealer
- Værdifuldt kulturmiljø
- Bevaringsværdigt landskab
- Kulturhistoriske bevaringsværdier (en række kanal- og dæmningsanlæg)
- Større sammenhængende landskab (Hellebæk Kohave)
- Specifik geologisk bevaringsværdi

Kommuneplanramme Sydlige del af Hellebæk (4.B17) til boligområde og jordbrugsområde berører hjørnet af naturnationalparken idet et areal å ca. 500 m^2 af del a matr 1c Hellebækgaard, Hellebæk er omfattet af ovennævnte kommuneplanramme. I henhold til kommuneplanen kan området anvendes til jordbrugsformål samt andre udtrykkeligt angivne anlæg, der kan indpasses i områderne uden væsentlige gener i forhold til omgivelserne. Rammeområdet omfatter helt eller delvist et udpeget kulturmiljø, og områdets særlige miljømæssige og arkitektoniske kvaliteter bevares gennem et sæt af bebyggelsesregulerende bestemmelser.

[10] Indsatsbekendtgørelsen (BEK nr 1669 af 08/12/2025)

[11] https://naturstyrelsen.dk/media/i4ypx1bg/bilagb_overordnede-retningslinjer-for-uroert-skov.pdf

2.12 Forholdet til national sikkerhed

Centralt i området har Beredskabsstyrelsen et indhegnet område uden offentlig adgang. Området er ikke en del af indhegningerne til krondyr eller kvæg. Der ændres ikke herved som følge af etablering af naturnationalparken.

2.13 Inddragelse af offentligheden

Der er i forbindelse med udarbejdelse af denne projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Hellebæk gennemført en inddragelse af offentligheden på forskellige niveauer og i forskellige faser. Der er i tilknytning til processen med etablering af alle naturnationalparker på statens arealer oprettet en national videnskabelig arbejdsgruppe og en national arbejdsgruppe for interessenter. Derudover er der nedsat en lokal bestyrelse til hver naturnationalpark med repræsentanter for lokale foreninger, brugergrupper m.m. Den lokale bestyrelse, erstatter den lokale projektgruppe, der fungerede indtil foråret 2024. De to nationale arbejdsgrupper er kommet med ønsker og forslag til naturnationalparken på baggrund af møder den 25. maj og 3. juni 2022

I 2022 blev der afholdt to offentlige skovvandringer med deltagelse af hhv. ca. 100 og ca. 75 borgere.

Naturstyrelsen afholdt i juni 2022 i samarbejde med blandt andre Københavns Universitet et offentligt temamøde om naturnationalparken (40 deltagere) efterfulgt af en workshop den 5. september 2022 (60 deltagere). Ved workshoppen var deltagerne inviteret til at bidrage med forslag til såvel hegnets placering som naturnationalparkens faciliteter.

De omkring 60 naboejendomme, der grænser op til naturnationalparken, var inviteret pr. brev til at deltage i den offentlige vandring, temamøde/workshop og i en række konkrete nabovandringer. På de fire nabovandringer (afholdt ultimo august 2022) deltog i alt ca. 50 naboer repræsenterende ca. 20-30 ejendomme. I maj måned 2025 har der været afholdt besigtigelse hos skelnaboer, hvor det ydre vildthegn kommer tæt på private ejendomme. Der er afholdt en supplerende besigtigelse for naboer ved Bondedammen d. 4. december 2025.

Helsingør Kommune er inddraget i processen i form af deltagelse i den lokale bestyrelse, og vil derudover være myndighed for en del af myndighedsarbejdet i forbindelse med naturnationalparkens realisering. Byrådet har deltaget i flere skovvandringer i området. Derudover har naturnationalparkens specifikke afgrænsning været præsenteret for, og drøftet med, relevante ministerier.

De væsentligste temaer (bl.a. valg af dyr, hegnsføring, friluftsliv og naturgenopretning) har været drøftet i de to nationale arbejdsgrupper og i den lokale bestyrelse. Bestyrelsen har afholdt seks møder i perioden august 2024 - juni 2025. En mindre arbejdsgruppe i bestyrelsen har arbejdet med forslag til ruteforløb for besøgende i naturnationalparken. De forskellige gruppers input og refleksioner har herefter dannet grundlag for udarbejdelse af Naturstyrelsens første udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan, der blev sendt i offentlig høring i 8 uger fra den 21. august 2025 og til og med den 23. oktober 2025. Alle – både borgere, kommuner og organisationer - havde her mulighed for at kommentere forslaget.

Efter høringsperioden er høringssvar og Naturstyrelsens forslag til ændringer blevet drøftet i bestyrelsen. Naturstyrelsen har efterfølgende udarbejdet et høringsnotat og har udarbejdet en revideret projektbeskrivelse og forvaltningsplan. Dette materiale har været forelagt minister og regeringsordførere sammen med et særskilt brev fra bestyrelsen.

For at sikre lokalt ejerskab og god lokal dialog om den enkelte naturnationalpark vil de lokale bestyrelser fortsætte efter åbningen. Bestyrelserne kan inden for lovgivningens rammer give input til Naturstyrelsen om forvaltningen i de enkelte naturnationalparker og kan inddrages i en række beslutninger vedrørende forvaltningen. Bestyrelsen har mulighed for løbende at drøfte lokale udviklingsmål for naturnationalparkeninden for lovgivningens rammer. Der kan desuden etableres processer, som sikrer, at miljøministeren forelægges bestyrelsernes bidrag og forslag. Bestyrelserne for naturnationalparkerne har dog ikke en forvaltningskompetence over naturnationalparkerne.

Efter etablering af Naturnationalpark Hellebæk vil den løbende forvaltning indgå i Naturstyrelsens øvrige portefølje af opgaver som forvalter af statsejede skov- og naturarealer. Relevant myndighedsarbejde vil ske ved gennemførelse af yderligere naturgenopretningstiltag (f.eks. hydrologiindsatser), og inddragelse af myndigheder vil ske ved evaluering af dyrevelfærd, tilsyn med de store planteædende pattedyr, overvågning af fortidsminder m.m. Der vil blive gennemført en evaluering af dispensationsmuligheden fra dyrevelfærdsloven et år efter at den første dispensationen er givet.

Formidling frem til åbning af naturnationalparken
I naturnationalparken afholder Naturstyrelsens lokale enhed arrangementer med henblik på formidling af selve naturnationalparken og formidling af de naturlige forandringsprocesser, der sættes i gang. Dette kan f.eks. ske i form af afholdelse af bioblitzer, offentlige naturvandringer evt. med særlige temaer (f.eks. krondyr, sommerfugle, genskabelse af naturlig hydrologi m.m.) og midlertidige skilte, der forklarer igangværende aktiviteter (veteraniseringshugst, tilkastning af grøfter og lign.).

På hjemmesiden og via SoMe informeres løbende om aktiviteterne i naturnationalparken med særlig fokus på befolkningens mulighed for at opleve naturen og forandringerne i retning af en vildere natur. Der udarbejdes nye turkoncepter, og turene afholdes med tilhørende formidling – dels i digitalt format og dels i folderformat. Der produceres en kort explainervideo, der på få minutter giver en billedrig indflyvning til naturnationalparken. Formidling af skiftet i retning af vildere natur foregår også i regi af Vores Vilde Natur, der er et stort landsdækkende samarbejdsprojekt mellem Friluftsrådet, Statens Naturhistoriske Museum og Naturstyrelsen.

Herudover kan Naturstyrelsen afholde åbent kontor (hvor styrelsens medarbejdere er fysisk tilstede i naturnationalparken og klar til dialog i dagtimerne), deltage i borgermøder og informere om status og proces via hjemmeside og evt. mindre udstillinger med roll-ups, opslag eller annoncer i lokale aviser.

Omfanget af ovenstående aktiviteter afhænger af tilgængelige ressourcer, lokale behov og muligheder og vil løbende blive drøftet med den lokale bestyrelse for naturnationalparken.

Formidling efter åbning af naturnationalparken
I selve naturnationalparken opsættes blivende formidling i form af skilte, plancher og tilhørende QR-koder. Der udarbejdes folder med stiforløb og oplevelsesmuligheder, og folderne trykkes og kan bl.a. hentes på lokale biblioteker, turistinformation m.v. Naturstyrelsen har desuden et samarbejde med en forfatter, der skriver et natureventyr – en eventyrlig vandrerute, der fortæller om den konkrete naturnationalpark i børnehøjde. Eventyret kan findes via appen Natureventyr.

Der vil fortsat blive afholdt arrangementer med henblik på formidling af selve naturnationalparken og formidling af de forandringsprocesser, der er sat i gang. Dette kan være bioblitzer, offentlige naturvandringer evt. med særlige temaer (f.eks. krondyr, sommerfugle, genskabelse af

naturlig hydrologi m.m.). I det omfang, der er ressourcer og interesse lokalt, kan Naturstyrelsen også tage initiativ til at afholde Naturnationalparkens dag i samarbejde med NNP-bestyrelsen, og hvor der kan arrangeres bål, aktiviteter for børn, lokale foreninger har stande m.v.

Formidlingsmæssigt arbejdes der hen mod et årshjul af historier fra den lokale natur. Formidlingen vil ske via hjemmeside og SoMe med særlig fokus på befolkningens mulighed for at opleve naturen og forandringerne i retning af en vildere natur. Formidling af skiftet i retning af vildere natur vil fortsat også ske i regi af Vores Vilde Natur, der er planlagt som et 10-årigt projekt og for nuværende har finansiering frem til 2030.

Naturstyrelsen er åben overfor at deltage i lokale møder hos interesseorganisationer, borgergrupper m.v., hvis det ønskes, samt kan tilbyde rundvisninger og ture for særlig lokalt interesserede, studerende og forskere m.v., i det omfang at der er ressourcer til det.

Omfanget af ovenstående aktiviteter afhænger af tilgængelige ressourcer, lokale behov og muligheder og vil løbende blive drøftet med den lokale bestyrelse.

Nationalt arbejde med naturkendskab
På tværs af Naturstyrelsens kerneopgaver med formidling, friluftsliv nationalt og på de statsejede arealer har styrelsen igangsat initiativer, der skal øge befolkningens viden om den danske natur og styrke deres forhold til den. Nedenfor uddybes hvorledes styrelsen har tilrettelagt dette arbejde.

Naturstyrelsen har siden begyndelsen af 2026 huset sekretariatet for samarbejdsprojektet Vores Vilde Natur. Projektet er et partnerskab mellem Naturstyrelsen, Statens Naturhistoriske Museum og Friluftsrådet. Det er formuleret med en ti-årig vision, og de første fem år er støttet af Nordea-fonden og Aage V. Jensen Naturfond.

Hver partner står for et spor i projektet. Naturstyrelsen skal f.eks. udvikle og gennemføre vildere naturoplevelser med udgangspunkt i naturnationalparkerne, Statens Naturhistoriske Museum skal igangsætte citizen science-aktiviteter, og Friluftsrådet skal arbejde med vild natur i friluftsforeninger.

Der afholdes i regi af projektet f.eks. to årlige bioblitzer i naturnationalparkerne over hele landet, mindst et årligt nationalt citizen science-projekt med udgangspunkt i en konkret art knyttet til vild natur, og der uddannes over de næste fem år min. 1000 forandringsagenter, der skal hjælpe andre i gang med at opleve og handle for at skabe mere vild natur.

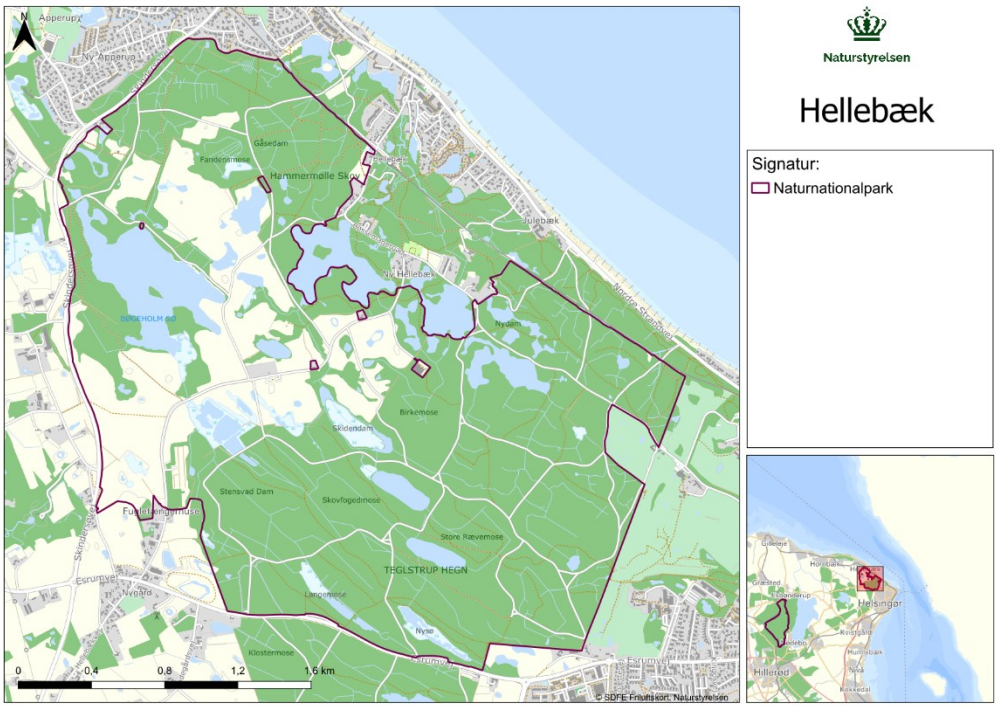
Alle aktiviteter udspringer af en fælles forståelse, der er formuleret på følgende måde:

”For at forstå noget, må du først være nysgerrig på det. For at beskytte noget, må du først kende det.
Biodiversiteten er udfordret. Vi har fjernet levestederne. Vores kendskab til og forståelse for naturen, økosystemet og de hjemmehørende planter, svampe og dyr er begrænset. Og vi har langsomt mistet sproget for naturen – og dermed vores forbindelse til og begejstringen ved at se den første citronsommerfugls flagren i marts, cikoriens lyseblå blomsterøjne i juli og musvågens jagt i december.

Vi kan hjælpe vores vilde natur. Selv i vores egne baghaver. Og begejstring smitter. Når vi selv genfinder sproget for naturen, giver vi det helt naturligt videre til den næste. Vi kan faktisk ikke lade være.”

3. Projektbeskrivelse Planlagte tiltag og anlæg

3.1 Naturnationalparkens geografiske afgrænsning

Kort 9 Naturnationalpark Hellebæk – udstrækning samt angivelse af 5 mindre arealer inden for naturnationalparkens ydre afgrænsning, som ikke indgår i naturnationalparken

Naturnationalpark Hellebæks ydre afgrænsning følger, hvor det er muligt, Naturstyrelsens ejendomsgrænse (skel). Det bemærkes, at det ydre vildthegn ikke er lig med naturnationalparkens grænse. Grænsen findes mod vest og nordvest ved Skindersøvej, mod nord af bebyggelsen ved Ålsgårde og Hornbækbanen. Grænsen forløber uden om bebyggelserne i Ny Hellebæk og syd om de historiske damme Bondedam og Kobberdam for at fortsætte langs skellet mod Hornbækbanen til Hjørnet af Teglstrup Hegn ved Helsingør Golfklubs bane. Mod øst følger afgrænsningen skovgærdet (dog undtaget arealer udlagt som golfbane). Den sydlige afgrænsning udgøres af Esrumvej. Ved Nygård forløber grænsen i skovkanten og følger skellet nord om bebyggelsen ved Nygaard til Skindersøvej. Naturstyrelsen har foretaget to magelæg med Helsingør Kommune, hvorved to arealer har kunnet inddrages i naturnationalparkens område. Der er tale om et ca. 4 ha stort område ved Nygård og et meget lille areal ved Ålsgårde.

Det ydre vildthegn vil blive placeret et antal meter inde på naturnationalparkens område og placeres efter terrænforhold, landskabelige hensyn, kulturhistoriske elementer, stier mv. Nærmere beskrivelse af hegnets forløb fremgår af afsnit 3.3.

Det har været undersøgt, om naturnationalparkens grænse kunne forløbe langs Hornbækbanen for at mindske den landskabelige påvirkning fra hegn ved bebyggelserne og søerne i området ved Ny Hellebæk. Det har dog ved en nærmere analyse stået klart, at denne løsning ikke ville medføre færre hegn.

Inden for naturnationalparkens afgrænsning Kort 9 er der en række anlæg, som ikke er omfattet af den etableringstilladelse, som omfatter naturnationalparken. Det drejer sig om: Forsyning Helsingørs vandværk samt Naturstyrelsens nuværende og tidligere tjenesteboliger (Anes Hus, Karens Hus, Gammel Skovhus, Kohavehus).

3.2 Store planteædende pattedyr

Det vigtigste tiltag i naturnationalparkerne er introduktion af store planteædende pattedyr. Alle øvrige arter er i høj grad udviklet og tilpasset økosystemer, hvor store planteædere er til stede. Der ville, hvis mennesker ikke havde udryddet eller fortrængt arterne, være en rig fauna af store planteædende pattedyr og store rovdyr i Nordeuropa. Store pattedyr har påvirket økosystemer og bidraget med mange økosystemfunktioner i mange millioner år, hvoraf nulevende og nyligt uddøde arter af store pattedyr har påvirket økosystemer og arter de seneste 400-800 tusind år. Kort fortalt er den variation og påvirkning af økosystemer der er betinget af store dyr grundlæggende for eksistensen af mange fugle, svampe, insekter og planter. Store planteædere er grundlæggende ikke kun i kraft af deres direkte påvirkninger af vegetation, men også fx fordeling af ressourcer, spredningsfacilitering og påvirkning af næringsstofcykler.

For at store planteædende pattedyr bedst fremmer økosystemer med høj biodiversitet er tre faktorer vigtige. Høj diversitet af arter af store planteædende pattedyr; at den samlede tæthed af store planteædende pattedyr er inden for det spænd, der kan kaldes naturligt og at bestanden af de enkelte arter reguleres så tæt som muligt efter naturlige mekanismer.

3.2.1 Valg og fravalg af store planteædende pattedyr

Der er nedsat en videnskabelig arbejdsgruppe til at bidrage med faglig rådgivning til arbejdet med naturnationalparkerne. De har peget på vigtigheden af, at der i naturnationalparkerne er flere forskellige store planteædende pattedyr, da arterne besidder forskellige fødesøgnings- og adfærdsmæssige egenskaber. Arter der er meget forskellige vil bidrage til en høj funktionel diversitet. I naturlige økosystemer vil store planteædende pattedyr typisk spænde over stor funktionel diversitet og der vil typisk være en grad af nichedifferentiering, dvs forskelligartet fødevalg. Funktionel diversitet vil sige, at der både er arter, der foretrækker at græsse, og arter, der også gerne finder føde højere oppe i vegetationen i form af buske og træer (browsere). Den videnskabelige arbejdsgruppe har også anbefalet, at der i videst muligt omfang arbejdes med reproducerende bestande – bl.a. grundet den sociale adfærd hos sådanne bestande.

Det vigtige mål med høj funktionel diversitet er at fremme stor variation i levesteder. Dyrene vil sammen med den indledende naturgenopretning, som beskrevet i afsnit 3.7, være med til at fremme flere overgangszoner, mere dynamik og generelt flere levesteder til gavn for det samlede plante- og dyreliv.

Herunder følger en gennemgang af arter af store planteædende pattedyr, der er valgt og ikke valgt, til at blive udsat i Naturnationalpark Hellebæk. Desuden beskrives de arter som allerede er naturligt til stede i området.

Dyrevalget er generelt begrundet i:

- Naturgrundlag – herunder fødetilgængelighed
- Hvilke arter der naturligt er hjemmehørende
- Øvrige hensyn – herunder behov for hegn og hegnets øvrige påvirkning

Nogle valg og fravalg af store planteædende pattedyr er ikke beskrevet i detaljer nedenfor, fordi der er taget samlet stilling til dem. Det gælder bl.a. får og geder, som er kendt fra naturpleje i Danmark, men ikke naturligt hjemmehørende. Får har imidlertid præference for blomster og urter i deres fødevalg[12], hvilket ikke understøtter naturgrundlaget i naturnationalparkerne. Geder derimod har en bred fødepræference og kan ud fra et funktionelt perspektiv evt. anvendes til sæsongræsning eller helårsgræsning i naturnationalparkerne, hvor der er et behov for påvirkning af træagtig opvækst, som andre arter ikke æder i samme omfang. Ved helårsgræsning med geder skal der i så fald være opmærksomhed på læskur med fast tag og til stadighed ren strøelse samt hegningsbehov. For nogle arter er der konkret hensyn, som begrunder fravalg. Vildsvin fravælges grundet risikoen for spredning af Afrikansk Svinepest. Europæisk bison er pga. nær-udryddelse i 1940'erne fortsat præget af indavl, som påvirker artens fitness (evnen til at overleve og formere sig). Det bornholmske projekt bidrager til at bevare den europæiske bison som art og videreføres i Naturnationalpark Almindingen. Vildsvin og bison er vigtige arter for biodiversiteten og vil blive genovervejet ift. naturnationalparkerne, hvis f.eks. smitterisiko eller bisonartens robusthed udvikler sig i en positiv retning. Nogle arter er der begrænset erfaring med i Danmark og/eller de er mest egnede til særlige naturforhold. Det gælder bl.a. elg og vandbøffel. Disse arter udsættes ikke i bredt omfang i naturnationalparkerne, men erfaringerne med elge fra Naturnationalpark Gribskov følges ligesom erfaringerne fra øvrige projekter i Danmark. Det overvejes løbende, i hvilket omfang naturnationalparkerne skal bidrage til yderligere erfaringer.

Konkret artsvalg i Naturnationalpark Hellebæk
Store planteædende pattedyr i naturnationalparken bliver bestande af krondyr, som sættes ud i naturnationalparken samt naturligt forekommende bestande af rådyr. Hellebæk Kohave udgør et ca. 230 ha. indhegnet område centralt i naturnationalparken. Hegnet udvides nogle enkelte steder, så arealet øges til ca. 231 ha. Området er afgrænset af et lavt elektrisk trådhegn, og her fortsættes den hidtidige græsningspraksis med reproducerende robuste kvægracer. Det væsentlige er, at arterne funktionelt komplementerer hinanden.

De vildtlevende rådyr, kan passere ud og ind af hegnet. De bidrager til den samlede diversitet af store planteædende pattedyr og vil skabe variation, da de hver især påvirker området på forskellig vis gennem deres adfærd og foretrukne føde- og levesteder.

De store planteædende pattedyr vil sammen med den indledende naturgenopretning, som beskrevet i afsnit 3.7, gennem fx skrælning og bid, fremme sammenbrud af skovbevoksninger og til en vis grad forsinke gentilgroning, og dermed sikre en påvirkning af området, som i sin dynamiske mosaikstruktur er til gavn for biodiversiteten. Dyrene har forskellige adfærdsmønstre, så der både bliver bidt på træerne, og græsset på mere lysåbne arealer med græs og urter. Dyrenes bevægelse rundt i området spreder frø og flytter på næringsstofferne, når de lægger deres gødning, som i sig selv er levested for en række arter. Dyrenes støvbadning og brunstpladser skaber flere områder med bar jord, som dermed skaber flere levesteder for enårige planter, og mulighed for at krybdyr kan solbade. Barkskrælning skader træerne og laver mikrohabitater til gavn for f.eks. svampe og insekter. Områderne med nåleskov er præget af et tykt lag uomsatte nåle. Her vil dyrenes tråd blotte mineraljorden, hvorved frø af urter lettere kan spire og få rodfæste.

Naturgrundlaget og de sjældne arter i naturnationalparken er beskrevet i afsnit 2.6. og ses i Bilag 1.

[12] Buttenschøn, R.M. (2024): Helårsgræsning – vurdering af bæreevne.

IGN Rapport, maj 2024. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning,

Københavns Universitet. 70 s. ill

Jævnfør den politiske aftale omkring Naturnationalpark Hellebæk og dialog med Slots- og Kulturstyrelsen er det besluttet, at der fortsættes med kvæggræsningen inden for en hegning i Hellebæk Kohave, omtrent svarende til den nuværende hegning med lavt hegn, mens der alene græsses med krondyr i resten af naturnationalparken. Baggrunden er, at kvægets vægt og adfærd kan medføre skader på områdets særlige kulturarv (bl.a. dæmninger, damme og kanaler), mens hjortearternes vægt og deres måde at bevæge sig rundt i området gør dem mere skånsomme over for kulturarven. Hellebæk Kohave er i dag på ca. 230 ha.

Græsningen i Kohaven var i de første år med betydeligt højere græsningstryk end i dag, men sommergræsning kunne ikke alene holde arealerne i Hellebæk Kohave lysåbne, og der har været foretaget supplerende rydninger på overdrev, kær og mose mm. Det er forventningen, at den nuværende helårsgræsning i højere grad vil påvirke vedplanter både på overdrevet og i skovene.

I Hellebæk Kohave vil krondyrene dermed supplere kvægets græsning. Både krondyr og kvæg er arter, der aktivt bliver sat ud, mens rådyr forekommer i området i forvejen. Den nuværende fritlevende bestand af rådyr, kan som hidtil bevæge sig frit i området, og som vil kunne passere ud og ind af det ydre hegn ved en række vildtpassager i form af porte i hegnet og undergange i forbindelse med grøfter.

De nævnte dyrearter er valgt, fordi de vurderes at kunne græsse inden for hhv. Kohaven og i hele naturnationalparkens område uden at medføre skade på områdets store kulturværdier. De valgte arter vil tilsammen medvirke til en øget variation, fordi de hver især påvirker området på forskellig vis gennem adfærd og foretrukne føde- og levesteder. Rådyret er den mindste hjorteart, og den ”browser”, dvs. spiser knopper af træerne. Hvor kvæget overvejende spiser græs, vil krondyrene i højere grad veksle mellem at spise græs og browse på træerne. Krondyrene trives bedre end kvæg med at afgræsse våde arealer.

Forvaltningen af kvæget i Hellebæk Kohave vil fortsat (jf. den politiske aftale om naturnationalparkerne) tage udgangspunkt i en reproducerende bestand, hvorved flokken vil bestå af unge såvel som ældre dyr. For at sikre reproduktionen vil der periodevis blive indsat en tyr i flokken svarende til den hidtidige praksis. Naturstyrelsen vil følge udviklingen nøje og arbejde med alders- og kønsvariation i kvægflokken henover året for at opnå en så naturnær afgræsning som muligt samtidig med, at hensyn til såvel dyrevelfærd som de besøgende også kan varetages. Floksammensætningen kan derfor eventuelt justeres med tiden, hvis det er foreneligt med førnævnte hensyn. Udgangspunktet vil dog være et samlet mindre antal kvæg end i dag og fortsat kun tyr lejlighedsvis.

Dyrene vil sammen med den indledende naturgenopretning, som beskrevet i afsnit 3.7, gennem skrælning og bid, fremme forandringer i skovbevoksningerne og ændre strukturen og dermed til en vis grad forsinke gentilgroning og dermed sikre en påvirkning af området, som fremmer og udvikler en dynamisk mosaikstruktur, som er til gavn for biodiversiteten. Dyrene vil medvirke til at opbryde de skarpe skel mellem skov og lysåben natur samt mellem de forskellige skovbevoksninger. Derved vil der over årene udvikles naturmæssigt værdifulde overgangszoner. Dyrenes bevægelse rundt i området spreder frø og flytter på næringsstofferne, når de lægger deres gødning, som i sig selv er levested for en række arter. Dyrenes tråd skaber områder med bar jord, som dermed skaber flere levesteder for enårige planter, og mulighed for at krybdyr kan solbade. Barkskrælning skader træerne og laver mikrohabitater til gavn for f.eks. svampe og insekter. Områderne med nåleskov er præget af et tykt lag fyrre- og grannåle og lav pH. Her vil dyrenes trampen blotte mineraljorden, hvorved frø af urter lettere kan spire og få rodfæste.

Dyrevalget er generelt begrundet i arternes forskellige påvirkninger af arealerne og deres foretrukne føde- og levesteder og i beskyttelsen af områdets særlige kulturarv. Forskellene mellem arterne er nærmere beskrevet i de følgende afsnit. Antallet af store planteædere tilpasses i takt med, at området ændrer karakter fra forstlig drevet skov til vildere, vådere og mere mosaikpræget skov. Den store andel af vådområder kan medføre, at det gennemsnitlige græsningstryk, og dermed antal dyr, på lang sigt ikke skal være særligt højt.

Nedenfor uddybes, hvilken sammensætning af planteædende pattedyr, Naturstyrelsen vurderer egnede til at påvirke området på flest mulige måder for at bevare og fremme af biodiversitet. Afsnittene om kvæg og krondyr bygger i vid udstrækning på IGN's rapport om helårsgræsning [13].

Kvæg

Alle kvægracer – eller okser – stammer fra og er samme art som den nu uddøde urokse. Kvæg har været en naturlig del af den vilde danske fauna, men i Danmark forsvandt de sidste urokser formentlig omkring år 900.

Kvæg er drøvtyggere og foretrækker græs og halvgræsser. Løv ædes især forår og efterår, mens kviste, knopper og bark ædes om vinteren. Hedelyng ædes især efterår/vinter. Der er dog ikke stor årstidsvariation i fødevalg. Kvæget æder generelt færre forskellige plantearter end heste og er mere konservative i fødevalg. Kvægs måde at indtage føde på betyder, at plantevæksten skal have en vis højde, for at de kan få fat med tungen. Selvom kvæg kan rive totter af vegetation tæt ved jorden, græsser de generelt mindre tæt ved jordoverfladen end heste.

Kvæg foretrækker lysåbne habitater med tilgængelige føderessourcer. Dog benytter kvæg også skov – løvskov foretrækkes. Kvæg sameksisterer med heste i mange naturlige økosystemer. Kvægs bevægelsesmønstre afspejler deres drøvtygger fordøjelsessystem. Kvæg bruger ca. 1/3 af dagen på at hvile og tygge drøv, men kan bevæge sig over relativt lange afstande imellem fourageringsperioderne. Dog tilbagelægger kvæg generelt mindre afstand dagligt end heste. Kvægs sociale adfærd kan resultere i effekt på biodiversiteten, for eksempel kan kvæg grave/skrabe huller, som kan danne levesteder for insekter, krybdyr og være spirebede for planter. Kvægs møg er levested for adskillige flora og fauna grupper, hvorpå tilstedeværelsen af møg året rundt har en stor betydning for insekter og svampes tilgængelige levesteder.

Med den politiske aftale om naturnationalparkerne er det besluttet, at der fortsat skal være reproducerende kvæg i området. I Hellebæk Kohave har det græssende kvæg hidtil været kødkvæg ejet af en privat dyreholder og bestået af moderdyr af racerne Angus og Galloway, der begge er robuste kvægracer, og som har holdt sig noget fysisk adskilt fra hinanden i den nuværende drift. Kvæget har helårsgræsset i området, og der er hvert år i sommermånederne blevet tilføjet en eller to angustyre. Dette har sikret reproduktion i flokkene og har medvirket til, at kælvningerne skete over en kortere periode. I sommermånederne har flokken derfor indeholdt kalve, som er blevet taget ud om efteråret. Den nuværende kvægflok har generelt været tolerante overfor det store antal besøgende, og dyrene er meget lidt opsøgende overfor mennesker. Kvæget bliver roligt stående eller liggende, når der opleves forstyrrelser udenfor dyrenes reaktionsgrænse.

[13] Buttenschøn, R.M. (2024): Helårsgræsning – vurdering af bæreevne.

IGN Rapport, maj 2024. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning,

Københavns Universitet. 70 s. ill

Det kvæg, som fremadrettet skal græsse i Hellebæk Kohave, forventes at være af racen Galloway, som er en forholdsvist lille kvægrace, som er kendt for sin rolige adfærd og for at være robuste og sunde, når de græsser i naturen.

Naturstyrelsen skal fremadrettet eje dyrene, der skal græsse i området. Såfremt der skal sættes en ny flok ind, og der ikke fortsættes med de hidtidige dyr i området, vil der være fokus på at finde køer, som er vant til at færdes i naturen, og som ikke er opsøgende over for områdets besøgende. Gældende og kommende regler i lovgivningen for mærkning af kreaturer medfører, at både voksne dyr og afkom skal mærkes med f.eks. øremærker eller anden identifikation inden for en fastsat periode. Fødevarestyrelsen oplyser, at der ikke kan dispenseres fra dette krav. Der vil fortsat være tale om, at tyren sættes på i nogle få måneder, så køerne kan blive drægtige. Herved vil årets kalve blive født inden for en kortere periode, og derfor også enklere kan øremærkes. Naturstyrelsen vil arbejde med flokkens aldersspredning og kønssammensætning for at opnå en så naturnær afgræsning som muligt.

Med en kvægflok, som over året ændrer sig i antal og sammensætning, vil der opnås en meget varieret græsningspåvirkning af området og dermed påvirkning af biodiversiteten. Uanset at tyren kun er i området i en kortere periode, må det antages, at den vil have en vis påvirkning på området i form af skrab og tramp i jordoverfladen.

Krondyr
Krondyr er hjemmehørende og er den største nulevende hjorteart i Danmark. Krondyr er en mellemstor græsser og browser. Hjorten vejer 90-175 kg og hinden vejer 60-90 kg.

Krondyr lever i flokke, også kaldet rudler, og er polygame. Hjortene danner brunstpladser og udkæmper kampe under brunsten. De er både dag- og nataktive. Græs udgør en stor del af føden, men særligt fritstående træer og buske kan også bides hårdt. Løv, nåle, kviste og knopper ædes gerne og giver på denne måde plads til en mere varieret plantevækst. De skræller bark primært af nåletræerne og er med til at holde skovenge og moser åbne.

Siden 2023 har en enkelt vild kronhjort opholdt sig sammen med kvæget i Hellebæk Kohave. Hjorten er formodentlig vandret til området fra Gurre og Horserød Hegn.

Det planlægges at udsætte krondyr fra Jægersborg Dyrehave. Der udsættes 25 krondyr ved etableringen og efterfølgende 25 krondyr året efter. Sammensætningen af dyr til udsættelse er fastlagt i samråd med erfarne krondyrforvaltere i Naturstyrelsen.

Rådyr
Rådyr hører til de mindre hjortearter, og det findes fritlevende i Danmark. De voksne dyr vejer 14-25 kg og er polygame. Arten danner ikke brunstpladser.

Rådyret kaldes ofte ”den lille botaniker”, da arten browser på rigtigt mange forskellige planter og er meget selektiv i sit fødevalg. På grund af dyrets størrelse og dets levevis, er rådyrenes græsningseffekt ubetydeligt, sammenlignet med kvæg og krondyr.

Der udsættes ikke rådyr, men der vil skønsvis kunne opretholdes en bestand på 80-100 individer, der vil holde til inden for hegnet omkring naturnationalparken. Erfaringer fra andre indhegninger viser dog, at råvildtbestanden mindskes over tid, efterhånden som de større dyr har spist de lavthængende grene og knopper. Rådyr vil kunne bevæge sig frit ud og ind af hegnet, fordi der etableres vildtpassager i det ydre vildthegn.

Græsningstryk
Den samlede græsningspåvirkning i området vil afhænge af tætheden af store planteædere og sammensætning af dyrearter samt det konkrete områdes karakter. Græsningstryk er i Tabel

3.1 angivet som vægten af dyr i kg. pr areal i hektar. Hvor meget føde, der er tilgængeligt for dyrene, afhænger af, hvad de foretrækker at spise, hvor stor en mængde føde der er i de forskellige delarealer, fødens næringsindhold og fordøjelighed samt om føden umiddelbart er tilgængelig for dem – herunder om der er hindringer i vejen for fødesøgning og fordøjelse af føden.

Naturlig tæthed af planteædere afhænger af fødens kvalitet og tilgængelighed, der igen ændrer sig over tid af faktorer som nedbør. Den sandsynlige naturlige tæthed af store planteædere i danske økosystemer vurderes i rapporten "Biodiversitetseffekter af rewilding" til 70 til 250 kg/ha[14]. Rapporten anfører, at tallene er usikre og, at de høje tætheder sandsynligvis kun "opnås lokalt i meget produktive landskaber såsom produktive ådale og strandenge, eller kun kortvarigt som en del af naturlige bestandssvingninger". Andre opmærksomhedspunkter i rapporten er, at der er risiko for overgræsning allerede ved 60 kg/ha for visse artsgrupper, og at de 70-250 kg/ha ikke er relevante for højmose, klit og typisk dansk skov, grundet den meget lave fødetilgængelighed dér.

Naturtyper på næringsrige jorde som strandenge og ferske enge i ådale vil kunne understøtte en større tæthed af planteædere end naturområder på næringsfattig jordbund som f.eks. hede og klit-natur. En sur og næringsfattig jordbund resulterer både i en langsom vækst af vegetationen og et lavt indhold af råprotein, energi samt forskellige mineraler, som kan være mangelfulde eller ubalancerede i forhold til dyrenes behov[15]. Ud over jordbundens næringsstofindhold har lystilgængelighed betydning for fødekvalitet og mængde. Der er generelt mindre planteføde tilgængeligt i skovområder end på lysåbne naturtyper på tilsvarende jordbund, da en stor del af træers og buskes lettilgængelige biomasse (blade, knopper, kviste) er uden for dyrenes rækkevidde. Skovens bunddække vil desuden afhænge af graden af kronedække og dermed lystilgængelighed. Der vil f.eks. ofte være meget lav fødetilgængelighed i nåletræsplantager, hvor træerne står tæt, og dårlige lysforhold giver udslag i meget begrænset bundvegetation. Desuden har hindringer for fødesøgning og fordøjelse af føden betydning for tætheden af planteædere. For drøvtyggere, såsom kvæg og krondyr er det f.eks. vigtigt med ro til både fødesøgning og ro til at kunne fordøje den indtagne føde.

Effekterne af store planteædere afhænger i høj grad af tæthed, dvs. mængden af store dyr per arealenhed (kg dyr/ha). I naturnationalparkerne ønskes en tæthed hvor dyrene året rundt kan finde al deres føde, hvilket understøtter de naturlige reguleringsmekanismer der vil være for planteædere. Ved sådan et naturligt græsningstryk vurderes de store dyr at kunne trives og skabe variation og levesteder til et alsidigt dyre- og planteliv.

Græsningstrykket er at betragte som en sigtelinje, og det er ikke givet, at man ender med den angivne fordeling af arter eller det beregnede antal dyr, som vist i tabel 3.1.

Tallene er baseret på, at dyrene har adgang til et areal på ca. 601 ha inden for det 648 ha store hegn, og at dele af det indhegnede areal rummer oversvømmede vådområder/småsøer, tæt skov og andre områder uden væsentlig tilgængelig føde. Med fokus på mængden af tilgængelig føde i vinterhalvåret (hvor kvantitet og kvalitet af plantebiomassen normalt er lavest), er produktionen af tilgængelig biomasse (og dermed potentielt græsningstryk) estimeret ud fra arealopgørelser af de forskellige naturtyper, deres potentielle produktion og efterfølgende justering ift. fordøjelighed. Beregningen af bæreevnen tager udgangspunkt i metoden beskrevet

[14] Fløjgaard, C., Buttenschøn, R.M., Byriel, F.B., Clausen, K.K., Gottlieb, L., Kanstrup, N., Strandberg, B. & Ejrnæs, R. 2021. Biodiversitetseffekter af rewilding. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 124 s. - Videnskabelig rapport nr. 425 http://dce2.au.dk/pub/SR425.pdf

[15] Buttenschøn, R.M. (2024): Helårsgræsning – vurdering af bæreevne. IGN Rapport, maj 2024. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. 70 s. ill

i Københavns Universitets rapport "Helårsgræsning – Vurdering af bæreevne"[16]. Bemærk at de i Tabel 3.1 angivne antal individer er beregnet ud fra en gennemsnitsvægt pr. dyr. Hvis det ved udsætning af dyrene viser sig, at dyrenes vægt afviger fra denne gennemsnitsvægt, vil antallet af dyr blive justeret.

I udgangssituationen vurderes en sigtelinje for græsningstrykket, svarende til ca. 20-75 kg græsningsdyr per hektar, at kunne tilgodese både dyrenes fødebehov og de naturmæssige effekter af afgræsningen i Naturnationalpark Hellebæk. Det bemærkes dog, at startbestanden vil være væsentligt lavere. Vurderingen af græsningstrykket er bl.a. baseret på den nuværende arealmæssige fordeling af områdets naturtyper, deres respektive foderværdi, og de for naturtypen anbefalede græsningstryk. Det indgår også i vurderingen, hvilke fødekilder der er tilgængelige om vinteren. Der er f.eks. set på forekomsten af vintergrønne arter som hedelyng, bølget bunke og blåbær samt vedplanter som nåletræer, kristtorn m.fl., sammenholdt med dyrenes fødepræferencer.

I naturnationalparken vil bestandene af store planteædere være reguleret af fødetilgængeligheden. Med den hidtidige helårsgræsning med kvæg i Hellebæk Kohave har græsningstrykket ligget på gennemsnitligt ca. 80 kg/ha suppleret med et begrænset "baggrundsgræsningstryk" fra råvildtet i området. Formentlig på nogle få kg/ha. Med dette græsningstryk har tilskudsfodring kun været nødvendigt i meget begrænset omfang, og er sket i form af stråfoder, høstet lokalt i Kohaven.

Både indenfor Kohaven og i området omkring den, vil der være store forskelle på bæreevnen afhængigt af, om der er tale om græssede, lysåbne arealer, moser eller eksempelvis sluttet skov.

Vurderingen af bæreevnen er sket særskilt for Kohaven henholdsvis for de øvrige arealer, og er bl.a. baseret på den nuværende arealmæssige fordeling af områdets naturtyper, vegetationens respektive fødeværdi, og de for naturtypen anbefalede græsningstryk. Det indgår også i vurderingen, hvilke fødekilder der er tilgængelige om vinteren, da det primært er mængden af tilgængelig føde i vinterhalvåret (hvor kvantitet og kvalitet af plantebiomassen normalt er lavest), der bestemmer hvor mange dyr et område kan bære.

[16] Buttenschøn, R.M. (2024): Helårsgræsning – vurdering af bæreevne. IGN Rapport, maj 2024. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. 70 s. ill

Tabel 3.1 Græsningstryk i delområderne. Tal vedr. de enkelte dyrearters gennemsnitsvægt er hentet fra rapporten "Skovgræsning med biodiversitetsformål"[17], bortset fra krondyr og kreaturer, hvor der er anvendt danske erfaringstal og taget højde for den reproducerende bestand. Græsningsarealet er fratrukket søer.

Delområde	Art	Vægt per dyr	Vejledende bæreevne (antal individer)	Forventet fordeling af græsning i delområdet	Samlet vægt ud fra fordeling af græsning i delområdet (kg)	Græsningstryk (kg/ha)
Kohaven						
	Kvæg	500 kg	25	95 %	11.875	51,4
	Krondyr	100 kg	110	50 %	5.500	23,8
	I alt				**17.375**	**75,2**
Øvrige arealer (skov)						
	Kvæg	500 kg	25	5 %	625	1,7
	Krondyr	100 kg	110	50 %	5.500	14,9
	Rådyr	22 kg	50	100 %	1.100	3,0
	I alt				**7.225**	**19,5**

Beregningen af græsningstryk bygger på en række forudsætninger, som dels kan være usikre, og som kan ændre sig, i takt med at et større vidensgrundlag opnås. Der er derfor valgt en forsigtig græsningsstrategi med et indledende lavt græsningstryk i Kohaven på ca. 75 kg/ha, der opnås ved 25 individer robust kvæg, og 110 krondyr. I de skovbevoksede områder vil afgræsning hovedsageligt foretages af krondyrene suppleret af den mindre bestand af rådyr med et græsningstryk på ca. 20 kg/ha. I takt med at området ændrer karakter, vil antallet af dyr løbende skulle tilpasses det ændrede fødeudbud. Forvaltningen af dyrene er beskrevet nærmere i afsnit 4.3

Øvrige hensyn

Faunalommer udlagt af hensyn til dyrenes velfærd er nærmere beskrevet i afsnit 3.4 under friluftsfaciliteter, veje, stier og spor.

Naturnationalparkens område med kombination af skovbevoksede områder og lysåbne slettearealer og en meget varieret topografi og jordbundsforhold giver dyrene mange muligheder for læ, ly og tørt leje. Naturstyrelsen udarbejder en beredskabsplan for forvaltning af kvæg og hjorte i vintermånederne og perioder med vinterlignende vejr.

Det er Naturstyrelsens vurdering, at der med det nuværende antal af vandhuller, vandløb og kilder, samt de kommende tiltag med henblik på at forbedre hydrologien generelt, vil være sikret drikkevand til dyrene hele året. Herudover findes der centralt i området et frostfrit drikkekar til kvæget.

[17] https://static-curis.ku.dk/portal/files/230689434/Skovgr_sning_web_3.pdf

For at kunne håndtere kvæget ved fx dyrlægetilsyn, øremærkning, til- og fraflytning af dyr mv. vil der blive etableret en fast fangefold, som skal kunne rumme 25 voksne dyr med afkom. Fangfolden skal kunne udvides med midlertidige låger.

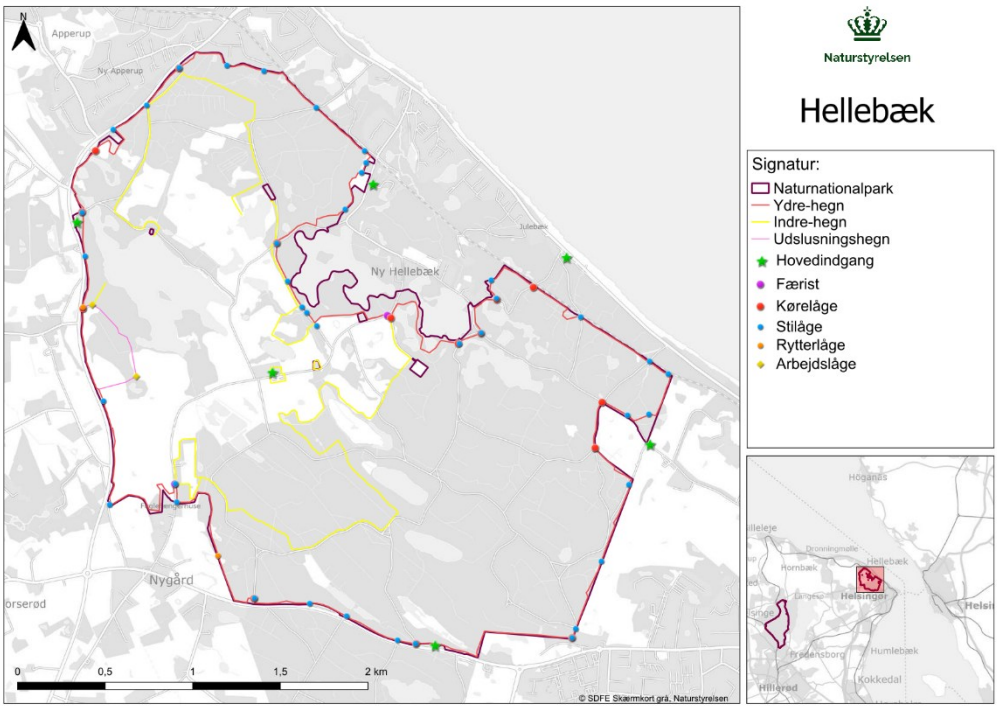
Udsætning af krondyr kan ske i et mindre udsætningshegn, hvor de kan vænne sig til omgivelserne efter transporten til området, og før de lukkes ud i hele naturnationalparken. Udsætningshegnet forventes at have en størrelse på ca. 5-10 ha, og det forventes at blive opretholdt i de to sæsoner, hvor der udsættes krondyr. Den endelige placering af udsætningshegnet vil blive fastlagt i detailplanlægningen.

3.3 Etablering af hegn

For at sikre et passende højt græsningstryk i naturnationalparken, skal den omkranses af et ca. 2 m højt ydre vildthegn.

Omkring selve den nuværende Kohave er opsat et elektrisk kreaturhegn med en højde på omkring 90-100 cm. I forbindelse med etableringen af Naturnationalpark Hellebæk fastholdes den hidtidige hegnslinje for kreaturhegnet omkring Hellebæk Kohave i store træk. Der vil på nogle stræk dog ske en justering af hegnslinjen for at sikre den relevante sammenhæng med det ydre hegn og minimere den samlede hegnslængde i området. Dette er f.eks. tilfældet fra Roevej og til færisten ved Hellebækvej, hvor det indre hegn kan fjernes, da det ydre vildthegn vil have samme forløb blot trukket nogle meter ind i skoven. På nogle stræk langs Skindersøvej bliver det lave elektriske hegn derfor erstattet af det høje hegn. På østsiden af Pernille Sø inddrages det ca. 0,3 ha sure overdrev (naturtypen 6230) i indhegningen.

Det indre hegn er forsynet med færiste og klaplåger, hvor det krydser skovveje eller stier. Disse fremgår ikke af kort 10.

Kort 10 Foreløbig hegnslinje med markering af indgange.

Det ydre hegn vil være et vildthegn med en højde på 2 meter bestående af varmegalvaniserede trådnet af zink med en maske størrelse 5x10 cm (bredde x højde; tilladt variation bredde 5-7,5 cm, højde 10-12,5 cm.). Hegnet opsættes med afbarkede akacie/robinie-pæle. Hegnet

fastgøres ikke til jorden, og der etableres mindre vildtpassager i form af porte, sådan at hegnet bliver semipermeabelt og tillader mindre pattedyr som ræve, grævling og rådyr at passere. Generelt vil ræv og grævling kunne komme under hegnet de fleste steder, mens rådyr især vil kunne passere gennem særlige porte og undergange i forbindelse med grøfter.
På de stræk af hegnet, hvor det er muligt, etableres et servicespor på indersiden af hegnet til brug for tilsyn og reparation af hegnet. På nogle stræk vil det være nødvendigt at placere servicesporet på ydersiden af hegnet. Sporet befæstes ikke, men ryddes med mellemrum for evt. opvækst.

Det ydre hegns placering fremgår af Kort 10. Hegnet følger generelt naturnationalparkens ydre afgrænsning langs med kommunevejene Skindersøvej og Esrumvej, østgrænsen mod golfbanen og mod nord langs Hornbækbanen.

Ved fastlæggelse af hegnslinjen er der taget en lang række hensyn. Det drejer sig om hensyn til blandt andet naboer, trafiksikkerhed, forekomst af beskyttet natur, kulturarv, fredninger, terræn og oplevelsesmæssige hensyn. På lange stræk mod syd og øst vil hegnet blive placeret på skovsiden af det beskyttede skovdige, som afgrænser skoven. Hegnet placeres i en afstand på minimum 2 m fra foden af diget. Herved opnås en placering, som gør, at hegnet ikke er synligt ude fra de åbne arealer omkring naturnationalparken, og som tager behørigt hensyn til såvel diget som de naturmæssige, kulturhistoriske og landskabelige værdier omkring de gamle skovbryn. På skovstrækninger vil både terrænforhold og tæt underskov medvirke til, at hegnet alene vil være synligt på nært hold.

I forbindelse med nærhed til veje er hegnet generelt trukket væk fra vejkanten i en afstand, så det er mindre synligt fra vejen og som samtidig er forenelig med vildt- og trafiksikkerhed. Blandt andet er der i forhold til vildtet lagt vægt på, at hjortevildtet (primært rådyr), som kommer udefra, har mulighed for at søge uden om hegnet eller finde indgangene og passere ind i naturnationalparken på trafiksikkerhedsegnede steder.

Af særlige hensyn knyttet til placeringen af det ydre hegn kan nævnes:

Carsten Hauchsvej/det nordvestlige hjørne
Det nordvestlige hjørne af naturnationalparken præges af et ganske markant terræn i forhold til resten af området. Endvidere rummer området en høj forekomst af kulturspor, som også er markante i terrænet. Det er både diger, dæmninger og kanaler fra det historiske vandsystem samt et stræk af det gamle tipvognsspor. I området er der endvidere arealer, hvor der er potentiale for en genopretning af såvel kulturhistoriske som naturlige hydrologiske forhold.

Disse forhold gør tilsammen, at det ikke vil være muligt at vælge en placering umiddelbart inden for skovdiget, sådan som det ellers er vurderet hensigtsmæssigt på andre stræk.
Hegnet placeres i den 5-15 m brede stribe mellem skovdiget og den kommunale cykelsti. Det vil være muligt at rykke hegnet ganske tæt ind på skovbrynet uden at påvirke dette. Derved vil hegnet i løbet af få år blive skjult af opvækst af buske og træer. Med opsætning af 2 stilåger på strækningen vil man i vid udstrækning kunne sikre adgangen til skoven og kanalisere færdslen til fods, sådan at den hidtidige nedslidning af skovdiget over lange stræk kan undgås.

Ny Hellebæk
Kulturmiljøet omkring Ny Hellebæk er karakteriseret ved en let spredt bebyggelse langs med Hellebækvej og Bøssemagergade, hvoraf en betydelig del af bygningsmassen er knyttet til den tidlige industrialiserings historie i området, og store dele er fredet og/eller bevaringsværdig. Det samme gælder de opstemmede søer, Bondedam og Kobberdam, hvor den historiske vejdæmning har sikret ikoniske udsigter over de skovomkransede søer. Disse udsigter har stor lokal betydning, og beskyttelsen af udsigterne var en del af bevæggrunden bag landskabsfred-

ningen af Hellebækgård. I den politiske aftale om Naturnationalpark Hellebæk ligger naturnationalparkens ydre afgrænsning langs Hellebækvej og Bøssemagergade, dvs. nord om de to søer. Naturstyrelsens efterfølgende besigtigelser og drøftelser med naboer samt efter drøftelse i bestyrelsen peger imidlertid på, at denne placering af hegnslinjen kan være problematisk i forhold til æstetik, naturoplevelse og fredning.

I forbindelse med forarbejder og lokal inddragelse har det været undersøgt om Naturnationalparkens afgrænsning kunne følge jernbanen på hele strækningen nord om Hellebæk. Naturstyrelsens analyser har imidlertid afdækket en lang række udfordringer knyttet til de mange private matrikler, der herved ville komme til at ligge inden for naturnationalparkens ydre hegn, trafikale problemstillinger, tilsyn med dyr mv.

Det er Naturstyrelsen vurdering, at placeringen af hegnslinjen i indeværende projektbeskrivelse (Kort 10), samtidig sikrer, at private matrikler ikke er en del af naturnationalparken og sikrer, at de landskabelige forhold ved Bondedammen og Kobberdammen påvirkes mindst muligt af opsætning af det ydre høje hegn.

Hegnet har et forløb langs ejendommene Bøssemagergade 56-72. På strækningen er hegnet trukket minimum 3 meter ind i skoven fra skellet af hensyn til de private bebyggelser. Hegnet føres uden om det græsareal overfor Hammermøllen, som anvendes til parkering ved større offentlige arrangementer.

Syd om Kobberdammen vil hegnets krydsninger over vandløb og veje være synlige, mens bevoksning og terræn vil gøre hegnet svagt til moderat synligt på strækningerne langs søen. Hegnet placeres på sydsiden af den meget benyttede sti, så udsigt over dammen bevares uberørt. Hegnet vil ikke påvirke udsigten fra Bøssemagergade.

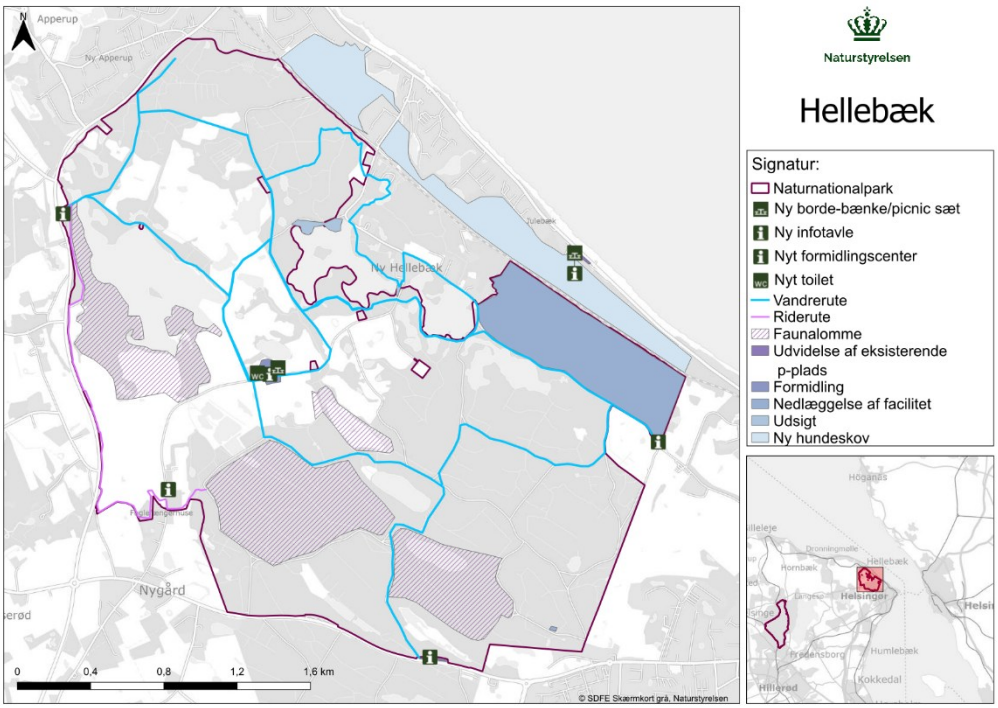
På strækningen fra Bøssemagergade og op mod Hornbækbanen vil hegnet være synligt ved krydsninger af vejen, og hvor det forløber tæt på skovvejen (Skovridervej). Hegnet placeres i skovbevoksningen neden for den tidligere skovriderbolig beliggende Bøssemagergade 81. På øvrige stræk vil hegnet være svagt synligt pga. terræn og bevoksning.

Skovlegepladsen ved Teglstruphus
Af hensyn til brugen af skovlegepladsen vil hegnet få et forløb nord for legepladsen, så denne og græsarealet op mod Teglstruphus vil ligge uden for hegnet.

Hundeskoven i naturnationalparkens nordøstlige hjørne.
I naturnationalparkens nordøstlige hjørne ligger et større område, som hidtil har været udlagt som hundeskov med en samlet størrelse på ca. 89 ha., hvoraf ca. halvdelen er beliggende inden for naturnationalparkens afgrænsning (Kort 11).

Af hensyn til krondyrene vil det ikke være muligt at opretholde den nuværende hundeskov, da det i hundeskovens område er tilladt at færdes med løsgående hund.

I samråd med bestyrelsen for naturnationalparken er Naturstyrelsen nået frem til, at hundeskoven i fremtiden kun findes på arealet nord for jernbanen. Derved vil der fortsat være et ikke ubetydeligt areal på ca. 45 ha til denne aktivitet. Naturstyrelsen er derfor indstillet på at forbedre hundeskoven uden for naturnationalparken ved, at der på ca. en fjerdedel af området opføres et lavt hundehegn mod jernbanen for at forhindre, at hunde forvilder sig ud på sporene.

Kort 11 Nye friluftsfaciliteter.

3.4 Friluftsfaciliteter samt veje, stier og ruter

Naturnationalpark Hellebæk skal ud over forbedring af biodiversiteten give nye muligheder for naturoplevelser, friluftsliv og naturturisme (se Kort 11).
Der planlægges et niveau for faciliteter og infrastruktur, som er baseret på Naturstyrelsens kendskab til den nuværende anvendelse af området og de bemærkninger, som er kommet i forbindelse med inddragelsesprocessen forud for etablering af naturnationalparken. Bestyrelsen har været inddraget i at udarbejde tre nye ruteforløb i naturnationalparken.

Der planlægges med, at faciliteterne samles og styrkes omkring de eksisterende rekreative tilbud og hovedindgange i området. Hellebæk Avlsgård bliver den overordnede hovedindgang for naturnationalparken,

Den overordnede infrastruktur til friluftslivet sikres i form af indgange, veje og stier. Indgangene placeres, så de sammen med de nuværende veje og stier medvirker til at sikre en sammenhængende infrastruktur for fodgængere, cyklister, ryttere m.fl. samt give adgang for Naturstyrelsens nødvendige arbejdskørsel. Som udgangspunkt planlægges der ikke anlæg af nye veje eller stier. Nye stier kan dog evt. komme på tale, hvis færdselsmønsteret ændrer sig eller som erstatning for stier, der evt. må nedlægges for at sikre krondyrene områder, hvor de kan hvile. Placeringen af indgange, ruter, veje og stier planlægges, så naturnationalparkens brugere naturligt ledes uden om sårbare naturområder og levesteder samt de 4 faunalommer, der skal sikre, at krondyrene kan findes uforstyrrede områder. Derved vil friluftslivets mulige påvirkning af biodiversiteten, særligt forstyrrelsesfølsomme arter og naturtyper, samt ophold og fødesøgningsområder for bl.a. kreaturer og krondyr, blive mindst mulig. Besøgende har dog lov til at færdes som hidtil, også uden for stierne. Erfaringsmæssigt benytter langt de fleste stierne.

Der etableres en ny riderute langs Skindersøvej til Teglstrup Hegn uden for det område, som afgræsses af kvæg. Ruten vil på hovedparten denne strækning også være udvendig på det ydre vildthegn.

Hellebækvej, som går gennem området fra Hellebæk mod nord til Nygård mod syd, er lukket med bom ved den tidligere avlsgård. Det er en del af aftalen om lukning af vejen og etablering af Kohaven, at vejen fortsat skal kunne holdes åben for beboerkørsel, når der afholdes større arrangementer omkring Helsingør, fx større cykelløb. Vejens belægning i dag er fortsat præget af den tidligere asfalterede vej.

Såvel eksisterende faciliteter som de nye, der anlægges som led i etableringen af naturnationalparken, vil blive vedligeholdt ved fx maling af træværk, rydning af opvækst og fældning/beskæring af farlige træer omkring opholdsarealer og friluftsfaciliteter. Ligeledes vil der efter behov blive slået langs skovveje og markerede stier for at undgå, at de gror til og for at sikre fremkommeligheden.

Der findes aktuelt ikke toiletfaciliteter tilgængelige for gæsterne i området, idet toilettet ved Edens Have er aflåst og forbeholdt de grupper, der booker lejrpladsen. Det planlægges at etablere toiletfaciliteter i forbindelse med hovedindgangen ved den tidligere avlsgård.

Faunalommer

Ved analyse af områdets værdifulde naturarealer, sammenholdt med mulighederne for at sikre ro til dyrene, er der udlagt fire faunalommer. Placeringen vil blive knyttet sammen med en gennemgang af den eksisterende zonering for friluftslivet. Områderne fremgår af Kort 11,

Faunalommer er områder, hvor der gennem omfanget og placeringen af faciliteter arbejdes for at skabe mindst mulig forstyrrelse af dyrelivet. Det er vurderet, at få, men store, faunalommer giver den bedste mulighed for at sikre dyrene ro til fødesøgning, drøvtygning og mulighed for at udleve social adfærd, samt ro til at føde kalve og lam. Områderne omfatter bl.a. tættere skov og krat. Skov med forholdsvis tætte rødgrantykninger har en stor betydning som ly og skjul, hvorfor faunalommerne indeholder arealer med rødgran, hvor der ikke foretages fældninger. Faunalommernes udformning vil kunne tilpasses og justeres afhængig af ændringer i de lokale forhold.

Man må færdes og opholde sig i faunalommerne. For at sikre ro i områderne, er de markerede ruter placeret uden for disse, da det er Naturstyrelsens erfaring, at de fleste brugere vælger at benytte markerede ruter. Skovvejene i faunalommerne kan blive nedlagt som veje og overgå til stier.

Faunalommerne skal være medvirkende til at vildtet opholder sig på nogle af de arealer, hvor deres påvirkning gavner biodiversiteten mest.

Faunalommer

Der vil i forbindelse med forvaltning af naturnationalparker være behov for at etablere områder, hvor de store planteædende pattedyr, der er sat ud, samt det øvrige dyreliv kan finde ro.

I disse områder – faunalommer – vil der ikke blive etableret friluftsfaciliteter i form af f.eks. shelters, bålhytter, afmærkede ruter mm. Desuden kan eksisterende veje og stiforløb helt eller delvist nedlægges eller omlægges. Til gengæld forventes det, at etablering af friluftsfaciliteter uden for faunalommerne naturligt vil motivere brugerne til at færdes uden for faunalommerne.

Adgang til og ophold i faunalommerne vil jf. Naturbeskyttelsesloven stadig være tilladt.

I forbindelse med Naturstyrelsens konkrete vurdering af tilladelseskrævende aktiviteter i den enkelte naturnationalpark, vil der bl.a. indgå de nødvendige naturhensyn, herunder påvirkning af dyrene i faunalommerne.

Indgange og adgang

De overordnede rammer for befolkningens færdsel på Naturstyrelsens arealer vil være uændrede for de områder, som Naturnationalpark Hellebæk omfatter, og som de fremgår af Naturstyrelsens hjemmeside[18].

[18] https://naturstyrelsen.dk/regler-og-tilladelser

Der etableres indgange ved veje, skovveje og officielle stier, der fører ind i området. Langt de fleste besøg i området foregår allerede i dag via disse indgange, og dermed vil indgangen til området for de fleste besøgende ikke blive anderledes end i dag. Indgangene er markeret på Kort 10.

Adgang sker via forskellige lågesystemer og færiste konkret tilpasset de brugergrupper og det behov, der er tilknyttet hver enkelt indgang.

Indgange og adgange er placeret i dialog med den lokale bestyrelse og naboer.

Der sigtes efter etablering af i alt seks hovedindgange, som først og fremmest retter sig i mod besøgende, som kommer til området i bil, på cykel eller med offentlig transport.

Hovedindgangene vil være placeret ved Skindersøvej/Bøgeholm Sø, Julebækhøj (uden for naturnationalparkens område), Esrumvej (øst,) Teglstruphus (uden for naturnationalparkens område), Hammermøllen (uden for naturnationalparkens område) og ved Hellebæk Avlsgård centralt i Kohaven – se kort 10. Sidstnævnte vil fungere som naturnationalparkens overordnede hovedindgang, og alle foreslåede NNP vandreruter vil kunne nås her fra. Ved Teglstruphus, som er en vigtig indgang fra Helsingør, findes en eksisterende naturlegeplads og grillplads. Ved hovedindgangene vil der foruden parkeringsmuligheder og borde-bænkesæt, være formidling om naturnationalparken, dens formål, naturen i naturnationalparken, omgang med dyrene samt information om mulighederne for friluftsliv. Der planlægges et toilet i forbindelse hovedindgangen ved Hellebæk Avlsgård. Der placeres ikke hovedindgange eller supplerende faciliteter i de bolignære områder ved Nygård og Hellebæk af hensyn til områdets beboere.

Den overordnede hovedindgang for naturnationalparken ved Hellebæk Avlsgård udpeges som naturnationalparkens besøgspunkt/formidlingspunkt. Der planlægges med flere forskellige faciliteter, herunder madpakkehus, toiletfacilitet og formidlingstiltag. Bestyrelsen arbejder med nærmere planlægning for et mindre fugletårn/udsigtsplatform, som endvidere kan rumme et naturrum med udstilling om naturnationalparken.

For de lokale brugere og naboer til området vil der foruden hovedindgangene være en lang række mindre indgange, som er placeret ved de eksisterende stier og skovveje, der leder ind i området. En stor del af disse indgange er identificeret af områdets brugere og naturnationalparkens bestyrelse i forbindelse med inddragelsesprocessen forud for etableringen af naturnationalparken.

Indgangene gennem naturnationalparkens ydre hegn vil blive indrettet, så de funktionelt er tilpassede de lokale behov. Flere af områdets skovveje fungerer som pendlercykelstier mellem Helsingør og Ålsgårde og andre vejstræk er forbindelseslinjer for områdets MTB-spor. Her vil der blive sikret gode passageforhold for cyklisterne. Ved en række af de øvrige indgange vil der være særlige behov for, at ryttere kan passere. Fra især den sydlige del af Teglstrup Hegn og over Esrumvej ind i naturnationalparken er der ind imellem trafik med hestevogn/sulky. Her vil der i dialog med de lokale ryttere blive indarbejdet muligheder for indgang til naturnationalparken også med hestevogn.

Opsætningen af et ydre højt vildthegn vil på nogle strækninger erstatte det nuværende lave kreaturhegn omkring Kohaven. Det ydre hegn vil på andre strækninger gøre det nødvendigt at rykke kreaturhegnet. Derfor vil indgangene i kreaturhegnet blive gennemgået og tilpasset.

Parkeringspladser
Der findes i dag en række parkeringspladser. Konkret er der både små (1-10 biler), mellemstore (10-30 biler) og store parkeringspladser (+30 biler) omkring Naturnationalpark Hellebæk (Kort 7). Blandt de store skal nævnes pladsen ved Julebæk Strand og pladsen ved den tidligere Hellebæk Avlsgård. De mellemstore parkeringspladser omfatter pladserne ved Hammermøllen, Skindersøvej v. Refs Allé, Fuglefængerhuse samt tre pladser langs Esrumvej.

Dertil kommer nogle mindre pladser mellem Bondedam og Kobberdam og ved Hellebæk Ledhus. Et græsbevokset areal over for Hammermøllen fungerer som aflastning/parkeringsareal i forbindelse med nogle større arrangementer omkring Hammermøllen. Endelig er der pladserne ved Teglstrup Hus og Skindersøvej ved Edens Have, som ligger på henholdsvis privat og kommunalt ejede arealer, men hvor hovedparten af parkeringspladsernes brugere besøger skoven.

I samråd med den lokale bestyrelse er der udvalgt seks parkeringspladser, der vil udgøre hovedindgange (Kort 10). Disse parkeringspladser vurderes bedst at kunne rumme et større antal biler og har en strategisk placering i forhold til oplandet. Ved hovedindgangene planlægges renovering ift. Indretningen, belægning, borde-bænke, infotavler mv.

De to pladser (Edens Have og Teglstruphus) ligger på henholdsvis kommunal og privat grund er begge pressede på kapaciteten. Der er indledt dialog med grundejer og med Helsingør Kommune omkring de fremtidige muligheder på disse lokaliteter.

Øvrige faciliteter
Hundeskoven i den nordlige del af Teglstrup Hegn ligger delvist inden for naturnationalparkens afgrænsning. Det vurderes ikke foreneligt at have store græssende dyr under hegn sammen med fritgående hunde. Hundeskoven nedlægges indenfor naturnationalparken. Hundeskoven udenfor naturnationalparken (nord for jernbanen) opretholdes og opgraderes med et nyt hegn mod jernbanen, så hunde ikke kan løbe ud på sporet, ligesom områdets stisystem og trapper renoveres.

Naturlegepladsen ved Teglstruphus tilføres nye formidlings- og picnicfaciliteter som led i etableringen af en lokal hovedindgang ved Gammel Hellebækvej.

Den nuværende grillplads ved Rævemosen ligger uhensigtsmæssigt placeret for brugerne, og nedlægges.

Området rummer en række bevaringsværdige tidligere tjenesteboliger (Karens Hus, Anes Hus og Gammel Skovhus). Disse bygninger er en vigtig del af kulturmiljøet i naturnationalparken. Samarbejdet med "Selskabet til Anes Hus Bevarelse" forventes fortsat. Karens Hus rummer en del af Hellebæk Kohavens Venners naturplejegrej. Den fremadrettede anvendelse af Karens Hus skal nærmere afklares.

Markerede ruter
I samarbejde med den lokale bestyrelse er der udarbejdet forslag til tre ruter i naturnationalparken (NNP-ruter). Disse vil erstatte den eksisterende gule rute i området. Ruterne giver mulighed for varierede ture. Den ene er planlagt, så de kulturhistoriske elementer nær Hellebæk kan opleves, mens de to andre ruter har fokus på naturnationalparkens naturindhold, landskab

og naturgenopretning. Alle ruter vil kunne nås fra Hellebæk Avlsgård og have tilknytning til hovedindgangene (Kort 11).

Formidling
Der vil blive lagt vægt på naturformidling gennem friluftsfaciliteter, skiltning og online naturformidling. Hertil kommer Naturstyrelsens medarbejdere i området, som vil bidrage til at besvare spørgsmål og formidle området for de besøgende – både i deres daglige tilstedeværelse og ved arrangementer, som fx naturvandringer o.lign.. Det eksisterende samarbejde om aktiviteter og formidling med de lokale friluftsorganisationer og foreninger styrkes. Målet er at give de besøgende inspiration til, hvad man kan opleve i naturnationalparken, samt at give gode råd til besøgende om hvordan man kan færdes på en hensigtsmæssig måde sammen med kvæg og krondyr. Endvidere skal formidlingen sikre information og inspiration til bevægelseshæmmede, brugere med barne- og klapvogne, kørestolsbrugere m.v. om, hvor de kan færdes i området.

En væsentlig del af formidlingen af områdets kulturmiljøer sker gennem opretholdelse af en række udsigter og indsigter, som sikrer visuelle sammenhænge i området omkring Hellebæk. Udsigterne består dels af de udsigter, som foreskrives i Hellebækgård-fredningen (bl.a. udsigterne over Bondedammen), dels af en række supplerende udsigter, som gennem en længere årrække har været vedligeholdt for at understøtte områdets helt særlige miljø. Udsigterne vedligeholdes og plejes i et samarbejde med frivillige aktører.

Foruden formidlingen (skilte) ved hovedindgangene (Julebæk, den nedlagte avlsgård, Esrumvej, Skindersøvej/Bøgeholm Sø, Hammermøllen og Teglstruphus) vil der være mindre kortstandere ved de øvrige indgange.

Tilladelseskrævende aktiviteter
Da der altid skal foretages en konkret vurdering af den enkelte aktivitet, som kræver tilladelse fra Naturstyrelsen, i forhold til de øvrige hensyn i bl.a. naturbeskyttelsesloven, kan der ikke gives konkrete retningslinjer for, hvorledes friluftslivet vil udvikle sig. For eksempel forventes det, at nogle aktiviteter vil blive påvirket af tilstedeværelsen af hegnet, af dyrene eller af ændrede biologiske forhold, der skal tages hensyn til. Ved ansøgning om aktiviteter, der kræver tilladelse, vil Naturstyrelsen lægge vægt på objektivt konstaterbare forhold og på baggrund af disse samt relevante rammer og regler, særligt naturbeskyttelseslovens §§ 1 og 2, afgøre om der kan gives en tilladelse. Naturstyrelsen vil efter behov afsøge mulighederne for alternative placeringer, f.eks. uden for hegnet m.v. og naturligvis på øvrige statsejede arealer og i løbende dialog med ansøgerne.

3.5 Trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger

De endelige vurderinger ift. trafiksikkerheden sker i en særskilt trafiksikkerhedsrevision, hvor kommune, politi og andre relevante myndigheder inddrages.

Naturnationalpark Hellebæk afgrænses af de offentlige veje Esrumvej og Skindersøvej. Endvidere går Hellebækvej gennem området. Hellebækvej er åben for offentlig trafik gennem hele området, men lukket for gennemkørende bilkørsel med en bom ved Avlsgården.
Der er færist mod syd ved Nygård og mod nord nær Kohavehus. Vejen er grusbelagt inde i Kohaven, hvor Naturstyrelsen er vejmyndighed. Syd hhv. nord for færistene er vejen asfalteret, og Helsingør Kommune vejmyndighed.

Følgende trafiksikkerhedsmæssige udfordringer skal iagttages ved trafiksikkerhedsrevisionen:
- Tilslutningsforholdene – herunder oversigtsforhold ved udkørsler til/fra parkeringspladserne ved Esrumvej og Skindersøvej.

- Analyse af trafikbelastningen af Hellebækvej – herunder behov for at sikre (yderligere) nedsat fart gennem særligt Kohaven men også gennem Hellebæk by og stykket nord for Nygård. Der er gennemført trafiktællinger på Hellebækvej i foråret 2023.

3.6 Tiltag på tilgrænsende arealer

Tre hovedindgange planlægges placeret uden for selve naturnationalparken. Det gælder indgangen ved Julebæk på Nordre Strandvej, indgangen ved Hammermøllen og indgangen ved Teglstruphus. Sidstnævnte er placeret på et areal, som ikke er ejet af Naturstyrelsen, men som allerede i dag anvendes til P-plads for besøgende til Teglstrup Hegn. Formidlingsaktiviteterne på stedet vil foregå på Naturstyrelsens ejendom og inde i naturnationalparken.

3.7 Naturgenopretning og biodiversitetsfremmende tiltag

Det væsentligste virkemiddel i naturnationalparken er, inden for et stort sammenhængende ydre hegn, at udsætte store og forskelligartede planteædere, som med et minimum af forvaltning skal helårsgræsse arealerne, hvor støttefodring som udgangspunkt ikke anvendes. De tiltag, som er beskrevet i de følgende afsnit, skal ses som andre virkemidler, som på kortere og længere sigt skal være med til at understøtte forholdene for biodiversiteten ved at genoprette naturlig hydrologi, foretage veteraniseringer og øge mængden af dødt ved samt reducere udbredelsen af ikke-hjemmehørende nåletræer og rødeg, bekæmpe invasive arter m.v. Med andre ord sættes der ind med initial-indsatser, så der hurtigst muligt skabes velegnede økologiske forhold for biodiversiteten, og derefter vil der være færrest mulige forvaltningsindgreb.

Naturgenopretningspotentialet i områder med plantet skov består i at skabe mere varierede strukturer i skoven dvs. at fremme lysindfald, dødt ved, naturlig hydrologi og fremme af hjemmehørende arter.

Naturgenopretning i skovene sker efter Naturstyrelsens retningslinjer for urørt skov.[19] Veteranisering og nogle typer af strukturfældning kan, inden for retningslinjerne, gennemføres fra udpegning af naturnationalparken til der søges om etableringstilladelse til Naturnationalparken.

Der kan som en del af naturgenopretningen ske fældning af træer i en periode på typisk op til 6 år for løvskov og 25 år for nåletræsplantager. Som udgangspunkt ryddes bevoksninger med oversøiske nåletræarter (bl.a. sitkagran og contorta) i naturnationalparkens etableringsfase dvs. i op til en 6-årig periode. Perioden med fældning, udtag og salg af træ fastsættes dog konkret for en den enkelte naturnationalpark og beskrives i de følgende afsnit.

Mange års forstlig drift har skabt en høj grad af ensartethed i bevoksningerne. Derfor er det nødvendigt med strukturfældninger for at skabe både rumlig og artsmæssig variation. Disse fældninger vil i naturnationalparkens etableringsfase være ganske omfattende og i lighed med indfasning af urørt skov, vil ikke-hjemmehørende nåletræer og i et vist omfang europæisk hjemmehørende nåletræer (rødgran) og i særlige tilfælde løvtræer (primært rødeg) blive taget ud af skoven og solgt. Strukturfældninger er et bredt fagligt begreb, der dækker indgreb, der har til formål at gøre skoven mindre ensartet og dermed fremskynde den biodiversitetsmæssige udvikling. Strukturfældninger kan f.eks. være markant reduktion i antallet af træer i yngre og mellemaldrende bevoksninger. Det er bevoksningstyper, der ellers ville udvikle sig til monotone, mørke og tætte bevoksninger, og som først ved træernes død og generelle forfald ville udvikle sig mere naturligt og gavne biodiversiteten ved at skabe forskellige levevilkår i form af lys/skygge, forskellig fugtighed, næringsstoffer i jordbunden m.v. Strukturfældninger kan også

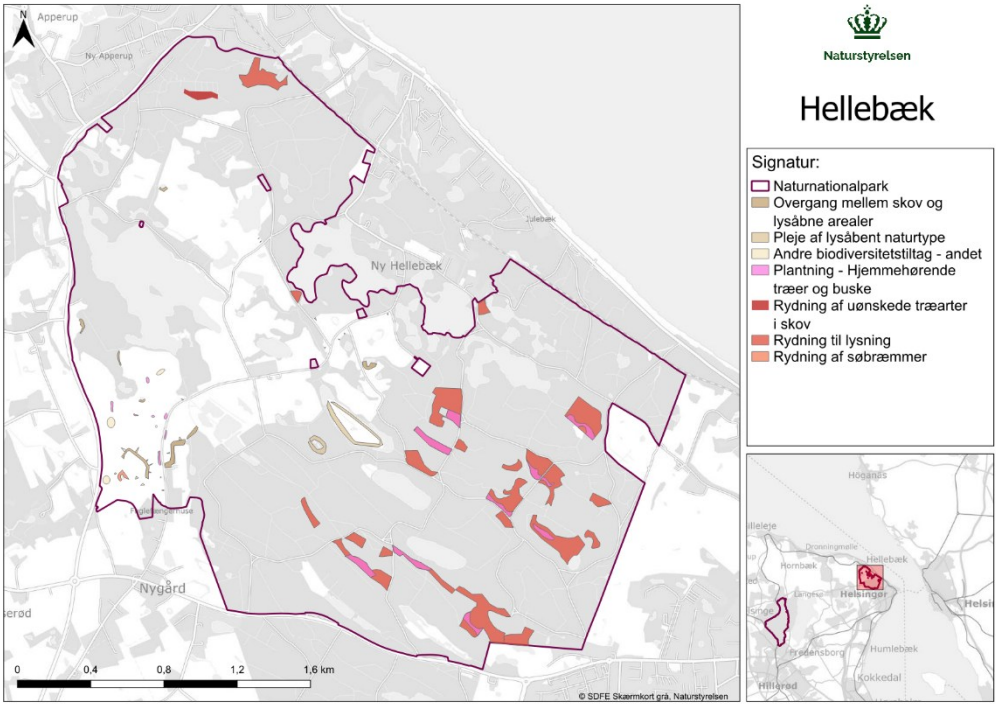
[19] https://naturstyrelsen.dk/media/i4ypx1bg/bilagb_overordnede-retningslinjer-for-uroert-skov.pdf

være fældning i ældre bevoksninger målrettet udvalgte træer, for at fremme den aldersmæssige, artsmæssige og rumlige variation – og for at skabe lys og øge andelen af dødt ved. Strukturfældninger gennemføres således, at de træer, som har størst biologisk værdi, bevares, mens træer med lavere biologisk værdi fældes. Det vil typisk være træer uden krogede grene, huller eller løs bark.

Den primære trussel mod de lysåbne arealer i dag er tilgroning med konkurrencestærke urter, græsser og vedplanter og opbygning af et tykt førnelag, som begrænser ny fremspiring af mindre konkurrencedygtige plantearter. Herudover er truslerne mod de våde naturtyper udtørring som følge af afvanding. For vandløbenes vedkommende er truslen ofte unaturlig uddybning og udretning, som hindrer en naturlig dynamik med oversvømmelse af bredderne, tilbageholdelse af vand i de omkringliggende enge og en mere jævn vandtilførsel gennem året.

I de meget værdifulde moser Skidendam og Fandens Hul kan der komme behov for rydning eller udtynding af birkeopvækst på områder med hængesæk eller højmose for at opnå en god naturtilstand og af hensyn til disse områders meget sårbare arter

Områder med biodiversitetsfremmende tiltag fremgår af Kort 12 og er nærmere beskrevet i de følgende afsnit.

Kort 12 Biodiversitetsfremmende tiltag.

3.7.1 Rydning og strukturfældning

Naturstyrelsen har udarbejdet overordnede retningslinjer og principper[20] for forvaltning for urørt skov, som man inden for Naturnationalpark Hellebæk følger i forhold til fældning samt udtag og salg af træ.

Som led i naturgenopretningen i forbindelse med overgang til urørt skov er der fra 2018 og frem arbejdet med rydning af en række mindre arealer på samlet ca. 6 ha med rødgran, som går på tværs af de hidtidige bevoksningsgrænser. Målet har været at understøtte udviklingen

[20] Se forrige note.

af mere naturlige overgange mellem naturtyperne, og skabe sammenhæng og spredningskorridorer mellem de lysåbne naturarealer.

For at skabe flere lysåbne naturarealer i den ret lukkede skov i Teglstrup Hegn planlægges der en række rydninger i en del af rødgranbevoksningerne på i alt 20 ha (Kort 12). Herefter er der knapt 30 ha rødgran i Teglstrup Hegn. På arealer, hvor der ryddes bevoksninger af rødgran eller oversøiske arter kan førnelaget blive afskrabet i delområder som samlet udgør 1-3 ha for at nulstille successionen, fjerne næringsstoffer og give mulighed for fremspiring fra områdernes naturlige frøbank. Dette afhængig af de nuværende natur- og terrænforhold og muligheden for at placere det afskrællede førnelag andetsteds.

Derudover er der sket rydning af en række bevoksninger med oversøiske arter som sitkagran og douglasgran, da deres beskedne bidrag til biodiversiteten ikke er proportionalt med den arealandel, de udgør af skoven. En række gamle træer og mindre bevoksninger af de oversøiske arter bevares, hvor de vurderes at have en særlig landskabelig værdi.

En stor del af nåletræsbevoksningerne i området er plantet på lavere liggende områder – og ofte på arealer, som bærer tydeligt præg af dræningsgrøfter. En række af bevoksningerne på disse områder er allerede ryddet som forberedelse til genopretning af de hydrologiske forhold.

Der gennemføres jævnfør retningslinjerne for urørt skov generelt ikke strukturfældning i bevoksninger med bøg, eg eller skovfyr ældre end 150 år. I fornødent omfang vil der dog ske fældning af opvækst for, at sikre de gamle træer længst muligt mod udskygning og overvoksning. De aktiviteter i form af lysninger rundt om de gamle egetræer, som er gennemført i naturprojektet LIFE Open-Wood, tænkes udbygget og fortsat.

I bevoksningerne af bøg i den nordlige del af Hellebæk Skov planlægges der med en høj fældningsgrad for at skabe lysåbne forhold og et højere strukturindhold således, at fødegrundlaget for de græssende dyr øges. Det er ønsket, at det helårsgræssende kvæg oftere skal besøge disse skovområder og dermed påvirke områdets vegetationsstruktur.

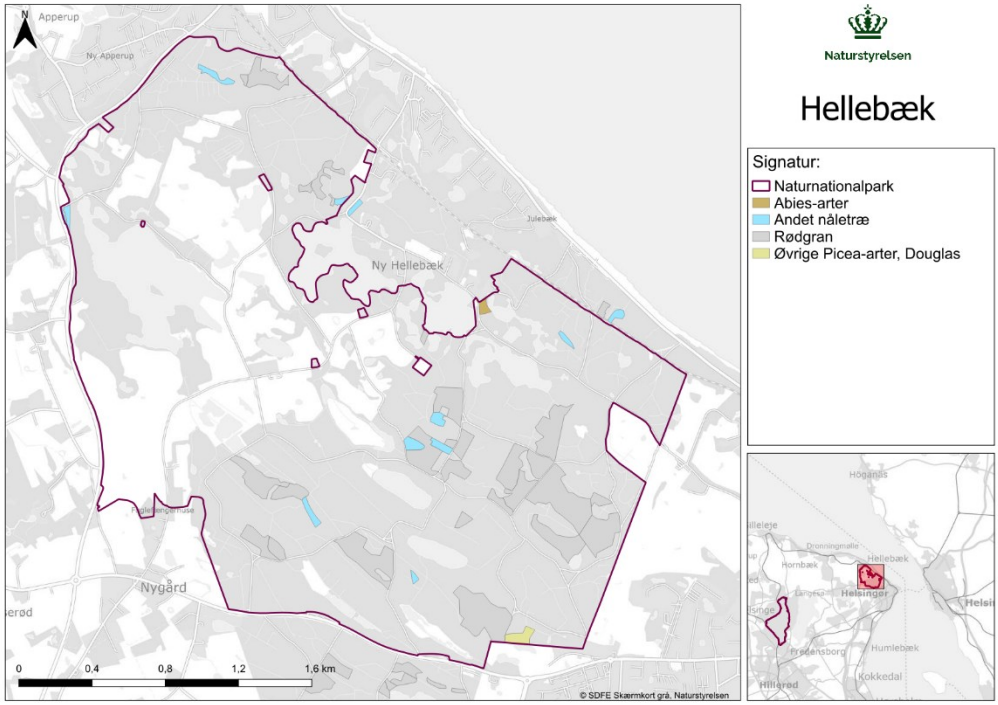
I Naturnationalpark Hellebæk vil strukturfældningerne i bøg først og fremmest have fokus på, at etablere mindre lysninger i de yngre bevoksninger. I de yngre egebevoksninger vil der ved strukturfældningerne ligeledes være et fokus på at etablere lysninger men samtidig også at reducere antallet af træer, så der bliver plads til, at de enkelte træer kan udvikle en dyb og bred krone.

Skovdriften i området har gennem mange år fremmet bøgen og gjort, at bevoksningerne er blevet artsmæssigt homogeniserede. Som led i strukturfældningerne vil de mindre hyppigt forekommende træarter blive fremmet. Det drejer sig bl.a. om arter som skovfyr, kirsebær, seljepil og rødgran.

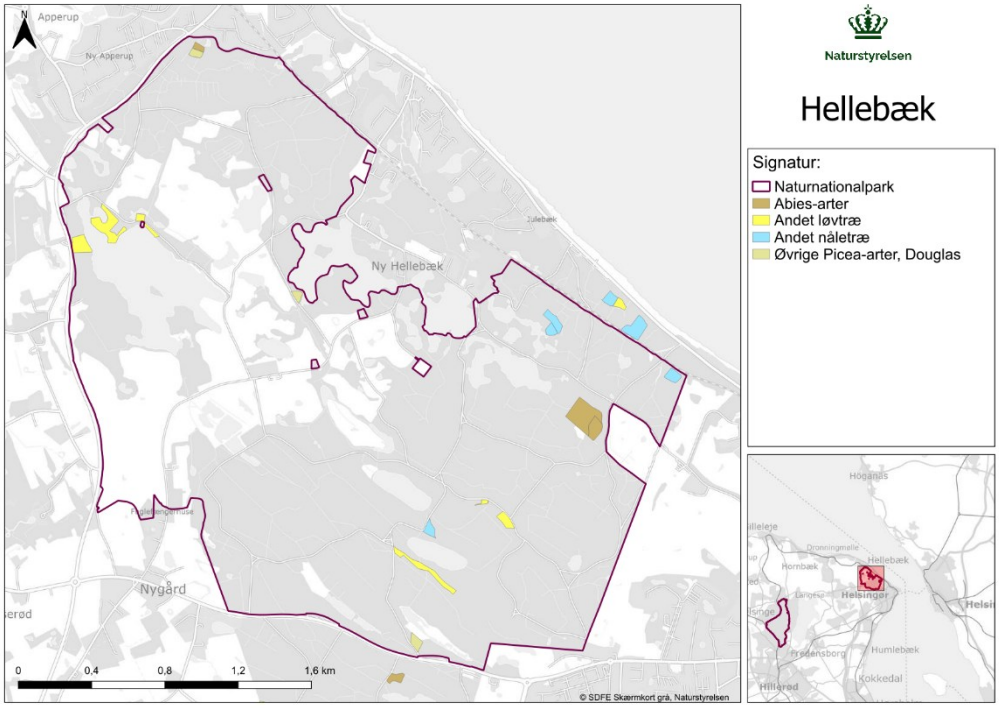
Bevoksningerne omkring søer og damme især i Hellebæk Skov er omfattet af Hellebækgård fredningen og skal jf. fredningen opretholdes som højskov. I disse bevoksninger foretages der en forsigtig strukturfældning ud fra en lav fældningsgrad < 25%. for, at fremme variationen i bevoksningerne, og medvirke til at sikre en gradvis/løbende foryngelse, så bevoksningerne fortsat kan danne en etageret bøgedomineret højskov.

Området rummer en række bevoksninger med rødeg, som ikke er hjemmehørende i Europa, og som derfor kun har meget begrænset interesse rent biodiversitetsmæssigt. Generelt planlægges bevoksningerne af rødeg fjernet, Dog vil der i rødeg-bevoksningerne omkring Bøgeholm Sø ske en mere forsigtig og gradvis fjernelse af rødeg for, at indblandet stilk-eg, bøg og fuglekirsebær kan fremmes samtidig med, at fredningsbestemmelsernes krav om at fastholde bredbevoksningens fremtræden som højstammet skov omkring søen kan opfyldes.

Tre bevoksninger med rødeg på i alt ca. 1,5 ha ryddes helt, idet indblandede bøg, stilk-eg og birk dog bibeholdes. Fældede oversøiske træarter vil generelt blive taget ud og solgt.

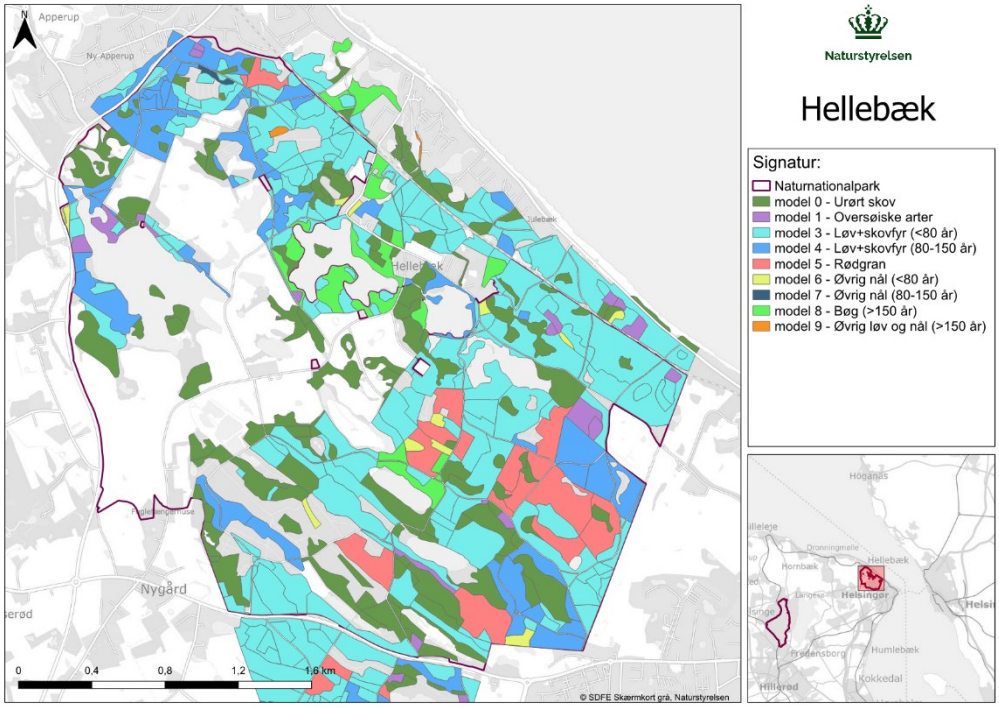
Kort 13 Forekomst af rødgran samt europæiske træarter, som ikke er hjemmehørende i Danmark.

Kort 14 Forekomst af oversøiske træarter.

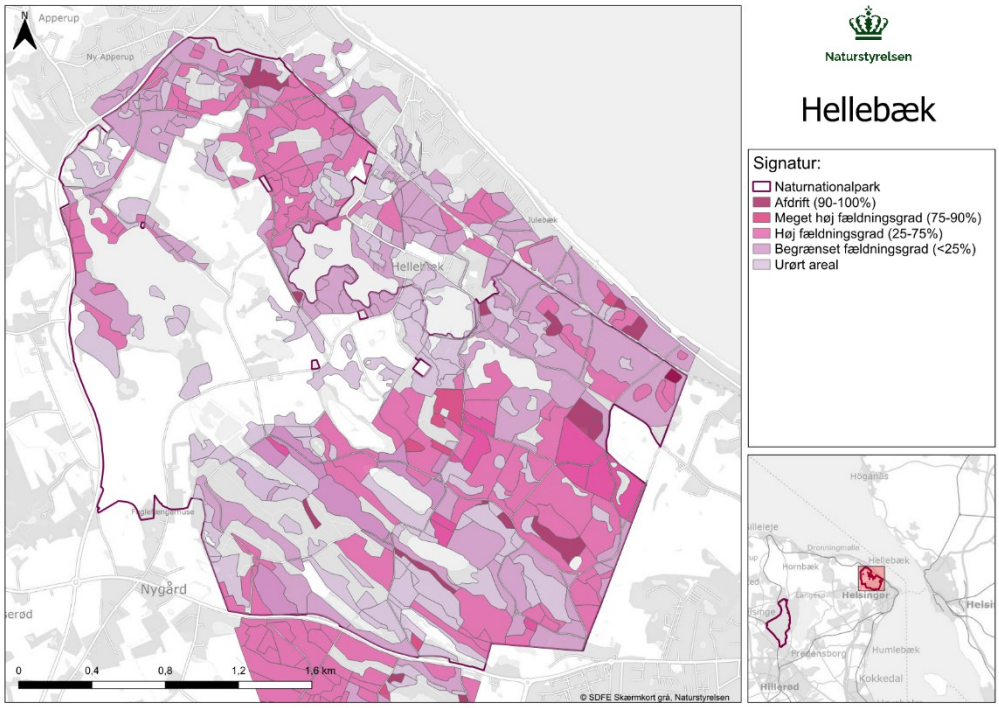
Naturgenopretning gennem fældningen af træer anvendes aktivt til fordel for biodiversiteten, ved at der skabes mere lys og variation i skoven. Det sker f.eks. ved fældning og udtag af oversøiske træarter, hvorved der gives mere plads til hjemmehørende arter, der i højere grad understøtter dansk biodiversitet. Andre eksempler er reduktion af skyggetræer til fordel for mere biologisk værdifulde lystræer, eller fældning i tætte ensartede bevoksninger, hvor der skabes lysninger på 0,1 – 0,5 ha og dermed mere lys til jordbund og underskov. Træerne, der friholdes fra fældning i den enkelte bevoksning, er dem med størst værd i for biodiversiteten, f.eks. træer med grenkløfter (tveger) eller andre mikrohabitater (levesteder for forskellige arter).

Naturgenopretningen planlægges med udgangspunkt i 10 genopretningsmodeller. I nogle bevoksninger vil der ske afdrift af ikke-hjemmehørende træarter. I andre bevoksninger undlades fældning helt. Sidstnævnte kan være bevoksninger med stor variation og et særligt højt naturindhold.

Kort 15 Naturgenopretningsmodeller. Alle modellerne er beskrevet i "Retningslinjer for forvaltning af urørt skov"[21].

Til understøttelse af naturgenopretningsmodellerne er disse angivet med en forventet fældningsgrad (kort 16). Fældningsgraderne angiver, hvor stor en andel af træer på det enkelte areal, der forventes fældet i naturgenopretningsperioden og kan således varieres i intensitet fra "begrænset" over "meget høj" til "afdrift", jf. fældningsgraderne.

Kort 16 Fældningsgrader.

[21] https://naturstyrelsen.dk/media/i4ypx1bg/bilagb_overordnede-retningslinjer-for-uroert-skov.pdf

3.7.2 Veteranisering og dødt ved

Der er generelt mangel på skadede og døde træer med råd, sprækker og hulheder i statens skove i dag. Veteranisering skal bidrage til, at skabe mere både stående og liggende dødt ved til gavn for en lang række af arter, som har deres levesteder her. Naturstyrelsen har gennem en længere årrække haft fokus på især de gamle egetræer i Hellebæk Skov og Teglstrup Hegn for at understøtte de mange arter, som er knyttet til de gamle løvtræer – herunder især eremitten. Flere af aktiviteterne er en del naturprojektet LIFE Open-Woods, som gennemføres i perioden 2019-2027. Træerne skal have en vis alder (typisk 80-150 år) og stammerne en vis diameter, før de er velegnede til veteranisering, som i øvrigt følger de overordnede retningslinjer, som er udlagt for arealer med urørt skov. Der kan benyttes flere forskellige metoder til veteranisering, såvel manuelle som mekaniske. Hvilke typer der anvendes og hvilke træer der udvælges tilpasses naturhensynene. Det tilstræbes, at bark og ved beskadiges delvis på mindst 10 træer pr. ha i en række bevoksninger, herunder i ensartede yngre bestande samt i ældre løvtræsbevoksninger (alder 80-150 år), hvis der foretages fældninger i dem. Formålet er at skade træerne (gerne dybt i veddet), så de indenfor en årrække dør af skaderne eller endnu bedre i forhold til biodiversiteten lever længe med skaderne. På den måde sikres der en løbende tilførsel af dødt ved over en længere årrække.

Dødt ved vil endvidere blive anvendt som biologiske strukturelementer på de tidligere dyrkede arealer nord og vest for Hellebækvej (Kort 12). Disse områder har i dag få biologiske strukturer, da arealerne har været i omdrift (dyrkede marker) indtil omkring år 2000. På 15 forskellige steder rundt om i naturnationalparkens skove udlægges der 5-10 hele træer, som er fældet i forbindelse med strukturfældninger og lysstilling i Teglstrup Hegn og Hellebæk Skov.

3.7.3 Styrkelse af skovbryn og overgange

I de bevoksninger, hvor der fældes for at forbedre skovens struktur, gøres det på en måde, så de skarpe linjer mellem bevoksningerne og mod de lysåbne arealer udviskes. Dermed skabes mere artsrige overgange og skovbryn, som er af stor betydning for biodiversiteten. Der tages særligt hensyn til de hjemmehørende buske som tjørn, hyld, hassel, slåen mfl. så de får mere plads og lys.

Dødt ved kan også placeres, så det får lov at henligge ud på tilstødende lysåbne områder, dog under hensyntagen til beskyttede diger. Ved strukturfældning og lysstilling af løvtræer vil der på 20 steder i naturnationalparken blive foretaget fældning, så dødt ved i form af hele træer (Kort 12) vil efterlades ud mod de lysåbne arealer.

3.7.4 Fremme forekomsten af hjemmehørende buske og træer

Området rummer i dag forholdsvist mange arter og en væsentlig andel af hjemmehørende buske og småtræer. Både den varierede jordbund, græsgangene i Kohaven og de sønære arealer har givet rum for mange arter. Ved naturnationalparkens etablering er der således gode muligheder for, at de hjemmehørende buske og småtræer kan få endnu bedre forhold.

Det vil blandt andet ske gennem særligt fokus på disse arter ifm. strukturfældninger. Ved det øgede græsningstryk og en gradvis opblødning af de skarpe bevoksningsgrænser samt etablering af bredere overgangszoner mellem de lysåbne arealer og den sluttede skov, vil disse arter spille en helt central rolle.

Teglstrup Hegn har karakter af et sammenhændende skovområde, uden større åbne arealer, bortset fra Klaresø og Sortesø. Skovpræget foreslås som nævnt ovenfor åbnet op ved at rydde dele af bevoksninger af rødgran (Kort 16) og de ikkehjemmehørende oversøiske træarter. På disse arealer planlægges det at øge diversiteten af træer og buske ved, at tilplante 4 ha fordelt på 9 lokaliteter med arter som eg, bævreasp, tørst, seljepil, fuglekirsebær og diverse blomstrende og stikkende hjemmehørende buske som f.eks. slåen, tjørn mf. (Kort 12).

De tidligere dyrkede arealer, og særligt den vestlige del af Kohaven nær Nygård bærer stadig præg af dyrkningshistorien, og områderne har lav landskabsvariation. På disse tidligere opdyrkede arealer kan der etableres holme af hjemmehørende arter af løvtræer og buske (Kort 12) for at øge landskabsvariationen og læ, skjul og fødemuligheder for de græssende dyr. For eg vil der blive foretaget indsamling af agern fra udvalgte træer i området med en alder på 350-400 år. De indsamlede agern vil blive opformeret og efterfølgende udplantet i 7 delområder. På den måde bygges der videre på den lokale, tilpassede genpulje i disse nyplantninger af eg. Det vil i en årrække være nødvendigt at skærme nyplantningerne af eg fra de græssende dyr, som ellers vil nedbide planterne. Derfor arbejdes der med en model ifm. med planlagte nyplantninger af eg og buske på de tidligere dyrkede arealer, hvor udlæg af store løvtræsstammer skal beskytte fremspirende planter mod nedbidning. Stammerne vil samtidig virke som levesteder for smådyr og svampe. Kun egetræer vil blive udplantet, mens øvrige arter af buske og træer udsås efter en indledende jordbearbejdning, der skal bryde græsdækket og muliggøre spiring. Hvis det ikke viser sig, at de udlagte stammer kan beskytte de fremspirende træer og buske fra de græssende dyr, da kan det komme på tale, at beskytte områderne af højt trådhegn i en midlertidig periode,

3.7.5 Fremme af lysåbne skovområder

Lysninger er særligt værdifulde, fordi de er rige på blomstrende urter og buske og dermed også fremmer forekomster af eksempelvis dagsommerfugle og andre insekter. En skovlysning er en åbning i kronetaget, som er stor og længevarende nok til at skabe en tydelig ændring/overgang i urtelagets og ofte også busklagets artssammensætning. I den nordlige del af Kohaven findes bøgedominerede områder på muldbund, hvor skovdækket er så tæt, at de græssende dyr stort set ikke besøger området. I forbindelse med strukturfældningerne prioriteres i disse områder høje fældningsgrader i bøgebevoksninger for at skabe lysåbne forhold og et højere strukturindhold, således at fødegrundlaget for de græssende dyr øges.

I områder med forekomst af store gamle træer og særligt egetræer fortsættes indsatsen med, at sikre lysåbne forhold omkring træerne. Skovnaturtyperne får derved et mere åbent præg.

3.7.6 Genopretning af hydrologi og det historiske vandsystem

De overordnede rammer for de planlagte tiltag vedr. genopretning af naturlig hydrologi er beskrevet i afsnit 4.6.1

Som følge af den mangeårige udnyttelse af vandkraften i området er de hydrologiske forhold stærkt modificerede, og der knytter sig samtidig betydelige kulturhistoriske interesser til en sikring og bevaring af anlæggene, hvorfor det ikke er muligt at genoprette områdets naturlige hydrologi.

Derfor er der i samarbejde med Museum Nordsjælland foretaget en analyse af de synlige kulturspor og sammenhængen i kulturlandskabet, som har afdækket omfanget af historiske damme, som er blevet drænet for at udnytte arealerne til skovdrift. På disse arealer vil det i mange tilfælde være muligt at gennemføre en retablering af den historiske dam, herunder genetablering af stemmeværk.

Parallelt hermed har Naturstyrelsen kortlagt de øvrige arealer i naturnationalparken, hvor der er potentiale for at genetablere de naturlige hydrologiske forhold. Samlet er der således identificeret op mod 52 fokusområder, hvor der er potentiale for at genoprette de hydrologiske forhold – enten i retning af en kulturhistorisk genopretning eller en egentlig genopretning af naturlig hydrologi (Kort 17). Der arbejdes med to principielt forskellige typer af genopretning: 1) Genopretning af de kulturhistoriske hydrologiske forhold i et tæt samarbejde med de kulturhistoriske myndigheder, 2) Genopretning af de naturlige hydrologiske forhold på lokaliteter, hvor der ikke er kulturhistoriske interesser.

Ad 1) Da området nu er udpeget som naturnationalpark, vil der i forbindelse med genopretningen af de kulturhistoriske vandforhold være stort fokus på områdets biologiske elementer. Det er således en mulighed, at vandstanden i de enkelte damme tilpasses naturforholdene med fokus på Natura 2000-planens overordnede målsætninger, herunder bl.a. at den for Danmark særlige store forekomst af aktiv højmose* (7110) sikres, og forekomsterne søges øget og sammenkædet, hvor det er muligt. Det fremgår endvidere af målsætningerne, at områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi.

Det vurderes, at der kan foretages genopretning af de kulturhistoriske hydrologiske forhold på 28 lokaliteter med et estimeret areal på ca. 70 ha (Kort 17). Da der er tale om et kulturbetinget vandsystem, vil der som sagt ikke være tale om genopretning af naturlig hydrologi, men tiltagene forventes at gavne en lange række af områdets sjældne og truede naturtyper og arter, der i høj grad er knyttet til vådområder. Den endelige udtrækning af vandstandshævning vil blive fastlagt i forbindelse med detailplanlægningen.

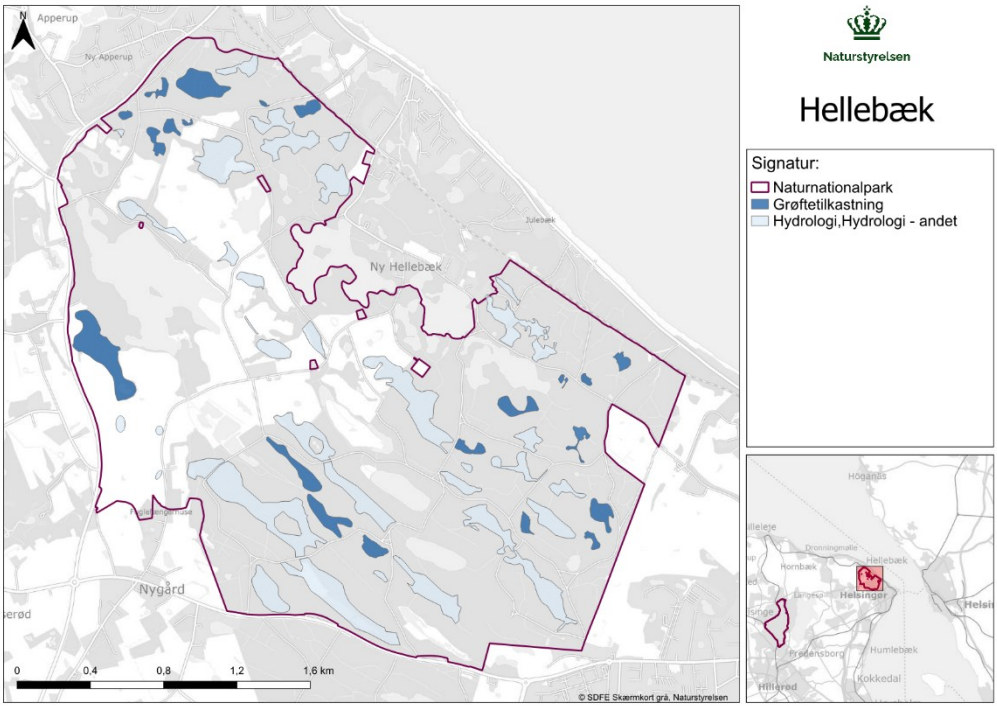
Der er i november/december 2022 igangsat hydrologisk monitering på en række eksisterende søer/damme, vådområder og potentielle genopretningsprojekter. Dette muliggør en løbende monitering af vandstandsforholdene i området, som blandt andet vil forbedre Naturstyrelsens muligheder for styring af vandstanden i dammene i forbindelse med såvel ekstremregn som tørke, og som samtidig vil kunne måle på de vandstandsmæssige effekter af de genopretningsprojekter, der bliver sat i gang i forbindelse med naturnationalparkens etablering.

Ud over gevinsterne for naturen vil genskabelsen af søer og moser medvirke til at fremhæve de kulturhistoriske elementer i landskabet og generelt medvirke til en øget landskabsvariation.

Ad 2) I Teglstrup Hegn og i Hellebæk Skov er der gennem mange år udført dræning ved at grave skovgrøfter af hensyn til skovdrift. Sådanne grøfters drænende virkning kan enkelt standses ved, at grøften kastes til på en kort strækning, eller ved at der etableres en spunsvæg evt. i form af en metalplade e. lign. Det vurderes, at de hydrologiske forhold kan genskabes i sådanne afvandede områder på 24 lokaliteter med et samlet areal på ca. 23 ha. Den endelige udtrækning af vandstandshævning i delområderne vil blive fastlagt i forbindelse med detailplanlægningen.

I Hellebæk Kohave findes et antal mindre rørlagte vandløb med overjordiske betonbrønde. Der vil på blive arbejdet med at åbne disse rørlægninger og derved retablere naturlig hydrologi på de lysåbne arealer.

I Kohaven vil drænsystemer, som er etableret i de gamle vange i den åbne del af Kohaven, blive gennemgået ved hjælp af ældre kort. Kortene er ca. 150 år gamle, og det er tvivlsomt, om drænene endnu virker, men i det omfang drænene er virksomme vil de blive tilproppede ved ilæg af lerholdigt vandstandsende materiale. Det skal sikres, at der ved lukning af dræn ikke sker en påvirkning af naboarealer.

Kort 17 Fokusområder for genopretning af hydrologi omfatter potentialer for naturlig hydrologi såvel som kulturhistoriske genetableringer (vist som Hydrologi – andet)

3.7.7 Bekæmpelse af ikke-hjemmehørende invasive arter

Ikke-hjemmehørende invasive plante- og dyrearter kan defineres som arter, hvis introduktion eller spredning er konstateret at være en trussel mod eller have skadelig indvirkning på biodiversiteten og de relaterede økosystemtjenester[22] og i enkelte tilfælde sundheden. Der vil typisk være tale om, at de fortrænger naturligt hjemmehørende arter. Invasive arter i naturnationalparkerne kan bekæmpes efter samme regler som i andre naturområder. Udryddelse af ikke-hjemmehørende invasive arter er ofte tilstræbt, men ofte ikke praktisk muligt. Naturstyrelsen prioriterer derfor indsatser og metodevalg afhængigt af art, lokalitet og trusselsbillede.

Invasive arter er reguleret af EU forordningen om forebyggelse og håndtering (EU-liste) og en national liste, som begge indgår i en bekendtgørelse.[23] Væsentlige invasive arter i Naturnationalpark Hellebæk fra disse lister er: Japansk pileurt.

[22] Bekendtgørelsen om forebyggelse og håndtering af introduktion og spredning af invasive ikke-hjemmehørende arter på EU-listen og en national liste med handelsforbud m.v. over for invasive arter. (BEK 1285 af 12/11/2018)

[23] Se forrige fodnote

Nogle invasive arter er ikke reguleret af bekendtgørelse, men er problematiske i den danske natur. Derfor har Danmark en samlet national oversigt over invasive arter. Heraf er de væsentlige i Naturnationalpark Hellebæk sitkagran og tsuga. Sitkagran og tsuga betragtes i et system med fri dynamik som et særligt problem, da de ikke er hjemmehørende, forynger sig meget villigt og ikke ædes af græssende dyr.

Der kan også udføres bekæmpelse af arter, der udgør en trussel i form af kraftig tilgroning på lysåben natur, selv om disse hverken er på EU-listen, den nationale liste. Heraf er de væsentlige i naturnationalpark Hellebæk japansk pileurt

Den hidtidige indsats for at bekæmpe udbredelsen af kæmpe-pileurt især i selve Hellebæk intensiveres i forbindelse med etableringen af naturnationalparken. Der er således udvalgt en række fokusområder, hvor der som bekæmpelsesmetode udlægges/er udlagt sort fiberdug, som skal ligge på arealet i 4-5 år. En del af bekæmpelsen af pileurt sker i samarbejde med lokale frivillige. Ved Nygaard ses bestande af gyldenris, men det forventes at opstart af afgræsning i området vil kunne holde bestandene nede.

3.7.8 Specifikke indsatser rettet mod arter eller særligt værdifulde naturarealer samt igangværende projekter

Der har gennem flere år været arbejdet med at sikre levesteder for den ret store gruppe af arter i området – heraf flere meget sjældne, som er knyttet til de gamle ege og bøge. Indsatserne i form af lysstilling og veteranisering med henblik på at øge antallet og levetiden for de gamle træer og samtidig sikre en sammenhæng mellem de gamle træer vil fortsætte, også når det igangværende LIFE projekt udløber i 2027.

Naturstyrelsen finder, at det vil være vigtigt for udvikling af naturindholdet i naturnationalparken, at der i fremtiden kan gennemføres samarbejdsprojekter med foreninger, organisationer, myndigheder mv. omkring f.eks. artsforvaltning for særlige nøglearter (paraplyarter) eller særlige naturtyper.

Eremit er en særlig paraplyart for den biodiversitet, der er knyttet til veterantræer, og der kan gennemføres samarbejdsprojekter med foreninger, organisationer, myndigheder mv. omkring artsforvaltning rettet imod eremit. Tilsvarende kan der gennemføres samarbejdsprojekter rettet imod andre paraplyarter knyttet til de næringsfattige og truede mosenaturtyper f.eks. grøn busksommerfugl eller mose-perlemorsommerfugl.

3.7.9 Konvertering af landbrugsjord til ny natur

Størstedelen af Kohavens græsgange har været omdriftsarealer frem til år 2000. Derfor er særligt arealerne mod Nygård fortsat præget af kulturgræsser. De åbne slette- og overdrevsområder i Hellebæk Kohave er derfor artsfattige og med en lav forekomst af bredbladede urter. Dansk Botanisk Forening har peget på potentialet i at tilføre hø fra nogle af de mere artsrige områder i Kohaven til disse arealer, eventuelt i kombination med afskrælning af græstørven i nogle mindre felter. Til dette formål udvælges fem arealer på samlet 1-3 ha i de vestligste dele af Kohaven ved Nygård, hvor dyrkningen senest er opgivet.

Naturstyrelsen har overtaget ca. 4 ha. tidligere dyrkede arealer fra Helsingør Kommune beliggende ved Nygård og helt ud til Skindersøvej (Kort 12). Bortset fra et vandhul er arealet stærkt præget af kulturgræsser og har meget lavt naturindhold. På arealet kan der også tilføres sten, enten fritliggende i jordoverfladen eller som en bunke tæt ved det beskyttede vandhul og dødt ved fra strukturfældninger i Teglstrup Hegn for at øge strukturen. Ved at udlægge sten skabes nye rastesteder for stor vandsalamander og andre paddearter. Dette tiltag foretages under hensyn til fredningsbestemmelserne i fredningen af Hellebækgård.

3.8 Øvrige tiltag

Naturtilstanden af vandhuller på de tidligere dyrkede marker kan forbedres af hensyn til ynglende padder ved at fjerne træer og buske i randzonen. Det gælder fx et vandhul nær Nygård ud til Skindersøvej, som er omgivet af en smal bevoksning af plantede træer, der forhindrer solindstråling til vandhullet og dermed udgør en væsentlig negativ struktur i forhold til vandhullets betydning for plante- og dyrelivet. Øst for det historiske tipvognsspor beliggende matrikel 1c Hellebækgård, Hellebæk findes også et vandhul, hvor elletræer i randen af et vandhul skygger for solindstrålingen til vandhullet. Disse vandhuller er negativt påvirket af skyggepåvirkning fra træer og buske i randzonen.

De store lysåbne og ensartede græsdominerede flader i Kohavens vestlige del ved Nygård, har været dyrket frem til ca. 2000. Landbrugsdriften har medført, at arealerne fremstår helt ensartede uden de naturlige landskabselementer, der karakteriserer overdrevsarealer og har en meget lav landskabsvariation. Disse store ensartede græssletter indeholder i dag kun få naturlige strukturer i form af eksempelvis myretuer, sten, buske mv. På disse arealer sigtes efter et mere varieret landskabsbillede med spredte trægrupper, enkeltstående træer og småholme jf. fredningen af Hellebækgårds intentioner. For at genskabe karakteristiske strukturer i et naturligt græsland udlægges og delvis nedgraves store sten, og på 5 delområder på samlet 1-3 ha tilføres hø fra nogle af de mere artsrige områder i Kohaven, eventuelt i kombination med afskrælning af græstørven i nogle mindre felter. Træstammer placeres i randen mod eksisterende skovkanter. Hvor det er muligt, eftersøges eksisterende dræn som tilstoppes, så der opstår vandfyldte lavninger. Målet er at skabe græsgange med en naturlig overdrevsvegetation og vegetationsstruktur og en kombination af åbne græsområder med spredte træbevoksede holme og områder med krat samt vandfyldte lavninger eller søer (Kort 12).

3.9 Forventede klimaeffekter

I Naturnationalpark Hellebæk er de skovbevoksede arealer på ca. 400 ha kendetegnet ved at være stærkt domineret af bøg og andre løvtræarter. Det begrænsede nåleskovsareal udgøres overvejende af rødgran (ca. 47 ha) og en mindre andel af oversøiske træarter (ca. 16 ha). Forventningen er, at hovedparten af de oversøiske træarter fjernes hen over en periode på op til 6 år, samt at der i hovedparten af rødgranbevoksningerne gennemføres kraftige strukturfældninger for at skabe lys og variation i den ellers mørke granskov. En sådan indsats i forhold til naturgenopretning i Naturnationalpark Hellebæk vurderes i begrænset omfang at reducere nettooptag af CO_2 på især kort sigt.

Der er i Naturnationalpark Hellebæk endvidere planlagt en række indsatser for at fremme den naturlige og/eller kulturhistoriske hydrologi i området. Der er helt overvejende tale om indsatser som består i at nedlægge eksisterende grøfter. Der er i Naturnationalpark Hellebæk især tale om ikke tørveholdige jorde med begrænset potentiale for CO_2-reduktion, idet der dog findes arealer med hel eller delvist nedbrudt tørvemose.

Godt halvdelen af Naturnationalpark Hellebæk er i dag skovbevokset. Skovene optager CO_2 fra atmosfæren og lagrer kulstof i træernes ved. De skovbevoksede arealer udgør, inklusiv jordbund og tørv i skoven samt store lysåbne tørvemoser, det største naturlige kulstoflager i naturnationalparken. Lageret på de skovbevoksede arealer fordeler sig på fem forskellige puljer: Levende overjordisk biomasse, levende underjordisk biomasse (træernes rødder), dødt ved, jordbundens lag af uomsat organisk materiale og mineraljordens indhold af organisk materiale. Det er særligt ændringer i skovens levende biomasse, altså træernes rødder, stammer, grene mm, der har betydning for, om der er et nettooptag eller nettoafgivelse i forbindelse med etableringen af naturnationalparken.

Sammenlignet med en fortsat naturnær skovdrift i området må det forventes, at etableringen af naturnationalparken på kort sigt har en mindre negativ effekt på områdets optag af CO_2. Når der ryddes arealer til lysåben natur, reduceres skovens kulstoflager, ligesom naturlig hydrologi, græsning m.m. samlet set påvirker skovens tilvækst. Dermed er der en negativ påvirkning i forhold til evnen i skovens levende biomasse til at optage CO_2. Efter naturgenopretningen er gennemført, vil CO_2 optaget igen stige i den levende biomasse, herunder træer og krat, der vokser naturligt frem.

På lang sigt (100 år) opnår skoven en modenhed, hvor nettooptaget af CO_2 bevæger sig mod 0, fordi træer dør og nedbrydes i samme tempo, som skoven vokser. Til sammenligning vil der ved en fortsat skovdrift være et mere eller mindre stabilt nettooptag af CO_2 over hele perioden. Dette skyldes først og fremmest de substitutionseffekter, der er forbundet med produktionen af træbaserede produkter. Substitutionseffekten angiver størrelsen af de undgåede udledninger i andre sektorer, når klimatunge materialer som f.eks. stål, beton, aluminium mv. erstattes af bæredygtigt produceret træ, der er et klimavenligt alternativ.

Det kan derudover bemærkes, at i Københavns Universitets klimafremskrivningsrapport fra 2022[24] for drivhusgasregnskab for danske skove er vurderingen, at udlæg af urørt skov i nåleskovsdominerede områder, hvor der alt andet lige vil være større behov for naturgenopretningstiltag (det vil sige flere lysninger, veteranisering, udfasning af oversøiske træarter og skovgræsning og genopretning), vil resultere i en væsentlig større negativ klimaeffekt på den korte bane (2020 – 2030) sammenlignet med udlæg af urørt skov i områder domineret af løvtræer. Dette understøttes af den nye beregningsmodel anvendt i København Universitets klimafremskrivningsrapport for 2024[25].

[24] Johannsen, V.K., Nord-Larsen, T. & Bentsen, N.S. (2022). Opdatering af skovfremskrivning: Forventet drivhusgasregnskab for de danske skove 2020-2050. IGN Rapport, februar 2022. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, Frederiksberg. 99 s. ill.

[25] https://static-curis.ku.dk/portal/files/392914977/Forest_carbon_pool_projections_2024_web.pdf

4. Forvaltningsplan

4.1 Udviklingsmål

Naturnationalpark Hellebæk har ikke et fast defineret udviklingsmål for naturens tilstand, da udviklingsmålet er, at naturen og de naturlige processer skal have friere udfoldelsesmuligheder og kunne udvikle sig mere dynamisk. Naturen kan dermed løbende ændre sig og blive mere varieret. Naturnationalpark Hellebæk har forudsætning for en vildere og dynamisk natur, der kan bidrage til øget biodiversitet. Det er således et udviklingsmål, at området generelt vil udvikle sig til en varieret natur, hvor skarpe grænser mellem skov og lysåben natur udviskes. Desuden skal forvaltningen understøtte målsætningerne i de gældende Natura 2000-planer. Der vil være et naturligt græsningstryk – af både "browsere" og "græssere". Græsningen vil foregå som helårsgræsning som udgangspunkt uden støttefodring, men vil variere i intensitet både geografisk og tidsmæssigt. Denne græsning vil være medvirkende til opbygning af en varieret skovstruktur og skabe varierede overgangszoner mellem lysåben og mere skygget natur. Naturen i naturnationalparken vil i højere grad være præget af fugtige områder, da den naturlige hydrologi søges genoprettet. Der vil komme meget mere dødt ved. Der vil således blive skabt en lang række forskellige biotoper, der kan udgøre levesteder for en varieret flora og fauna.

I Naturnationalpark Hellebæk vil kultur- og fortidsminderne fortsat være bevarede, og der vil være rige muligheder for, at befolkningen kan opleve en rig og varieret natur.

4.2 Principper for forvaltning af dyr, der kan passere ind og ud af naturnationalparken

Der bliver ikke afholdt kommerciel rekreativ jagt i naturnationalparkerne. Men der kan foretages bestandsregulering af krondyr. De naturligt forekommende hjortearter (rådyr) forvaltes i princippet så lidt som muligt – inden for gældende lovgivning. Hjortearter, der kan forlade indhegningen fodres ikke.

Invasive arter af pattedyr bekæmpes efter gældende regler og forvaltningsplaner.

4.3 Principper for forvaltning af dyr udsat i naturnationalparken

Generelt

I Naturnationalpark Hellebæk er hensynet til dyrevelfærden i forvaltningen af de store pattedyr bag hegn afgørende. Dyrene skal leve med begrænset menneskelig indgriben, og forventningen er, at de derved bevarer så meget som muligt af deres naturlige adfærd. Hvis enkelte dyr udviser opsøgende eller aggressiv adfærd, fjernes eller aflives disse. Der iværksættes en fokuseret formidlingsindsats for at sikre en hensigtsmæssig adfærd hos brugerne af arealerne. Derudover udarbejdes der, senest to år efter at dyrene er sat ud, en særskilt evaluering af velfærden for de store planteædende pattedyr, hvilket vil fungere som et supplement til det løbende tilsyn med dyrene.

For at store planteædende pattedyr fremmer økosystemer med høj biodiversitet er det vigtigt at bestanden af de enkelte arter reguleres så tæt som muligt efter naturlige mekanismer. I naturlige økosystemer reguleres de største arter i højere grad af fødetilgængelighed, hvorimod mindre arter vil være mere reguleret af rovdyr.

I naturnationalparken forvaltes dyrene så lidt som muligt. Som udgangspunkt støttefodres ikke. Støttefodring begrænses til de situationer, hvor det ikke er muligt at afhjælpe fødemangel ved f.eks. bestandsreduktion eller ved at flytte dyrene. Det sikres ligeledes, at der altid er adgang til vand – også i perioder med tørke eller hård frost.

Målsætningen er, via en proaktiv bestandsregulering, at sikre en dyretæthed der er lav nok til at de store planteædere ikke bliver udfordret på dyrevelfærden på grund af fødemangel. De store planteædende pattedyr forvaltes så ekstensivt som muligt inden for rammerne af den eksisterende lovgivning på veterinærområdet med henblik på, at dyrene kan udføre deres nøglefunktioner i økosystemet.

Tilsyn
Naturstyrelsen sikrer, at der i naturnationalparken føres et proaktivt tilsyn med dyrene, og at der er de rette faglige kompetencer tilstede for at tilse dyrene, herunder tilknyttet rådgivende privatpraktiserende dyrlæger, så der gennemføres løbende tilsyn og udarbejdes skriftlige dyrlægerapporter. Naturstyrelsen har udarbejdet retningslinjer for dyrevelfærd og udviklet et artsspecifikt velfærdsvurderingssystem, der anvendes i den daglige forvaltning af egne dyr på statens arealer. Retningslinjerne og velfærdssystemet sikrer, at der føres et proaktivt tilsyn med dyrene, hvor der registreres huld, adfærd, sundhed samt tilgængelig føderessource. Retningslinjerne omfatter ligeledes vurdering af dyrenes fødegrundlag på alle årstider, hvor der tages højde for fødegrundlaget både generelt og i definerede risikoperioder, som eksempelvis tørke, hård frost, snedække og ved evt. fødsler.

Det er hensigten, at tilsynet med de store planteædende pattedyr skal ske på bestandsniveau. Fastlæggelse af vilkår om tilsyn på bestandsniveau vil ske på baggrund af dispensationer fra de respektive myndigheder. For at sikre at dyrevelfærden i naturnationalparkerne er i orden, har regeringen besluttet, at dispensationsmuligheden i dyrevelfærdsloven skal evalueres et år efter, at de første naturnationalparker med en dispensation er åbnet. I risikoperioder (bl.a. hård frost og længevarende tørke) intensiveres tilsynet med dyrene. Den nærmere håndtering af krav til øremærkning afklares i dialog med Fødevarestyrelsen.

Dyrene i Naturnationalpark Hellebæk er under det lovpligtige tilsyn, bl.a. for at sikre dyrenes sundhed og velfærd og herunder også for at leve op til anmeldepligten for alvorlige husdyrsygdomme (bl.a. mund- og klovsyge, kogalskab og bluetongue), og for at kunne iværksætte hurtig og effektiv bekæmpelse af sygdomme, primært ved udtagning af syge dyr. Naturstyrelsen ønsker at håndtere dyrene så lidt som muligt for ikke at vænne dyrene til kontakt med mennesker. Som udgangspunkt foretages derfor ikke behandling af dyrene (f.eks. ivermectin-præparater mod indvoldsorm), hvor dyrene i stedet fjernes eller aflives, hvis der konstateres problemer i forhold til de enkelte individers sundhed og trivsel. Baggrunden for dette er at visse præparater vil kunne påvirke den insekt-biodiversitet, som ønskes opretholdt og gerne forøget.

Beredskabsplan

Med henblik på sikring af dyrevelfærden udarbejdes en beredskabsplan for håndtering af dyrene i særligt kritiske situationer. De tiltag, der kan indgå i en beredskabsplan, er beskrevet i faktaboksen nedenfor. I forbindelse med udarbejdelse af beredskabsplanen vil de beskrevne tiltag blive konkretiseret yderligere. Velfærdsvurderingssystem, retningslinjer og den konkrete plan for dyrevelfærden i naturnationalparken, herunder beredskabsplanen, vil indgå i ansøgningen til Fødevarestyrelsen om dispensation fra relevante bestemmelser i Dyrevelfærdsloven.

Bestandstætheder og bestandsregulering

I opstarten vil bestandene af de store pattedyr være forholdsvist små, og behovet for reduktion eller indgriben vil være knyttet til konkrete sygdomstilfælde eller skader på dyrene. Overvågningssystemet til bedømmelse af dyrenes velfærdstilstand og det hyppige tilsyn med dyrene skal sikre, at fødegrundlaget i området kan understøtte de voksende bestande.

Reduktion af bestandene vil kunne ske på forskellig vis afhængigt af dyrearten og baggrunden. På baggrund af den løbende overvågning af udviklingen i naturen vurderes det, om afgræsningen fungerer hensigtsmæssigt, og om dyrenes velfærd er tilgodeset i forhold til floksammensætningen. Hvis ikke, kan der justeres i den relative sammensætning af de store planteædende pattedyr. Hvis græsningstrykket bliver for højt og/eller velfærdstilstanden vigende, kan der ligeledes udtages enkeltdyr.

Beredskabsplan

Følgende tiltag – ud over bestandsregulering og flytning af dyr – kan bringes i spil og eventuelt anvendes simultant:

- Etablering af mindre frahegninger på 1-3 ha, som kan åbnes i perioder med særlig fødemangel. Frahegningerne flyttes med f.eks. 5-7 års mellemrum og kan dermed skabe en strukturel variation med forskellige tilgroningsstadier.
- Fældning af træer, hvor dyrene vil kunne æde knopper, kviste, bark mv. Træerne vil efterlades og dermed skabe mere dødt ved i skovbunden.
- Etablering af aflastningsarealer uden for naturnationalparken. Under helt særlige forhold vil dyrene i en kortere periode kunne sluses ud på disse arealer.
- Støttefodring.

Områdets bæreevne vurderes årligt efter vækstsæsonen eller under ekstreme vejrforhold (tørke eller meget våde forhold) på baggrund af vurdering af bestandsstørrelse, tilgængelig fødemængde og gennemsnitlig ernæringstilstand. Hvis områdets bæreevne vurderes til ikke at kunne sikre mod dårligt huld, grundet fødemangel i løbet af vinteren, reguleres bestandsstørrelsen herefter markant (for krondyrs vedkommende i henhold til gældende jagtlovgivning) – **inden** områdets bæreevne overstiges, og der opstår udfordringer med fødemangel. Ved bestandsreduktionen tilstræbes etablering af en naturlig køns- og alderssammensætning, og reduktionen bør tage udgangspunkt i de naturlige selektionsprocesser og bestandenes dyrevelfærd. Der kan også udtages dyr til anvendelse i andre naturprojekter. Bestandsreduktioner og tilføjelse af individer bør have et omfang der understøtter naturlige fluktuationer i bestandsstørrelse, således at naturtypernes regenerationsmuligheder i perioder fremmes. En sådan forvaltning vil bidrage til et over tid vekslende browser-græsningstryk, svarende til hvad der ville være naturligt i et skovgræsnings-økosystem.

Som udgangspunkt forudses et stort behov for "browsere" (krondyr), samt den naturligt forekommende bestand af rådyr i fasen, hvor den tidligere produktionsskov konverteres til en mere lysåben græsningsskov. Uden store græssende dyr vil der en ske en indvandring af blandt andet birk på de nye lysåbne arealer som led i den naturlige succession. Efter en årrække skal

det vurderes, om der er behov for at supplere krondyrenes græsning uden for Kohavens kreaturhegn med andre arter. Det kunne eksempelvis være dådyr, hvis måde at afgræsse på i højere grad vil kunne spille en rolle ved at holde de nye lysåbne arealer åbne og vedligeholde de eksisterende enge og sletter. På længere sigt skal det igen vurderes, hvilke dyr der bedst understøtter naturen i Naturnationalpark Hellebæk.

Tabel 3.1 i afsnit 3.2.1 angiver et scenarie forhold til bestandsstørrelser og græsningstryk. Scenariet er baseret på et estimeret samlet græsningstryk på mellem 20 og 75 kg dyr/ha. Dette græsningstryk er sat relativt lavt, i forhold til den nyeste litteratur om anbefalet græsningstryk i naturområder – se f.eks. Fløjgaard et al 2022[26]. Baggrunden for at sigte mod den lave ende er, at naturnationalparken er præget af store søflader, og at området uden for Kohaven er kendetegnet ved sluttet skov og få lysåbne områder med et ikke særligt stor tilgængeligt fødeudbud. Samtidig vil skoven fortsat en hel del år endnu bære præg af forstligt drevet højskov.

Græsningstrykket og browser/græsser fordelingen skal nøje følges i de første år, hvor bestandene udvikler sig, og erfaringerne fra denne overvågning skal bruges til en justering mellem browsere og græssere og en evt. reduktion af bestandene af de store pattedyr. Det er muligt, at områdets bæreevne på langt sigt kan ligge højere end mellem 20 og 75 kg/ha.

Stabile bestande er ikke et mål i sig selv, idet fluktuationer i bestandsstørrelser og sammensætninger har vigtig indvirkning på biodiversiteten.

Ådsler
I henhold til gældende lovgivning skal ådsler af de store planteædende pattedyr indsamles og bortskaffes efter reglerne om animalske biprodukter. Muligheder for anlæg af kadaverpladser, eller mulighed for at efterlade hjortearter, hvor de dør, for at tilgodese den naturlige fauna, der er tilknyttet ådsler, undersøges i samarbejde med veterinærmyndighederne.

Krondyr
Der udsættes i alt 25 krondyr ved etablering, og yderligere 25 krondyr året efter fra den statsejede Jægersborg Dyrehave. Sammensætningen af dyr til udsætning i Naturnationalpark Hellebæk fastlægges i samråd med erfarne kronhjorteforvaltere. Bestanden, der er reproducerende, vil få lov til at vokse frit fra starten. Antallet af dyr vil løbende blive vurderet i forhold til arealets bæreevne, som også ændrer sig i takt med gennemførsel af biodiversitetsfremmende tiltag – herunder retablering af natur- og kulturhistorisk hydrologi.

Idet der udsættes dyr ad flere omgange, vil der fra begyndelsen være en forholdsvis stor genetisk diversitet i bestanden, som vil afspejle den genetiske diversitet i krondyrbestanden i Jægersborg Dyrehave. Afhængigt af bestandens udvikling vil der på sigt kunne opstå behov for at supplere bestanden med nye hjorte.

Udsætningen af krondyr ved etablering vil foregå gennem et udsætningshegn jf. afsnit 3.2.1. Udsætningshegnet og dets endelige placering fastlægges i detailplanlægningen. Hegnet forventes opretholdt i de to sæsoner, hvor der udsættes kronvildt.

Kvæg
For kvæg bliver der tale om en fortsættelse af den hidtidige praksis med en reproducerende bestand, idet der med naturnationalparkens etablering dog vil være øget fokus på en mere naturlig bestandsdynamik og bestandsfluktuationer hen over året og mellem årene. Der etableres

[26] Fløjgaard C, Pedersen PBM, Sandom CJ, Svenning J-C & Ejrnæs R (2022) Exploring a natural baseline for large-herbivore biomass in ecological restoration. Journal of Applied Ecology, 59, 18– 24. https://doi.org/10.1111/1365-2664.14047

en grundbestand af køer af Galloway-racen, som er en robust og rolig race. Baseret på erfaringerne fra den hidtidige helårsgræsning i Kohaven er bæreevnen (baseret på vintergræsningen) på 35-38 dyr jf. Tabel 3.1

Med den supplerende græsning fra krondyrene vil antallet af køer forventeligt skulle reduceres i løbet af de første år, ind til der opnås en balance ift. bæreevnen. Udgangspunktet er en kvægbestand, som svarer til bæreevnen jf. Tabel 3.1

Med en årlig udsætning af tyr på arealerne i en kortere periode, vil bestanden vokse i sommerperioden. Derved vil bestandsstørrelsen fluktuere hen over året. Da områdets bæreevne ikke vokser i takt med bestandsudviklingen, vil der forud for vinterperioden skulle vurderes, om der er tilstrækkelige muligheder for vintergræsning ved at se nærmere på plantevæksten. Med den forventede årlige bestandstilvækst vil der forventeligt skulle tages nogle kalve, ungdyr og køer ud. Selvom der tages enkeltindivider ud for at sikre, at bæreevnen og dyrevelfærden ikke kompromitteres, vil der være fokus på at understøtte en gradvis opbygning af en mere naturlig floksammensætning med både unge og ældre dyr samt evt. også forsøg med en varieret kønssammensætning. Der vil være fokus på, at de individer, der tages ud, er dyr, som vurderes som mindre egnede til at klare sig på arealet. Med mellemrum på 2-3 år kan det være relevant, at der sker en mere omfattende bestandsreduktion. Dertil kommer, at bestandsfluktuationerne vil følges af fluktuerende græsningsmønstre hen over året.

4.4 Principper for forvaltning af friluftsliv og rekreative faciliteter

Naturnationalpark Hellebæk skal udover det primære formål at styrke biodiversiteten og naturens vilkår også give rigere naturoplevelser for lokalbefolkning og andre besøgende, der efterspørger den vildere naturoplevelse.

Formidling

Der vil blive lagt vægt på naturformidling gennem friluftsfaciliteter, skiltning, online naturformidling og Naturstyrelsens medarbejdere, hvor sidstnævnte vil bidrage til at besvare spørgsmål og formidle arealerne for de besøgende. Der vil desuden i relevant omfang blive rakt ud til turistorganisationer, frivillige m.fl. vedr. samarbejder om formidling af arealerne og indretning af friluftsfaciliteterne. Målet er bl.a. at give de besøgende inspiration til, hvad man kan opleve i naturnationalparken og hvor, og at give gode råd til besøgende om, hvordan man kan færdes på en sikker måde blandt de store planteædende pattedyr. Desuden er målet at informere bevægelseshæmmede om, hvor man som dårligt gående, brugere med barne- og klapvogne, kørestolsbruger o.a. kan færdes.

Færdsel

Ved færdsel i naturnationalparker færdes man efter de samme regler som for færdsel på øvrige statsejede naturarealer. Færdsel sker på eget ansvar, jf. naturbeskyttelseslovens §§ 22-26. Dette fritager ikke grundejeren for erstatningsansvar efter de almindelige erstatningsretlige regler. Der vil således skulle ske en konkret vurdering af, om f.eks. grundejeren i forbindelse med en ulykke må anses for at have handlet ansvarspådragende, og om der i øvrigt er den fornødne sammenhæng mellem grundejerens adfærd og skaden, og dermed om der skal udbetales erstatning til den tilskadekomne. Der skal også ske en vurdering af, om en gæst har foretaget en handling, som har været medvirkende til skaden, f.eks. om man har fulgt færdselslovens regler om at gå og cykle eller reglerne for ansattes handlinger. Sådanne spørgsmål skal afgøres af domstolene.

De overordnede rammer for befolkningens færdsel på Naturstyrelsens arealer vil være uændrede for de områder, som Naturnationalpark Hellebæk omfatter, som det fremgår af styrelsens hjemmeside[27]. Langt hovedparten af de nuværende friluftsmæssige aktiviteter (f.eks. vandreture, cykling, løb og overnatning) vil kunne fortsætte uændret. Dog vil hensynet til de store planteædende pattedyr og det forhold, at der efterhånden kan indfinde sig yderligere naturkvaliteter, kunne påvirke, hvilke tilladelser der kan gives til tilladelseskrævende aktiviteter. Placeringen af faciliteter vil ske på en måde, hvor der tages de nødvendige naturhensyn, hensyn til de store planteædende pattedyr mv. og borgernes oplevelsesmuligheder, f.eks. gennem placering af låger, færiste m.v., som er åbne for offentlighedens adgang. I tilfælde, hvor det bliver nødvendigt at flytte nogle konkrete faciliteter, eller der gives afslag på aktivitet, vil der blive arbejdet efter i stedet at tilbyde andre arealer til aktiviteter eller placering af faciliteter.

Tilladelseskrævende aktiviteter
Da der skal ske en konkret vurdering af den enkelte aktivitet, som kræver tilladelse fra Naturstyrelsen, herunder en afvejning mod de øvrige hensyn i naturbeskyttelseslovens formål, kan der ikke gives konkret retning for, hvorledes friluftslivet vil udvikle sig. F.eks. vil nogle aktiviteter blive påvirket af tilstedeværelsen af hegnet, af dyrene eller hvis der indfinder sig yderligere forstyrrelsesfølsomme naturtyper og/eller arter. Naturstyrelsen vil efter behov afsøge mulighederne for alternative placeringer, f.eks. uden for hegnet og naturligvis på øvrige statsejede arealer og i løbende dialog med ansøgerne.

Friluftsfaciliteter
I forbindelse med etableringen af naturnationalparken lægges særligt vægt på sikringen af en infrastruktur, som retter sig mod de forskellige brugergrupper, og som sikrer at der bl.a. etableres stier, så gående, cyklister og ryttere kan færdes rundt i naturnationalparken, og at der er gode forbindelser rundt om/uden for naturnationalparken. Samtidig skal infrastrukturen understøtte, at de besøgende kan bevæge sig uden om arealer med sårbar natur og faunalommer, hvor dyrene skal have mulighed for ro. For de konkrete faciliteter, skiltning og formidling mv. vil der også blive taget hensyn til bevægelseshæmmede i det omfang, det er muligt inden for de naturlige og økonomiske rammer – i samarbejde med lokale organisationer.

Faciliteter og områder særligt rettet mod brugerne plejes/vedligeholdes. Det kan afhængig af de konkrete forhold f.eks. dreje sig om slåning, maling af træværk, rydning af opvækst, fældning/beskæring af farlige træer omkring opholdsarealer samt rydning af væltede træer over stier og veje mv. På længere sigt skal det vurderes, om de græssende dyr kan reducere behovet for mekanisk slåning langs stier og grusveje af hensyn til fremkommelighed.

Der vil løbende kunne ske tilpasning af infrastruktur og faciliteter for at understøtte en hensigtsmæssig friluftmæssig benyttelse af naturnationalparken. Der kan eksempelvis opstå behov for sløjfning af vej- eller stistrækninger, hvor det godtgøres, at særlige naturhensyn, eller hvor vigtige opholdssteder for de græssende dyr forstyrres. Også retableringen af de hydrologiske forhold kan betyde, at det nogle steder kan blive nødvendigt at flytte eller nedlægge vej- eller stistrækninger.

Naturnationalparken etableres med fokus på en sikring og understøttelse af den eksisterende rekreative infrastruktur, mens der alene planlægges øvrige faciliteter i mindre omfang inden for naturnationalparkens område. Planlægningen for friluftslivet vil ske, så den tilpasser sig nye/ændrede behov eller hvor behov for eksisterende faciliteter forsvinder.

[27] https://naturstyrelsen.dk/regler-og-tilladelser

Der forventes etableret fire faunalommer, hvor der arbejdes for at skabe mindst mulig forstyrrelse af dyrelivet (kort 11). Faunalommerne understøttes af bl.a. afmærkede ruter, formidling, ved håndtering af tilladelseskrævende arrangementer mv.

Områdets nuværende populære faciliteter som Edens Have og naturlegepladsen ved Teglstruphus ligger i udkanten af området, og brugen af dem påvirker derfor ikke det samlede område væsentligt. Inden for naturnationalparkens hegn skal faciliteterne som helhed understøtte de mere stille naturoplevelser. Derfor er der fokus på et sammenhængende system af vandreruter med tre forskellige ruteforløb (kort 11). Det vil fortsat være muligt at ride i naturnationalparken. De eksisterende cykelruter**,** (uden for faunalommer) og MTB-spor bevares (kort 7). Naturstyrelsen vil kontakte Helsingør Ski- og Orienteringsklub med henblik på at tilpasse Find Vej Posternes placering, således at der ikke er poster i de udlagte faunalommer**.**

4.5 Principper for forvaltning af faciliteter og aktiviteter på tilstødende arealer

De aktiviteter, der konkret vurderes at kunne påvirke forholdene for de store planteædende pattedyr, eller hvor de nuværende brugere af naturnationalparkområdet bliver begrænset i deres udfoldelse, søges henvist til Teglstrup hegn syd for Esrumvej. eller andre af Naturstyrelsens arealer. Naturstyrelsen Nordsjælland ejer et meget stort antal skove i Nordsjælland og ud over arealerne i Teglstrup hegn findes store statsejede skovarealer i de nærliggende skove ved Gurre og Horserød hegn, ligesom skovene Danstrup og Krogenberg hegn er i kort afstand til Naturnationalparken.

Som omtalt i afsnit 4.4 vil der blive iværksat en række tiltag på de tilstødende statsejede arealer med henblik på at virke både som alternative arealer til de besøgende i naturnationalparken, men også for at gøre brugen af de omkringliggende arealer endnu mere attraktive, og dermed reducere aktiviteter i naturnationalparken, der kan virke forstyrrende for følsomme naturtyper eller arter. Dette indebærer behov for en generel forståelse for, at der afvikles flere aktiviteter i de øvrige dele af Hellebæk Naturnationalpark eller andre af Naturstyrelsens arealer.

I den fortsatte forvaltning af hele Hellebæk Naturnationalpark vil det løbende blive vurderet i hvilket omfang, der kan være behov for udvikling af yderligere tiltag – herunder eksempelvis friluftsfaciliteter. Inden en iværksættelse af sådanne tiltag vil de blive drøftet med den lokale bestyrelse og herunder om nødvendigt en revision af den eksisterende zonering for friluftslivet.

4.6 Principper for forvaltning af naturgenopretningstiltag

Målet med Naturnationalpark Hellebæk er inden for store sammenhængende områder at lade de naturlige dynamikker udfolde sig mest muligt, og fremme og understøtte biodiversiteten inden for rammerne af de i afsnit 4.1 beskrevne udviklingsmål. Generelt sigtes der efter at opnå en tilstand, hvor der er mindst muligt behov for aktiv naturforvaltning. Dog vil opsyn med og vedligehold af hegninger med store græssende pattedyr kræve løbende vedligehold, ligesom det f.eks. kan blive nødvendigt at bekæmpe invasive arter, sikre mængden af dødt ved og fremme og udvikle de naturlige hydrologiske forhold. Forvaltningen af naturnationalparken skal medvirke til gennemførelse af Natura 2000-planens målsætninger. Derfor kan der være behov for at gennemføre målrettet naturforvaltning mhp. at sikre habitatnatur og -arter. Samme overvejelser kan gøre sig gældende for at sikre sårbare rødlistede arter og for at fremme biodiversitet. Endelig vil der også fremadrettet være behov for at sikre tilgængelighed for borgerne, samt pleje f.eks. fortidsminder og kulturarv.

Skovbevoksede arealer
I etablerings- og overgangsfasen jf. afsnit 3.7 reduceres andelen af træarter, der ikke er hjemmehørende i Europa, markant. Invasive plantearter bekæmpes bredt. Der foretages biodiversitetsfremmende tiltag i form af strukturfældning samt skabelse af svækkede træer og dødt ved. Herved skabes et mere mosaikpræget og stedvis mere lysåbent landskab som grundlag for udviklingen af de naturlige dynamikker på den enkelte lokalitet.

Bevoksninger med lærk eller andre europæiske nåletræer fældes på en måde, så enkelte af træerne samt overstandere og hjemmehørende arter af buske og træer bevares. Hvis der opstår selvsåning, kan opfølgende tiltag blive nødvendige. Det drejer sig om sitka, douglasgran, kæmpegran, nobilis og rødeg i mindre områder inden for naturnationalparken (ses af Kort 14), samt et område med rødeg og rødgran, der ryddes for at skabe ny lysåben natur, og som vil forbedre græsningspotentialet og fremme de naturlige overgangszoner i landskabet. Bevoksninger med rødgran strukturfældes meget kraftigt for at skabe lys og variation i den ellers mørke granskov. I Kohaven kan der bevares enkelte mindre bevoksninger af tæt gran for at sikre læ, ly og tørt leje til kreaturerne indenfor Kohaven.

Generelt vil fældninger til dødt ved eller hugst og salg af træ følge de overordnede retningslinjer for urørt skov. Det er også beskrevet nærmere i afsnit 3.7.

Forekomsten af invasive arter fra den officielle danske liste bliver løbende overvåget, og ved behov vil en evt. aktiv bekæmpelse blive udført i naturnationalparken. Nationale handleplaner for bekæmpelse af invasive arter samt Naturstyrelsen retningslinjer for invasive arter vil blive fulgt i naturnationalparken.

Stående og liggende dødt ved skabt i etableringsfasen har en begrænset levetid som medie for den biologiske mangfoldighed. På baggrund af den løbende overvågning af biodiversiteten følges også tilgangen af dødt ved. I det omfang, tilgangen falder markant over en længere periode, kan der iværksættes tiltag, som fremmer forekomsten af dødt ved – som f.eks. yderligere strukturfældning, veteranisering, brand og genopretning af naturlig hydrologi.

Lysåbne naturarealer
Sårbare naturarealer, herunder områdets moser, øvrige § 3-beskyttede arealer og lysåben habitatnatur kan være truet af tilgroning. Denne problemstilling kan blive særlig relevant i de første år efter etableringen af naturnationalparken, indtil bestandene af græssende dyr har effekt.

Afhængigt af de græssende dyrs indvirkning på den naturlige tilgroning med buske og træer kan det vise sig nødvendigt at foretage en vis rydning af opvækst for at forhindre, at de græsdominerede arealer (betegnet græsgange i fredningsteksten) overgår til egentlig skov i modstrid mod fredningen af Hellebækgårds bestemmelser.

I de meget værdifulde moser Skidendam og Fandens Hul kan der være behov for rydning eller udtynding af birkeopvækst på områder med hængesæk eller højmose for at opnå en god naturtilstand og af hensyn til disse områders meget sårbare arter. Ligeledes kan velkendte tiltag som f.eks. slåning, høstning, afskrælning, opgravning/nedgravning mm. blive nødvendige, hvis invasive arter (eller arter, der optræder invasivt) truer biodiversiteten, habitatnatur og de særlige sjældne arter. På tidligere agerjorde eller naturarealer, der gennem tiden er blevet eller fortsat udsættes for menneskeskabte påvirkninger (såsom næringsstofberigelse), og som begrænser biodiversitetsudviklingspotentialet eller skader naturværdierne, kan der ligeledes blive behov for yderlige tiltag ud over etableringsfasen, f.eks. "udpining" ved høst og fraførsel af afgrøder, for dermed at fjerne næringsstoffer.

Projektet LIFE Open Woods gennemføres inden for naturnationalparken frem til udgangen af 2027. Aktionerne i planen omfatter bl.a. aktiviteter knyttet til udlægget af urørt skov herunder veteranisering og lysstiling af veterantræer, som beskrevet i afsnit 3.7.

Formidling
I forbindelse med de konkrete naturgenopretningstiltag på arealerne vil der her blive informeret på plancher/klapskilte. Denne helt lokale formidling suppleres med opslag på sociale medieplatforme hos Naturstyrelsen om konkrete typer af projekter, lokale pressemeddelelser og nyheder på naturnationalparkens hjemmeside.

4.6.1 Principper for forvaltning af vandmiljøet

Genopretning af naturlig hydrologi er højt prioriteret inden for naturnationalparken og anbefales også fra videnskabelig side overalt, hvor det er praktisk, teknisk og naboretligt muligt, og hvor helt specifikke naturhensyn ikke taler imod det. Som udgangspunkt vil der være tale om at arbejde for naturområder med mere naturlige vandstandssvingninger. Rækkefølgen for indsatsen prioriteres i øvrigt med henblik på at opnå størst mulig positiv effekt på biodiversiteten dvs. arter og naturtyper som har gavn af forbedrede hydrologiske forhold og i særdeleshed at få lukket grøfter, som har gennembrudt naturlige terrænterskler.

I forbindelse med afsøgning af mulige genopretningsprojekter iagttages hensyn til påvirkning af naboarealer, infrastruktur og andre tekniske anlæg i medfør af vandløbsloven. Derudover kan der være behov for at sikre vandafledning på udvalgte lokaliteter og strækninger af hensyn til beskyttelse af fortidsminder og kulturhistorien.

Med naturnationalparkens beliggenhed vil der være ganske få forpligtelser ift. vandløbsvedligeholdelse og vandafledning til/fra naboarealer. Naturstyrelsen vil være i tæt dialog med Helsingør Kommune som vandløbsmyndighed.

Generelt gælder at vandløbskvaliteten skal afspejle uberørte forhold med en naturlig afstrømning og dynamik.

Forvaltningen af vandmiljøet i området vil ske under hensyntagen til det kulturhistoriske vandsystem jf. afsnit 3.7.6 og 4.7.

4.7 Principper for forvaltning af fredede og beskyttede fortidsminder

Det følger af museumslovens formål, at kulturarv og naturarv i Danmark skal sikres, og at loven skal sikre varetagelsen af opgaver, der vedrører fortidsminder og sten- og jorddiger. Det betyder, at det ikke er tilladt at foretage ændring i tilstanden af fortidsminder og sten- og jorddiger. For Naturstyrelsens arealer gælder, at alle sten- og jorddiger er omfattet af beskyttelse.
I samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen og Museum Nordsjælland vil der blive udarbejdet en særskilt kulturhistorisk forvaltningsplan for kulturarven i Hellebæk-området. Kroppedal Museum er tilsynsmuseum for fredede fortidsminder i denne del af Danmark.

Den kulturhistoriske forvaltningsplan vil indeholde en plan for genopretning og forvaltning af vandsystemet samt en samlet plan for arbejdet med det kulturhistoriske landskab omkring Hellebæk. Afledt heraf vil der ske en opdatering af databasen ”Fund og Fortidsminder”, og der vil blive udarbejdet en rammeaftale med Slots- og Kulturstyrelsen om forvaltning af fredede fortidsminder.

Som en del af retableringen af kulturhistorisk hydrologi vil damme (søer) og moser, som har været en del af det gamle industrianlæg, kunne blive retableret, hvor de eksempelvis har været drænet med henblik på skovdrift. Gennemgravningerne i deres dæmninger vil blive lukket,

idet der retableres omløb eller etableres ny permanent vandstandsregulering med henblik på at hæve vandstanden og derved vise de drænede moser i landskabet. Arbejderne omkring det historiske vandsystem vil ske i et tæt samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen.

I forbindelse med registreringen af det gamle industrianlæg og arbejdet med fortidsminder i området i øvrigt er der identificeret 34 "nye" fortidsminder. Disse er ikke omfattet af fortidsmindefredning, men jf. Naturstyrelsens gængse praksis håndteres de som om de var fredede. Der er primært tale om dæmninger og kanaler men også anlæg til kul- og teglbrænding samt stenkister.

Græsningsskov vurderes generelt at kunne være positivt i forhold til synlighed for fortidsminder og sten- og jorddiger. En lokal kraftig påvirkning fra store dyr kan dog skade diger og fortidsminder.

Naturstyrelsen har plejepligt på fredede fortidsminder omfattet af museumsloven. Det betyder, at vegetationsplejen i omfang og karakter som minimum skal sikre, at vegetationen ikke nedbryder fortidsmindet, men så vidt muligt modvirker dette. Samtidig skal plejen sikre, at fortidsmindet fremtræder synligt.

For så vidt angår urørt skov på Naturstyrelsens arealer er der i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen fastsat retningslinjer for plejepligten for større fladedækkende fortidsminder i disse områder.

For at sikre fortidsmindeinteresserne vil det være nødvendigt at gennemføre løbende overvågning. Overvågningen skal sikre, at skader på fortidsminder eller diger erkendes og håndteres så tidligt, at der ikke opstår uoprettelig skade på eksisterende fortidsminder og sten- og jorddiger. Den løbende monitering skal samtidig danne basis for at kunne regulere dyrs adfærd med henblik på at skader fremadrettet undgås mest muligt samt være afsæt for at kunne iværksætte nødvendige aktioner ved opståede skader.

Bevoksning på eller omkring de enkelte kulturhistoriske elementer behandles på en måde, så fortidsmindet bevarer sin synlighed og funktion i det historiske landskab. Generelt søges bevoksningsdækket bragt i en retning, så fortidsmindet henligger i halvskygge, hvorved den naturlige opvækst af nye træer og buske holdes naturligt lav. Større træer, som har en vækst som forudsigeligt kan skade fortidsminderne, kan håndteres og evt. fældes med formål at sikre og bevare fortidsmindet.

Generelt fjernes hugstaffald, dvs. grene og træer, som er afskåret eller klippet af. Det betyder, at der vil blive ryddet op i kanaler, på diger og dæmninger såfremt der falder eller henligger grene og træer på fortidsmindet.

Enkelte steder vil der efter konkret vurdering kunne efterlades eksempelvis et enkelt større træ, som er faldet i storm eller fældet af Naturstyrelsen, fx af sikkerhedshensyn mv. Dette vil kunne ske, såfremt det skønnes, at træet hensigtsmæssigt kan efterlades til naturligt henfald, og at dette i øvrigt ikke kompromitterer fortidsmindet. Eksempler på, hvor en sådan praksis vil kunne ses, er såfremt et større træ falder i en af moserne eller dammene eller på Pottelersbakken, som er et fladedækkende fortidsminde på 7.600 m^2. Pottelersbakken er et område, hvor der har været lavet lertagning til brænding af mursten og tegl. Pottelersbakken er fredet fortidsminde, men det fremgår i fredningsteksten at der "… fortsat må dyrkes skov på arealet".

Der udvises særlig opmærksomhed ved alle fredede fortidsminder. Generelt kan naturlig hydrologi forenes med tilstedeværelsen af fortidsminder, men der må ikke ske hydrologiske ændringer, der påvirker fredede fortidsminder uden forudgående dispensation efter Museumslovens § 29e. Tilsvarende skal alle fysiske ændringer knyttet til ændret hydrologi indenfor 100 m

beskyttelseslinjen af fredede fortidsminder have ansøgt dispensation efter Naturbeskyttelseslovens § 18. Det kan eksempelvis være anlæg af nye vandhuller, udvidelser af eksisterende eller skabelse af nye vandflader ved en hævning af vandstanden i et område. Overvågningen skal sikre, at der kan iværksættes nødvendige aktioner løbende, hvis fortidsminder eller diger påvirkes ved hydrologiske forandringer.

I forbindelse med eventuelle jordarbejder i projektet skal den skjulte kulturarv sikres gennem forudgående arkæologiske undersøgelser.

Eksempler på damme, som har været drænet til fordel for skovdrift og som kan tænkes retableret med lukket dæmning og stigbord, er Birkemose, Store og Lille Mørkedam og Gåsedam.

Hvorvidt retableringen fører til en fri åben vandflade (sø) afhænger af de landskabelige og kulturhistoriske forhold på stedet, ligesom områdets biologiske elementer kan føre til, at reetableringens mål vil være mosenatur. Ved planlægningen inddrages ud over kulturhistorien også øvrige relevante naturmæssige bindinger og/eller muligheder

Der findes et antal moser fra hvilke, man under udbygningen af forsyningssystemet til industrien, har taget vandet ved blot at lave en gennemgravning med en kanal. Disse moser er i nyere tid forsynet med yderligere dræning og tilplantet med formål at dyrke skov. Eksempler på sådanne moser er Rørtangsmose og Kulholms Mose. Denne type moser foreslås ført tilbage til lysåben mose. Sådanne moser har ikke været forsynet med dæmning og stigbord, hvorfor der heller ikke planlægges at arbejde med disse anlægstyper. Målet for disse moser tænkes at være at genskabe dem som moser, så de kan opleves og forstås sammen med kanalerne i landskabet. Da målet nu ikke længere er maksimalt vandudtag eller at holde moserne drænede af hensyn til skovdriften, tænkes overgangen mellem mose og historisk kanal forsynet med en overløbskant (karm) i form af en kraftig jernplade, som sættes på tværs af kanalen og som sættes med en højde, som sikrer overløb, når vandstanden og udbredelsen når det omfang, som kan aflæses i de historiske kort og i landskabet. Mosernes plantageudtryk afvikles ved, at man fælder og fjerner de plantede træer fra de drænede moser.

Kanaler friholdes for stormfald og hugstaffald men vedligeholdes generelt ikke med rutinemæssig oprensning af mudder og døde blade fra træerne. Dette vil dog kunne forekomme i tilfælde hvor kanalen fortsat har en funktion i forhold til vandafledning eller den historiske drift i området, eller hvor manglende oprensning kan give medføre problemer. Et eksempel herpå er kanalen og Ellemosen, som leder vand fra Kobberdam til Skriverdam nær Hammermøllevej og lokalbanen.

Der forekommer eksempler på, at kanaler som kendes fra de historiske kort er blevet rørlagt i nyere tid. Nogle rørlagte kanaler vil blive søgt ført tilbage til åbne kanaler eksempelvis kanalen mellem Klaresø og Skidendam. I Hellebæk Kohave vest for Barfods Krat ses et eksempel på en kanal, som helt er fjernet fra landskabet og lagt i store rør. Denne kanal søges ligeledes retableret ved opgravning af rørene og ført tilbage til åben kanal.

De fredede fortidsminder plejes løbende jævnfør Museumslovens plejepligt og ud fra principperne i Naturstyrelsens fortidsmindepolitik. Dette forhold indarbejdes i Naturstyrelsens plejeplaner for de konkrete fortidsminder.

De eksisterende fortidsminder skal bevares og sikres mod uhensigtsmæssige påvirkninger af både dyr og mennesker. Til sikring heraf gennemgås fortidsminder og diger systematisk løbende med henblik på at observere og registrere eventuelt slid og skader. Antager sliddet efter græssende dyrs etablerede opholdssteder eller færdselsårer et væsentligt omfang, kan det blive nødvendigt at sikre de pågældende fortidsminder eller diger mod egentlige skader. Det

kan i givet fald ske med tiltag i form af udlægning af trækroner eller anden fysisk hindring, herunder frahegning. Tilsvarende kan det blive nødvendigt at regulere dyrenes færdsel i områder, hvor deres vandringer medfører særlige slidtager på fortidsminderne eller digerne. Resultaterne af den løbende monitering vurderes i tæt samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen.

4.8 Principper for forvaltning af trafiksikkerhed

Der vil med udgangspunkt i den udarbejdede trafiksikkerhedsrevision (se afsnit 3.5) i samarbejde med de berørte myndigheder (Vejdirektoratet, politi og kommune) blive gennemført en evaluering af effekten og konsekvenserne af de gennemførte trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger herunder behovet for tilpasninger og justeringer. Der planlægges gennemført en evaluering af trafiksikkerheden omkring et år efter ibrugtagning af naturnationalparken.

4.9 Principper for overvågning af udviklingen i området

Udviklingen i forhold til natur, friluftsliv og turisme, fredet eller beskyttet kulturarv samt dyrevelfærdsmæssige forhold i Naturnationalpark Hellebæk vil løbende blive moniteret og vurderet. Hvert 4. - 6. år vil der blive udarbejdet en redegørelse for udviklingen i naturnationalparken, der vil være baseret på bl.a. oplysninger hidrørende fra den løbende monitering, hvilket fremgår af lovbemærkningerne til lovforslag om etablering af naturnationalparker. Offentligheden og berørte myndigheder vil blive inddraget i forbindelse med udarbejdelsen af redegørelsen i det omfang, dette efter Naturstyrelsens vurdering skønnes relevant. Redegørelsen vil blive drøftet med den lokale bestyrelse inden den sendes til miljøministeren.
Den løbende monitering samt den 4-6-årige redegørelse af udviklingen vil kunne indgå i grundlaget for vurderingen af resultaterne af gennemførte tiltag samt behovet for evt. tilpasninger af forvaltningen i den enkelte naturnationalpark, jf. lovbemærkningerne til lovforslag om etablering af naturnationalparker

Der er, med ophæng i de afsatte midler til forskning og overvågning i naturnationalparkerne, udviklet moniteringsprogrammer til både baselineregistrering og løbende monitering i naturnationalparkerne. Moniteringsprogrammerne er drøftet med relevante forskere.

Forud for etableringen af naturnationalparken vil der blive afholdt citizen science rettede events i form af en såkaldt bioblitz.

Natur og biodiversitet

I forhold til udvikling i naturen skal moniteringsprogrammet kunne dokumentere udviklingen i de biodiversitetsmæssige og strukturelle forhold i naturnationalparken, samt følge op på effekterne af de forvaltningsmæssige ændringer og tiltag, der gennemføres i forbindelse med etablering af naturnationalparkerne. Der kan desuden være behov for at iværksætte monitering af særligt sårbare arter, der ikke er omfattet af anden artsovervågning og/eller sjældne arter. For hver enkelt naturnationalpark vil der ske en grundlæggende basisregistrering af biodiversitets- og strukturindhold samt tages højde for, hvilke arter eller sårbare naturtyper, der kan være særligt relevante at overvåge; det bemærkes, at der af lovbemærkningerne til lovforslaget om etablering af naturnationalparker fremgår, at monitering kan være et nyttigt bidrag til at vurdere resultaterne af gennemførte tiltag og behovet for at iværksætte yderligere tiltag, f.eks. målrettet forvaltning på enkelte naturarealer. Baselineregistreringen vil danne udgangspunktet for den løbende monitering, hvor det f.eks. kan følges, hvordan biodiversitets- og strukturindholdet udvikler sig på et areal, hvor der er blevet ryddet nåletræer, eller hvordan strukturen ændrer sig i overgangen mellem skov og lysåbne områder. Parametre, der indgår i overvågningen, er f.eks. vegetationsstrukturer, græsningsindikatorer og registreringer af bl.a. plantearter i permanente prøvefelter.

Naturens udvikling og tilstand forventes også at blive fulgt via det eksisterende nationale overvågningsprogram for de områder i Naturnationalpark Hellebæk, der indgår i NOVANA-programmet. I programmet overvåges naturtyperne repræsentativt hvert 6. år. Udbredelse af naturtyper og udvalgte naturparametre kortlægges inden for Natura 2000-områderne hvert 6. år (dog hvert 12. år for de skovbevoksede arealer). Arter overvåges med varierende frekvens afhængig af den konkrete art. Naturnationalpark Hellebæk indgår i Naturstyrelsens egen baselinekortlægning af biodiversiteten i urørt skov, som er igangsat i 2021.

Friluftsliv
Vedr. friluftsliv og turisme vil der blive lavet såvel kvantitative som kvalitative undersøgelser af borgernes brug af naturnationalparkerne. Der vil f.eks. blive opsat tællere til registrering af friluftslivet for at belyse benyttelsen af arealet. Ligesom det er blevet undersøgt, hvordan mobildata evt. kan anvendes til at afdække færdsel i områderne. Moniteringen vil blive søgt tilrettelagt, så den kan give et billede af udviklingen af anvendelsen af arealerne før og efter etableringen af naturnationalparkerne. Endelig vil der blive igangsat kvalitative spørgeundersøgelser af holdninger og ønsker til de lokale naturnationalparker.

Dyrevelfærd
Som nævnt under afsnit 4.3 udvikles en protokol til overvågning af de store planteædende pattedyr bag hegn. Denne overvågning kan udvides og tilpasses, således at den kan indgå i analyser og forskning vedr. de store planteædende pattedyrs adfærd og samspil med friluftslivet. Der gennemføres pilotprojekter med anvendelse af ny teknologi, f.eks. droner og GPS-mærkning, for at undersøge hvordan det evt. kan bidrage til det løbende tilsyn med de store planteædende pattedyr. Der vil desuden blive gennemført en særskilt evaluering af velfærden for de store planteædende pattedyr i naturnationalparkerne, inklusiv af pilotprojektet, med teknologisk understøttelse af tilsynet. Evalueringen vil blive gennemført højst to år efter, at dyrene er sat ud.

Kultur- og fortidsminder
Endelig overvåges tilstanden af kultur- og fortidsminder med henblik på fortsat at sikre disse. Der vil ske en basisregistrering af kultur- og fortidsmindernes tilstand inden etableringen af naturnationalparken påbegyndes, og der vil ske løbende tilsyn med fortidsminder og diger med fokus på at forebygge skader samt udbedre mindre skader løbende før de udvikler sig til større restaureringskrævende skader. Se evt. mere om basisregistreringer i forarbejderne til lov om naturnationalparker hvoraf bl.a. fremgår, at der skal gennemføres en basisregistrering i naturnationalparkerne.

Der kan derudover blive iværksat forskningssamarbejder med relevante forskningsinstitutioner om aktuelle emner inden for ovennævnte områder.

Frivillige
Hellebæk Kohaves Venner: Interesseforening som er aktiv i og omkring Kohaven og dens forvaltning. Foreningen indgår løbende i dialog med Naturstyrelsen omkring Hellebæk Kohaves forvaltning, gennemfører naturpleje i samarbejde med Naturstyrelsen og formidler løbende om naturen i området.

Dansk Ornitologisk Forening Nordsjælland bidrager i dag til overvågning af fugle i området. Foreningen har tilbudt at indgå i yderligere overvågning i naturnationalparken i fremtiden.

Hellebæk Aalsgaard Egnshistoriske Forening: Forening med særligt fokus på kulturmiljøerne omkring Hellebæk. Via samarbejdsaftale med Naturstyrelsen foregår vedligeholdelse, drift og anvendelse af Hammermøllen, Turbinehuset, Proberhuset, Skovladen og Anes hus, samt vedligeholdelse af arealerne omkring de nævnte ejendomme.

Foreningen driver derudover et lokalhistorisk arkiv, der indsamler materiale og dokumenterer den nuværende og tidligere tiders historie i og omkring området.

Hammermøllens Venner: Støtteforening for HAEF med det primære formål at indsamle penge bl.a. gennem afholdelse af pinsemarked og julestue til vedligeholdelsesprojekter

Naturnationalpark Hellebæk besøges af mange naturinteresserede mennesker, der bl.a. registrerer og interesserer sig for særlige arter eller artsgrupper. Citizen Science, hvor frivillige bidrager til moniteringen ved f.eks. at overvåge udbredelsen af særlige arter eller natur-typer, vil kunne styrke vidensgrundlaget, skabe lokal forankring og ejerskab samt bidrage til at udbrede kendskabet til naturnationalparken.

Bilag 1. Artstabeller

Artstabeller for Naturnationalpark Hellebæk er lavet på dataudtræk fra Arter.dk for de seneste 10 år (2015-2025). Arter.dk er en videnbase om de arter, der lever i Danmarks natur. Formålet med Arter.dk er at samle artsdata fra private og offentlige kilder og gøre dataene tilgængelige for alle. Arter.dk er et samarbejde mellem Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø, Statens Naturhistoriske Museum, Naturhistorisk Museum Aarhus og DanBIF.
Udtrækkene er lavet på en indtegning af naturnationalparkens omtrentlige afgrænsning. Det vil sige, at artsfund inden for og i umiddelbar nærhed af afgrænsningen fremgår af artstabellerne. Nogle arter vil optræde i flere tabeller, da de f.eks. både er rødlistede og beskyttet i medfør af habitatdirektivet. Det er ikke alle arter, der har et dansk navn. For de arter, der ikke har et dansk navn, vil det videnskabelige navn på latin fremgå, mens kolonnen med dansk navn vil være tom.

Tabellerne er baseret på direkte udtræk fra Arter.dk, og der skal derfor tages forbehold for usikkerheder og eventuelle fejl i data. Et eksempel er, at visse datasæt angives med stor unøjagtighed, da der registreres inden for kvadrater på eksempelvis 10x10 km^2, og fundene angives fra centrum af kvadratet. Ligeså vel kan det ikke undgås, at der kan være fund, der er fejlbestemt. På Arter.dk findes der en række vejledninger og artikler, der uddyber aspekterne ved brug af data. I forbindelse med detailprojektering og myndighedsarbejde foretages opdaterede søgninger, hvor dataudtrækkene kvalificeres.

Af Tabel 4.1 fremgår rødlistede arter (rødlistekategorierne DD, RE, EN, CR, VU, NT). Af Tabel 4.2 fremgår arter opført på artsfredningsbekendtgørelsens bilag 1 (dyr), 2 (planter) og 3 (igler og snegle). Af Tabel 4.3 fremgår arter opført på habitatdirektivets bilag IV og af Tabel 4.4 fremgår fugle, der er særligt beskyttede i medfør af fuglebeskyttelsesdirektivet. Bilag II-arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-område N130 og findes i naturnationalparken, fremgår af afsnit 2.4. Listerne omfatter ikke marine arter, der en sjælden gang ses registreret fra området, men det må antages at det drejer sig om individer i Øresund.

Tabel 4.1 Rødlistede arter (rødlistekategorierne DD, RE, EN, CR, VU, NT)

Artsgruppe	Dansk navn	Videnskabeligt navn	Rødliste-kategori
Bladmosser	Butbladet kløvtand	*Dicranum undulatum*	NT
Bladmosser	Glathåret gråmos	*Grimmia trichophylla*	DD
Bladmosser	Kortstribet furehætte	*Orthotrichum speciosum*	DD
Bladmosser	Kruset låddenhætte	*Ulota crispa*	DD
Fugle	Alk	*Alca torda*	DD
Fugle	Atlingand	*Spatula querquedula*	VU
Fugle	Bjergvipstjert	*Motacilla cinerea*	VU
Fugle	Blishøne	*Fulica atra*	VU
Fugle	Broget fluesnapper	*Ficedula hypoleuca*	VU
Fugle	Digesvale	*Riparia riparia*	NT
Fugle	Drosselrørsanger	*Acrocephalus arundinaceus*	CR

Fugle	Duehøg	*Accipiter gentilis*	VU
Fugle	Edderfugl	*Somateria mollissima*	NT
Fugle	Fiskeørn	*Pandion haliaetus*	CR
Fugle	Fjordterne	*Sterna hirundo*	NT
Fugle	Fløjlsand	*Melanitta fusca*	NT
Fugle	Gravand	*Tadorna tadorna*	VU
Fugle	Grønbenet rørhøne	*Gallinula chloropus*	VU
Fugle	Grønirisk	*Chloris chloris*	NT
Fugle	Grønsisken	*Spinus spinus*	NT
Fugle	Gulbug	*Hippolais icterina*	VU
Fugle	Gulirisk	*Serinus serinus*	CR
Fugle	Gulspurv	*Emberiza citrinella*	VU
Fugle	Gøg	*Cuculus canorus*	NT
Fugle	Havterne	*Sterna paradisaea*	VU
Fugle	Havørn	*Haliaeetus albicilla*	NT
Fugle	Hedehøg	*Circus pygargus*	EN
Fugle	Hedelærke	*Lullula arborea*	NT
Fugle	Hjejle	*Pluvialis apricaria*	CR
Fugle	Husrødstjert	*Phoenicurus ochruros*	NT
Fugle	Hvepsevåge	*Pernis apivorus*	NT
Fugle	Hvid stork	*Ciconia ciconia*	CR
Fugle	Hvinand	*Bucephala clangula*	VU
Fugle	Hættemåge	*Chroicocephalus ridibundus*	EN
Fugle	Isfugl	*Alcedo atthis*	VU
Fugle	Kongeørn	*Aquila chrysaetos*	CR
Fugle	Krikand	*Anas crecca*	VU
Fugle	Lille flagspætte	*Dryobates minor*	EN
Fugle	Lille præstekrave	*Charadrius dubius*	NT
Fugle	Lomvie	*Uria aalge*	VU
Fugle	Lærkefalk	*Falco subbuteo*	CR
Fugle	Løvsanger	*Phylloscopus trochilus*	VU
Fugle	Mosehornugle	*Asio flammeus*	CR
Fugle	Mudderklire	*Actitis hypoleucos*	RE
Fugle	Mursejler	*Apus apus*	NT
Fugle	Nattergal	*Luscinia luscinia*	VU
Fugle	Nøddekrige	*Nucifraga caryocatactes*	RE
Fugle	Pibeand	*Mareca penelope*	CR
Fugle	Pirol	*Oriolus oriolus*	CR
Fugle	Ride	*Rissa tridactyla*	VU
Fugle	Rovterne	*Hydroprogne caspia*	CR
Fugle	Rød glente	*Milvus milvus*	VU
Fugle	Rørdrum	*Botaurus stellaris*	VU
Fugle	Rørsanger	*Acrocephalus scirpaceus*	NT
Fugle	Rørspurv	*Emberiza schoeniclus*	NT

Fugle	Sanglærke	*Alauda arvensis*	NT
Fugle	Sangsvane	*Cygnus cygnus*	VU
Fugle	Skeand	*Spatula clypeata*	VU
Fugle	Skærpiber	*Anthus petrosus*	EN
Fugle	Sort stork	*Ciconia nigra*	RE
Fugle	Sortand	*Melanitta nigra*	DD
Fugle	Sorthovedet måge	*Ichthyaetus melanocephalus*	VU
Fugle	Sortspætte	*Dryocopus martius*	VU
Fugle	Sortstrubet lom	*Gavia arctica*	DD
Fugle	Spidsand	*Anas acuta*	EN
Fugle	Spurvehøg	*Accipiter nisus*	VU
Fugle	Stenpikker	*Oenanthe oenanthe*	VU
Fugle	Stor skallesluger	*Mergus merganser*	VU
Fugle	Stor tornskade	*Lanius excubitor*	CR
Fugle	Storspove	*Numenius arquata*	VU
Fugle	Stær	*Sturnus vulgaris*	VU
Fugle	Svaleklire	*Tringa ochropus*	EN
Fugle	Taffeland	*Aythya ferina*	VU
Fugle	Tinksmed	*Tringa glareola*	EN
Fugle	Toppet lappedykker	*Podiceps cristatus*	VU
Fugle	Toppet skallesluger	*Mergus serrator*	VU
Fugle	Troldand	*Aythya fuligula*	NT
Fugle	Vagtel	*Coturnix coturnix*	NT
Fugle	Vandrefalk	*Falco peregrinus*	VU
Fugle	Vandstær	*Cinclus cinclus*	CR
Fugle	Vendehals	*Jynx torquilla*	VU
Fugle	Vibe	*Vanellus vanellus*	VU
Insekter	Argusblåfugl	*Plebejus argus*	NT
Insekter	Birkebarktæge	*Aradus betulae*	VU
Insekter	Blodrød maskebille	*Lygistopterus sanguineus*	VU
Insekter	Dværgvandnymfe	*Nehalennia speciosa*	CR
Insekter	Egekarmin	*Catocala sponsa*	NT
Insekter	Eremit	*Osmoderma eremita*	EN
Insekter	Finpunkteret smalbi	*Lasioglossum lativentre*	NT
Insekter	Halvmåne-vedsvirreflue	*Temnostoma meridionale*	EN
Insekter	Hedemose-pelsugle	*Acronicta menyanthidis*	NT
Insekter	Jomfrubjørn	*Callimorpha dominula*	NT
Insekter	Moseperlemorsommerfugl	*Boloria aquilonaris*	EN
Insekter	Nyre-træsaftsvirreflue	*Brachyopa scutellaris*	EN
Insekter	Pilplet-ugle	*Pachetra sagittigera*	EN
Insekter	Sivstråugle	*Celaena haworthii*	NT
Insekter	Sortgrå sækbærer	*Acanthopsyche atra*	EN
Insekter	Sumpgræshoppe	*Stethophyma grossum*	VU

Insekter	Sørgekåbe	*Nymphalis antiopa*	VU
Levermosser	Mose-dværghånd	*Kurzia pauciflora*	NT
Padder	Butsnudet frø	*Rana temporaria*	NT
Padder	Spidssnudet frø	*Rana arvalis*	NT
Pattedyr	Ræv	*Vulpes vulpes*	NT
Planter	Almindelig taks	*Taxus baccata*	EN
Planter	Brun fladaks	*Cyperus fuscus*	CR
Planter	Dynd-star	*Carex limosa*	NT
Planter	Ensidig vintergrøn	*Orthilia secunda*	NT
Planter	Hvid næbfrø	*Rhynchospora alba*	NT
Planter	Kær-fnokurt	*Tephroseris palustris*	EN
Planter	Liden steffensurt	*Circaea alpina*	NT
Planter	Multebær	*Rubus chamaemorus*	NT
Planter	Seline	*Selinum carvifolia*	NT
Planter	Vandportulak	*Lythrum portula*	VU
Spindlere		*Clubiona frutetorum*	NT
Spindlere		*Gnaphosa nigerrima*	EN
Spindlere		*Hygrolycosa rubrofasciata*	VU
Spindlere		*Philodromus praedatus*	DD
Spindlere		*Robertus ungulatus*	VU
Spindlere		*Rugathodes instabilis*	VU
Spindlere		*Zelotes clivicola*	DD
Svampe og lav	Abrikos-koralsvamp	*Ramaria fagetorum*	VU
Svampe og lav	Bark-blegskivelav	*Ochrolechia androgyna*	VU
Svampe og lav	Bitter vokshat	*Hygrocybe mucronella*	NT
Svampe og lav	Bleg koralsvamp	*Ramaria pallida*	VU
Svampe og lav	Blød hussvamp	*Leucogyrophana mollusca*	DD
Svampe og lav	Blågullig slørhat	*Thaxterogaster croceoco-eruleus*	NT
Svampe og lav	Brun skørhat	*Russula mustelina*	VU
Svampe og lav	Brunrød slimslør	*Chroogomphus rutilus*	DD
Svampe og lav	Bæltet korkpigsvamp	*Hydnellum concrescens*	DD
Svampe og lav	Bøge-grynskælhat	*Flammulaster carpophilus*	DD
Svampe og lav	Bøgeløv-huesvamp	*Mycena fagetorum*	VU
Svampe og lav	Børstepigsvamp	*Hericium cirrhatum*	VU
Svampe og lav	Cinnober-slørhat	*Cortinarius cinnabarinus*	NT
Svampe og lav	Citrongul knappenål-slav	*Chaenotheca chry-socephala*	NT
Svampe og lav	Drue-koralsvamp	*Ramaria botrytis*	VU
Svampe og lav	Flad kødporesvamp	*Oligoporus sericeomollis*	DD
Svampe og lav	Gele-skivelav	*Trapeliopsis gelatinosa*	NT
Svampe og lav	Glat fontænehat	*Arrhenia onisca*	EN
Svampe og lav	Glat vulkanskorpe	*Dacryobolus karstenii*	NT
Svampe og lav	Græs-rødtråd	*Laetisaria fuciformis*	DD
Svampe og lav	Grøngul vokshat	*Hygrocybe citrinovirens*	EN

Svampe og lav	Grønlig knappenål-slav	*Chaenotheca chlorella*	VU
Svampe og lav	Grå knappenålslav	*Chaenotheca trichialis*	NT
Svampe og lav	Grå tusindsporelav	*Strangospora moriformis*	DD
Svampe og lav	Gulgrøn knappenål-slav	*Chaenotheca brachypoda*	NT
Svampe og lav	Gylden grynskælhat (varietet)	*Flammulaster limulatus var. limulatus*	VU
Svampe og lav	Gødnings-citrushinde	*Cristinia coprophila*	DD
Svampe og lav	Hasselporesvamp	*Dichomitus campestris*	DD
Svampe og lav	Hvidbladet rødblad	*Entoloma infula*	DD
Svampe og lav	Hvidfiltet rødblad	*Entoloma albotomentosum*	DD
Svampe og lav	Hvidrandet grøn-skorpe	*Ropalospora viridis*	NT
Svampe og lav	Kastanie-kammerrør-hat	*Gyroporus castaneus*	VU
Svampe og lav	Knudret kantskivelav	*Lecanora compallens*	DD
Svampe og lav	Koralpigsvamp	*Hericium coralloides*	NT
Svampe og lav	Kornet skørhat	*Russula roseoaurantia*	DD
Svampe og lav	Leopard-pletlav	*Arthonia ruana*	VU
Svampe og lav	Lærke-mælkehat	*Lactarius porninsis*	EN
Svampe og lav	Melet knappenålslav	*Chaenotheca stemonea*	VU
Svampe og lav	Mos-muslingeskål	*Chromocyphella muscicola*	VU
Svampe og lav	Mørk skælrørhat	*Leccinum melaneum*	DD
Svampe og lav	Narrehat	*Omphaliaster asterosporus*	DD
Svampe og lav	Nordlig honning-svamp	*Armillaria borealis*	DD
Svampe og lav	Nålelavs-parasitnål	*Microcalicium disseminatum*	DD
Svampe og lav	Nåleprikket bogstav-lav	*Opegrapha vermicellifera*	NT
Svampe og lav	Olivengrå skørhat	*Russula faustiana*	DD
Svampe og lav	Oliven-pletlav	*Arthonia didyma*	NT
Svampe og lav	Orangekuglet bark-skind	*Erythricium aurantiacum*	VU
Svampe og lav	Papil-vokshat	*Hygrocybe subpapillata*	VU
Svampe og lav	Pindsvinepigsvamp	*Hericium erinaceus*	CR
Svampe og lav	Plisseret dansehat	*Pholiotina sulcata*	EN
Svampe og lav	Pudret blækhat	*Coprinopsis pseudonivea*	DD
Svampe og lav	Pukkelsporet gråblad	*Sagaranella gibberosa*	DD
Svampe og lav	Pølsesporet kandela-berskind	*Candelabrochaete septocystidia*	DD
Svampe og lav	Rødfrugtet porina	*Porina leptalea*	VU
Svampe og lav	Rødmende slimslør	*Gomphidius maculatus*	EN
Svampe og lav	Rødmende vokshat	*Neohygrocybe ovina*	EN
Svampe og lav	Rødplettet pletlav	*Arthonia vinosa*	VU
Svampe og lav	Rødpudret bogstavlav	*Alyxoria ochrocheila*	EN

Svampe og lav	Smalsporet koral-svamp	*Ramaria krieglsteineri*	EN
Svampe og lav	Sortdugget vokshat	*Hygrocybe phaeococcinea*	NT
Svampe og lav	Stav-vathinde	*Trechispora candidissima*	DD
Svampe og lav	Storsporet hjulhat	*Parasola megasperma*	DD
Svampe og lav	Sump-hjelmhat	*Galerina cinctula*	DD
Svampe og lav	Tandet mørkhat	*Psathyrella spintrigeroides*	EN
Svampe og lav	Tidlig huesvamp	*Mycena silvae-nigrae*	DD
Svampe og lav	Tofarvet foldpore-svamp	*Gloeoporus dichrous*	DD
Svampe og lav	Tueporesvamp	*Grifola frondosa*	VU
Svampe og lav	Tvefarvet muslinge-svamp	*Crepidotus applanatus*	VU
Svampe og lav	Tyk prægelav	*Enterographa crassa*	EN
Svampe og lav	Tørvemos-fontæne-hat	*Arrhenia gerardiana*	DD
Svampe og lav	Tørvemos-huesvamp	*Mycena concolor*	VU
Svampe og lav	Udbredt blegskivelav	*Ochrolechia microstictoi-des*	DD
Svampe og lav	Ved-lecania	*Lecania cyrtellina*	DD
Svampe og lav	Vortet skållav	*Melanohalea exasperata*	VU
Svampe og lav		*Arachnopeziza obtusipila*	DD
Svampe og lav		*Lepraria rigidula*	DD
Svampe og lav		*Micarea micrococca*	DD
Svampe og lav		*Micarea viridileprosa*	DD
Svampe og lav		*Phlegmacium caesiostra-mineum*	EN
Svampe og lav		*Piloderma byssinum*	DD
Svampe og lav		*Sistotrema albopallescens*	DD
Svampe og lav		*Tomentella fuscocinerea*	DD

Tabel 4.2 Arter opført på artsfredningsbekendtgørelsens bilag 1, 2 og 3

Artsgruppe	**Dansk navn**	**Videnskabeligt navn**	**Rødliste-kategori**
Insekter	Eremit	Osmoderma eremita	EN
Insekter	Moseperlemorsommer-fugl	Boloria aquilonaris	EN
Insekter	Stor kærguldsmed	Leucorrhinia pectoralis	LC
Krybdyr	Hugorm	Vipera berus	LC
Krybdyr	Skovfirben	Zootoca vivipara	LC
Krybdyr	Snog	Natrix natrix	LC
Krybdyr	Stålorm	Anguis fragilis	LC
Padder	Butsnudet frø	Rana temporaria	NT
Padder	Grøn frø	Pelophylax esculentus	LC
Padder	Lille vandsalamander	Lissotriton vulgaris	LC
Padder	Skrubtudse	Bufo bufo	LC

Padder	Spidssnudet frø	Rana arvalis	NT
Padder	Spidssnudet frø/spring-frø/butsnudet frø	Rana arvalis/dalmatina/temporaria	
Padder	Stor vandsalamander	Triturus cristatus	LC
Pattedyr	Brun langøre	Plecotus auritus	LC
Pattedyr	Brunflagermus	Nyctalus noctula	LC
Pattedyr	Dværgflagermus	Pipistrellus pygmaeus	LC
Pattedyr	Pipistrelflagermus	Pipistrellus pipistrellus	LC
Pattedyr	Skimmelflagermus	Vespertilio murinus	LC
Pattedyr	Sydflagermus	Eptesicus serotinus	LC
Pattedyr	Troldflagermus	Pipistrellus nathusii	LC
Pattedyr	Vandflagermus	Myotis daubentonii	LC
Planter	Skov-hullæbe	Epipactis helleborine	NE
Planter	Skov-hullæbe (underart)	Epipactis helleborine subsp. helleborine	LC
Snegle og igler	Vinbjergsnegl	Helix pomatia	LC

Tabel 4.3 Arter opført på habitatdirektivets bilag IV

Artsgruppe	Dansk navn	Videnskabeligt navn	Rødliste-kategori
Insekter	Eremit	*Osmoderma eremita*	EN
Insekter	Stor kærguldsmed	*Leucorrhinia pectoralis*	LC
Padder	Spidssnudet frø	*Rana arvalis*	NT
Padder	Stor vandsalamander	*Triturus cristatus*	LC
Pattedyr	Brun langøre	*Plecotus auritus*	LC
Pattedyr	Brunflagermus	*Nyctalus noctula*	LC
Pattedyr	Dværgflagermus	*Pipistrellus pygmaeus*	LC
Pattedyr	Pipistrelflagermus	*Pipistrellus pipistrellus*	LC
Pattedyr	Skimmelflagermus	*Vespertilio murinus*	LC
Pattedyr	Sydflagermus	*Eptesicus serotinus*	LC
Pattedyr	Troldflagermus	*Pipistrellus nathusii*	LC
Pattedyr	Vandflagermus	*Myotis daubentonii*	LC

Tabel 4.4 Fugle opført på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag I og fugle beskyttede jf. direktivets art. 4, stk. 2 opført på habitatbekendtgørelsens bilag 6

Artsgruppe	Dansk navn	Videnskabeligt navn	Rødliste-kategori
Fugle	Aftenfalk	*Falco vespertinus*	NE
Fugle	Alk	*Alca torda*	DD
Fugle	Bjergand	*Aythya marila*	NA
Fugle	Blisgås	*Anser albifrons*	LC
Fugle	Blisgås (underart)	*Anser albifrons subsp. albifrons*	LC
Fugle	Blishøne	*Fulica atra*	VU
Fugle	Blå glente	*Elanus caeruleus*	NE

Fugle	Blå kærhøg	*Circus cyaneus*	NA
Fugle	Bramgås	*Branta leucopsis*	LC
Fugle	Dværgfalk	*Falco columbarius*	NE
Fugle	Edderfugl	*Somateria mollissima*	NT
Fugle	Fiskeørn	*Pandion haliaetus*	CR
Fugle	Fjordterne	*Sterna hirundo*	NT
Fugle	Fløjlsand	*Melanitta fusca*	NT
Fugle	Gravand	*Tadorna tadorna*	VU
Fugle	Gråand	*Anas platyrhynchos*	LC
Fugle	Grågås	*Anser anser*	LC
Fugle	Gråstrubet lappedykker	*Podiceps grisegena*	LC
Fugle	Havlit	*Clangula hyemalis*	LC
Fugle	Havterne	*Sterna paradisaea*	VU
Fugle	Havørn	*Haliaeetus albicilla*	NT
Fugle	Hedehøg	*Circus pygargus*	EN
Fugle	Hedelærke	*Lullula arborea*	NT
Fugle	Hjejle	*Pluvialis apricaria*	CR
Fugle	Hortulan	*Emberiza hortulana*	NE
Fugle	Hvepsevåge	*Pernis apivorus*	NT
Fugle	Hvid stork	*Ciconia ciconia*	CR
Fugle	Hvidklire	*Tringa nebularia*	LC
Fugle	Hvinand	*Bucephala clangula*	VU
Fugle	Hættemåge	*Chroicocephalus ridibundus*	EN
Fugle	Isfugl	*Alcedo atthis*	VU
Fugle	Knarand	*Mareca strepera*	LC
Fugle	Knopsvane	*Cygnus olor*	LC
Fugle	Kortnæbbet gås	*Anser brachyrhynchus*	LC
Fugle	Krikand	*Anas crecca*	VU
Fugle	Lille skallesluger	*Mergellus albellus*	LC
Fugle	Lille skrigeørn	*Clanga pomarina*	NE
Fugle	Lomvie	*Uria aalge*	VU
Fugle	Lysbuget knortegås	*Branta bernicla subsp. hrota*	LC
Fugle	Mallemuk	*Fulmarus glacialis*	NA
Fugle	Mellemskarv	*Phalacrocorax carbo subsp. sinensis*	NA
Fugle	Mosehornugle	*Asio flammeus*	CR
Fugle	Munkegrib	*Aegypius monachus*	NE
Fugle	Mørkbuget knortegås	*Branta bernicla subsp. bernicla*	LC
Fugle	Pibeand	*Mareca penelope*	CR
Fugle	Pibesvane	*Cygnus columbianus*	LC
Fugle	Rovterne	*Hydroprogne caspia*	CR
Fugle	Rød glente	*Milvus milvus*	VU
Fugle	Rødrygget tornskade	*Lanius collurio*	LC
Fugle	Rødstrubet lom	*Gavia stellata*	LC
Fugle	Rørdrum	*Botaurus stellaris*	VU
Fugle	Rørhøg	*Circus aeruginosus*	LC

Fugle	Sangsvane	*Cygnus cygnus*	VU
Fugle	Skarv	*Phalacrocorax carbo*	LC
Fugle	Skeand	*Spatula clypeata*	VU
Fugle	Sort glente	*Milvus migrans*	NE
Fugle	Sort stork	*Ciconia nigra*	RE
Fugle	Sortand	*Melanitta nigra*	DD
Fugle	Sorthovedet måge	*Ichthyaetus melanocephalus*	VU
Fugle	Sortklire	*Tringa erythropus*	LC
Fugle	Sortspætte	*Dryocopus martius*	VU
Fugle	Sortstrubet lom	*Gavia arctica*	DD
Fugle	Spidsand	*Anas acuta*	EN
Fugle	Splitterne	*Thalasseus sandvicensis*	LC
Fugle	Steppehøg	*Circus macrourus*	NE
Fugle	Stor skallesluger	*Mergus merganser*	VU
Fugle	Stor skrigeørn	*Clanga clanga*	NE
Fugle	Storkjove	*Stercorarius skua*	LC
Fugle	Storspove	*Numenius arquata*	VU
Fugle	Strandhjejle	*Pluvialis squatarola*	LC
Fugle	Strandskade	*Haematopus ostralegus*	LC
Fugle	Sule	*Morus bassanus*	LC
Fugle	Sølvhejre	*Ardea alba*	NA
Fugle	Taffeland	*Aythya ferina*	VU
Fugle	Tejst	*Cepphus grylle*	LC
Fugle	Tinksmed	*Tringa glareola*	EN
Fugle	Toppet skallesluger	*Mergus serrator*	VU
Fugle	Trane	*Grus grus*	LC
Fugle	Troldand	*Aythya fuligula*	NT
Fugle	Vandrefalk	*Falco peregrinus*	VU

Dataudtrækket stammer fra Arter.dk og indeholder observationer fra følgende kilder:

- Bugbase, Lepidopterological Society
- Danish Mycological Society, fungal records database
- DOF/BirdLife Denmark - Observations from DOFbasen
- iNaturalist Research-grade Observations
- The Danish Environmental Portal, species and habitats-database "Danmarks Miljøportals Naturdatabase"
- www.arter.dk

Derudover er datasættet suppleret med udtræk fra Naturbasen i perioden 2015 til april 2023.

Naturstyrelsen
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.naturstyrelsen.dk